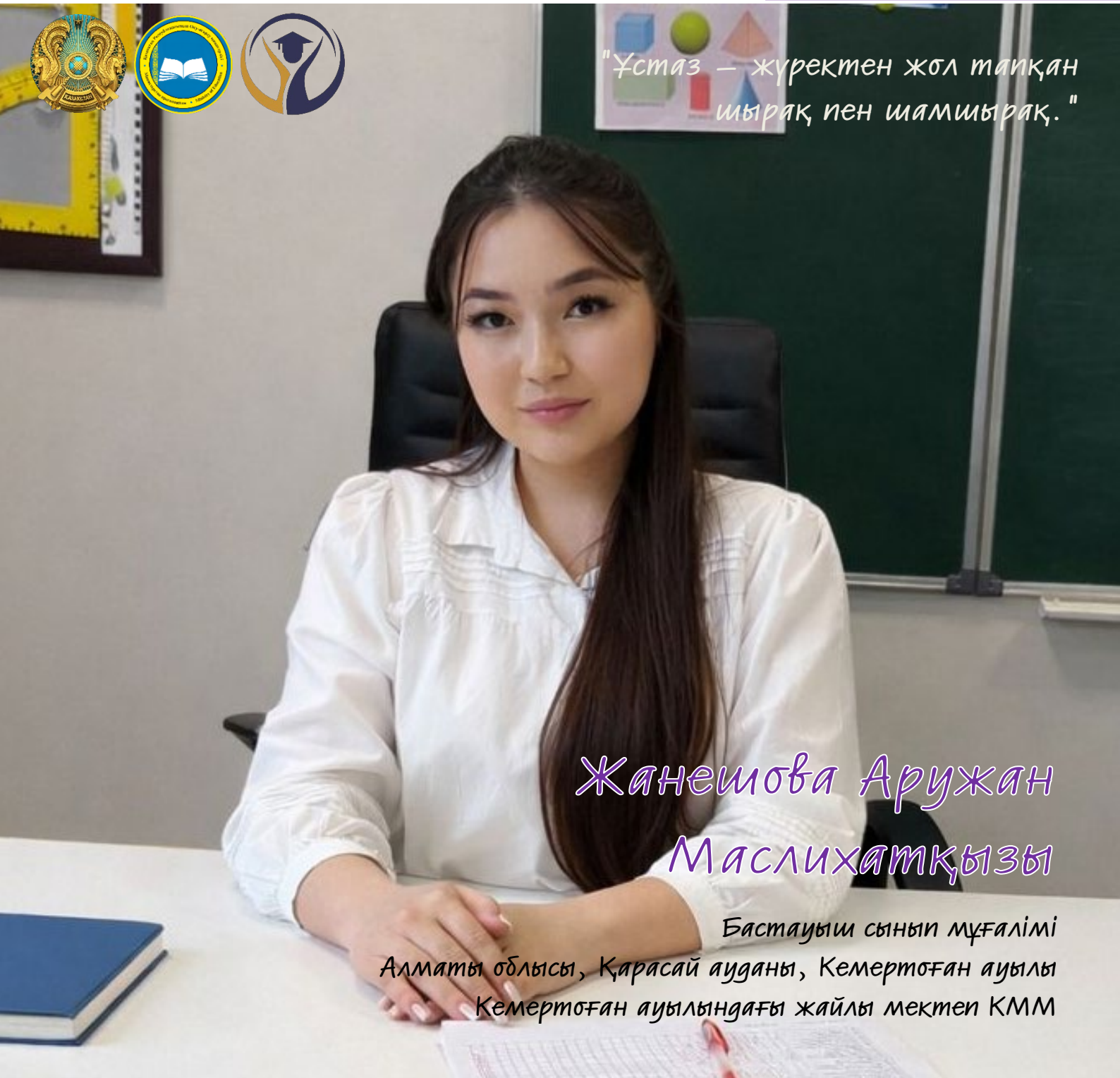
Республиканский педагогический научно–методический журнал

ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY

Республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік

№6(89)
(2026 ж. Маусым
/Июнь 2026 г.)

Жанешова Аружан Маслихатқызы

Бастауыш сынып мұғалімі
Алматы облысы, Қарасай ауданы, Кемертоған ауылы
Кемертоған ауылындағы жайлы мектеп КММ

Республиканский педагогический научно-методический журнал

ÚZDIK PEDAGOG

Республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналы

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналының №6(89) (2026 ж. маусым) шығарылымы.
Выпуск №6(89) (Июнь 2026 г.) республиканского педагогического научно-методического журнала «ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY».

Басылымның кезеңділігі - айына 4 рет шығады

№ KZ35VPY00080588 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде берілген

Периодичность издания — 4 раза в месяц.

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ35VPY00080588

Выдано Комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық, педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату бойынша материалдар жариялау.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по распространению учебно-методического, научно-практического, информационно-аналитического, педагогического инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность материалов несут авторы. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов педагогического научно-методического журнала «ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Карибозова Г.А. Мектепке дейінгі ұйымды дамытудағы заманауи менеджмент технологиялары 4
Құдайбергенов Ж.Қ. «Күйдің құдіреті мен көркемдік ерекшелігі» 8
Балтабаева З.С. Алғашқы функция және анықталмаған интегралдың экономикадағы қолданылуы....9
Манжан А.Ж. «Табиғатты басқарудағы физиканың рөлі: жасанды жаңбыр»....11
Баймуратова Ж.Б. Интеграция цифровых технологий в подготовку рабочих кадров нового поколения в Казахстане: практический опыт ГКП на ПХВ Профессионально- технического колледжа г. Астаны 14
Карибаева Г.А. Жасанды интеллект арқылы физикалық құбылыстарды бейнелеу....17
Ермекбай А. Функционалдыққа бағытталған математика....21
Байғазанов Ф.Қ. Дене тәрбиесі мен ұлттық ойындардың байланысы 24
Ерболды А. Білім беру сапасын жетілдіру – оқу ісі жөніндегі орынбасар қызметінің басым міндеті 26
Сайлхаан А. Ағылшын тілі сабағында үлгерімі төмен оқушылармен жұмыс жүргізудің тиімді жолдары....30
Әлмеш С.К. Ағылшын тілін оқытуда иммерсивті білім беру ортасын құрудағы VR технологияларының мүмкіндіктері....33
Дулатова Ж.О. Оқу сауаттылығын арттыру да мәтінмен жұмыс жүргізу 36
Қасихан М. Ілмек біз және қол инемен кестелеу технологиясы 38
Мусина К.С. Әзілхан Нұршайықов шығармалары тәрбиесі бастауы 40
Тулегенова Д.А. Қашқария сапары. Қашқария сапарының құндылығы 43
Анашова И.Д. “Оқылым дағдысын дамыту қадамдары” 46
Дощанова Б.К. "Зерделі математика" 49
Тазабекова Ж.С. Химия пәнін оқытуда жасанды интеллект пен эксперименттік зерттеулерді кіріктіру тәжірибесі 52
Таджиева А.А. Ағылшын тілінен олимпиадаға және халықаралық емтихандарға дайындау әдістемесі 55
Калкабаева К.М. “Қазақстан тарихын оқытуда цифрлық білім беру платформаларын тиімді пайдалану”....59
Аманжол А. Digital Grammar Worksheets: жасанды интеллект көмегімен ағылшын тілі грамматикасын визуалды және интерактивті модельдеу 64

Карибозова Гульмира Абдрамановна
Меңгеруші, басшы-ұйымдастырушы
№40 "Нұрлан" бөбекжай-бақшасы
Шымкент қаласы

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДЫ ДАМЫТУДАҒЫ ЗАМАНАУИ МЕНЕДЖМЕНТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Аннотация: мақалада мектепке дейінгі ұйымдарды басқарудағы заманауи менеджмент технологияларының маңызы қарастырылады. Білім беру жүйесіндегі цифрлық трансформация жағдайында мектепке дейінгі ұйымдардың даму стратегияларын жетілдіру, инновациялық басқару әдістерін енгізу, кадрлық әлеуетті дамыту, сапа менеджменті жүйесін қалыптастыру және көшбасшылық мәдениетті жетілдіру мәселелері ғылыми тұрғыдан талданады. Сонымен қатар мектепке дейінгі ұйым басшысының кәсіби құзыреттілігі мен заманауи басқару технологияларын тиімді қолдану жолдары сипатталады.

Кілт сөздер: мектепке дейінгі ұйым, менеджмент, білім беру менеджменті, көшбасшылық, цифрлық технологиялар, стратегиялық жоспарлау, сапа менеджменті, инновациялық басқару, кадрлық саясат, білім беру ұйымын дамыту.

Қазіргі кезеңде білім беру жүйесі қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуымен тығыз байланысты күрделі әлеуметтік институттардың бірі болып табылады. Әлемдік білім беру кеңістігіндегі өзгерістер, цифрландыру үдерістері, инновациялық технологиялардың қарқынды дамуы және білім сапасына қойылатын жаңа талаптар мектепке дейінгі ұйымдарды басқару жүйесіне де елеулі өзгерістер енгізуде. Осыған байланысты мектепке дейінгі ұйым басшысының қызметі дәстүрлі әкімшілік басқарудан заманауи менеджмент қағидаларына негізделген стратегиялық басқару моделіне көшуде.

Мектепке дейінгі ұйымды тиімді басқару бүгінгі таңда тек ұйымдастырушылық қызметпен шектелмейді. Қазіргі меңгеруші педагогикалық процесті үйлестіруші, көшбасшы, стратегиялық жоспарлаушы, инновациялық өзгерістерді ұйымдастырушы және адами ресурстарды басқарушы маман ретінде әрекет етеді. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымның табысты дамуы көбінесе басшының басқарушылық құзыреттілігіне тәуелді болады.

Заманауи менеджменттің негізгі ерекшелігі – нәтижеге бағдарланған басқару жүйесін қалыптастыру. Бұл тәсілде ұйым қызметінің барлық бағыттары нақты мақсаттар мен көрсеткіштер негізінде жоспарланады. Мектепке дейінгі ұйымның даму стратегиясы балалардың сапалы білім алуына, қызметкерлердің кәсіби дамуына, ата-аналардың қанағаттанушылығына және ұйымның бәсекеге қабілеттілігіне бағытталуы тиіс. Стратегиялық жоспарлау ұйымның ұзақ мерзімді даму басымдықтарын айқындауға мүмкіндік береді.

Қазіргі басқару тәжірибесінде жобалық менеджмент технологиялары кеңінен қолданылуда. Жобалық тәсіл ұйымның нақты даму міндеттерін шешуге бағытталған уақытша шығармашылық топтардың жұмысын ұйымдастыруды көздейді. Мысалы, цифрлық білім беру ортасын қалыптастыру, инклюзивті білім беру жүйесін жетілдіру немесе экологиялық тәрбие жобаларын іске асыру барысында жобалық менеджмент тиімді нәтиже береді. Бұл технология қызметкерлердің белсенділігін арттырып, инновациялық идеялардың жүзеге асуына мүмкіндік жасайды.

Мектепке дейінгі ұйымды басқарудағы маңызды бағыттардың бірі – сапа менеджменті жүйесін енгізу болып табылады. Сапа менеджменті ұйым қызметінің барлық үдерістерін жүйелі бақылауға, талдауға және жетілдіруге негізделеді. Білім беру қызметінің сапасын бағалау барысында балалардың даму көрсеткіштері, педагогтердің кәсіби шеберлігі, ата-аналардың пікірлері және материалдық-техникалық жағдайлар ескеріледі. Мұндай кешенді тәсіл ұйым жұмысының тиімділігін арттыруға ықпал етеді.

Цифрлық трансформация жағдайында білім беру ұйымдарын басқарудың жаңа мүмкіндіктері пайда болуда. Электрондық құжат айналымы, автоматтандырылған басқару жүйелері, цифрлық мониторинг құралдары және білім беру аналитикасы басшының жұмысын оңтайландырады. Цифрлық технологиялар ақпараттарды жедел өңдеуге, басқарушылық шешімдерді дәл қабылдауға және ұйым қызметінің ашықтығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта деректерге негізделген басқару тұжырымдамасы ерекше маңызға ие. Бұл тәсіл бойынша басқарушылық шешімдер нақты статистикалық мәліметтер мен аналитикалық көрсеткіштер негізінде қабылданады. Балалардың даму нәтижелері, педагогтердің кәсіби жетістіктері және ата-аналардың қанағаттану деңгейі сияқты көрсеткіштер ұйымның даму стратегиясын жетілдіруге көмектеседі.

Заманауи мектепке дейінгі ұйымның табысты дамуы кадрлық әлеуеттің сапасына тікелей байланысты. Сондықтан адами ресурстарды басқару менеджменттің маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Басшы қызметкерлердің кәсіби дамуына жағдай жасап, үздіксіз білім алу мәдениетін қалыптастыруы қажет. Біліктілікті арттыру курстары, кәсіби қауымдастықтар, тәлімгерлік бағдарламалар және тәжірибе алмасу алаңдары педагогтердің кәсіби құзыреттілігін жетілдіруге ықпал етеді.

Қазіргі басқару теориясында трансформациялық көшбасшылық ұғымы кең таралған. Мұндай көшбасшылық ұйым мүшелерін ортақ мақсаттарға жұмылдырып, олардың шығармашылық әлеуетін ашуға бағытталады. Трансформациялық көшбасшы қызметкерлерге дайын нұсқаулар берумен шектелмейді, керісінше оларды инновациялық шешімдер қабылдауға ынталандырады. Бұл тәсіл мектепке дейінгі ұйымның тұрақты дамуына негіз болады.

Ұйым мәдениетін қалыптастыру да заманауи менеджменттің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Ұйым мәдениеті ұжымдағы құндылықтар жүйесін, қарым-қатынас нормаларын және кәсіби этиканы қамтиды. Позитивті ұйым мәдениеті қызметкерлердің мотивациясын арттырып, кәсіби қанағаттанушылық деңгейін жоғарылатады. Сонымен қатар балалар мен ата-аналар үшін қолайлы орта қалыптастыруға ықпал етеді.

Мектепке дейінгі ұйымдарды басқаруда ата-аналармен серіктестік қарым-қатынасты дамыту маңызды орын алады. Қазіргі менеджмент теориясында тұтынушыға бағдарланған басқару қағидалары кеңінен қолданылады. Білім беру саласында ата-аналар ұйым қызметінің негізгі серіктестері ретінде қарастырылады. Сондықтан олардың ұсыныстары мен пікірлерін ескеру ұйым жұмысының сапасын арттырудың маңызды тетігі болып табылады.

Инновациялық менеджмент жағдайында тәуекелдерді басқару мәселесі де ерекше маңызға ие. Әлеуметтік өзгерістер, технологиялық жаңалықтар және сыртқы ортадағы тұрақсыздық ұйым қызметіне әсер етуі мүмкін. Осыған байланысты басшы ықтимал тәуекелдерді алдын ала бағалап, оларды азайтуға бағытталған шараларды жоспарлауы қажет. Бұл ұйымның тұрақтылығын қамтамасыз етеді.

Қазіргі білім беру жүйесінде инклюзивті басқару қағидалары кеңінен дамуда. Инклюзивті басқару барлық қатысушылардың пікірін ескеруге, шешім қабылдау процесіне қызметкерлерді тартуға және ұйымдағы демократиялық қатынастарды дамытуға негізделеді. Мұндай тәсіл ұжым мүшелерінің жауапкершілігін арттырып, ұйымның даму мақсаттарына қол жеткізуге ықпал етеді.

Білім беру ұйымдарының халықаралық тәжірибесінде бенчмаркинг технологиясы тиімді қолданылып келеді. Бұл технология ұйымның өз қызметін үздік тәжірибелермен салыстыру арқылы жетілдіруіне мүмкіндік береді. Басқа мектепке дейінгі ұйымдардың табысты тәжірибелерін зерттеу жаңа идеяларды енгізуге және басқару сапасын жақсартуға көмектеседі.

Қазіргі кезеңде эмоционалдық көшбасшылық мәселесі де ерекше өзектілікке ие. Ұжымдағы психологиялық ахуал ұйым жұмысының нәтижелілігіне тікелей әсер етеді. Сондықтан меңгеруші қызметкерлердің эмоционалдық жағдайына көңіл бөліп, қолдау көрсету мәдениетін қалыптастыруы қажет. Эмоционалдық интеллект деңгейі жоғары басшылар ұжыммен тиімді қарым-қатынас орнатып, өзгерістерді табысты жүзеге асыра алады.

Жасанды интеллект технологиялары білім беру менеджментінің болашағына жаңа мүмкіндіктер ашуда. Интеллектуалды жүйелер ұйым қызметін талдауға, құжаттарды автоматтандыруға, мониторинг жүргізуге және стратегиялық шешімдерді қолдауға мүмкіндік береді. Болашақта мектепке дейінгі ұйымдарды басқару жүйесінде жасанды интеллекттің рөлі одан әрі арта түседі.

Қазіргі мектепке дейінгі ұйымдарды басқаруда ұйымның инновациялық әлеуетін дамыту мәселесі ерекше маңызға ие болуда. Инновациялық әлеует ұйымның өзгерістерге бейімделу қабілетін, жаңа идеяларды қабылдау деңгейін және педагогикалық жаңалықтарды практикаға енгізу мүмкіндігін сипаттайды. Заманауи менеджмент жағдайында мектепке дейінгі ұйым басшысы тек қолданыстағы жүйені басқарушы ғана емес, сонымен қатар өзгерістердің бастамашысы және инновациялық мәдениетті қалыптастырушы көшбасшы болуы тиіс. Ұжымда шығармашылық бастамаларды қолдау, тәжірибе алмасу алаңдарын ұйымдастыру және педагогтердің кәсіби ізденістеріне жағдай жасау ұйымның инновациялық дамуының негізгі алғышарттарының бірі болып саналады.

Білім беру ұйымдарын басқарудағы жаңа бағыттардың бірі – білімге негізделген менеджмент тұжырымдамасы. Бұл модельде ұйымның басты капиталы материалдық ресурстар емес, қызметкерлердің кәсіби білімі, тәжірибесі және зияткерлік әлеуеті болып есептеледі. Сондықтан мектепке дейінгі ұйым басшысы педагогтердің кәсіби білімін сақтау, тарату және тиімді пайдалану жүйесін қалыптастыруға ерекше көңіл бөлуі қажет. Әдістемелік бірлестіктердің жұмысы, кәсіби қауымдастықтар, коучинг және тәлімгерлік технологиялары осы міндеттерді жүзеге асырудың тиімді құралдары болып табылады.

Заманауи менеджмент теориясында ұйымның тұрақты дамуы ұғымы кеңінен қолданылады. Тұрақты даму білім беру ұйымының экономикалық тиімділігімен қатар әлеуметтік жауапкершілігін де қамтиды. Мектепке дейінгі ұйымдарда бұл қағида балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, денсаулық сақтау технологияларын енгізу, экологиялық мәдениетті қалыптастыру және әлеуметтік серіктестікті дамыту арқылы жүзеге асырылады. Мұндай көзқарас ұйымның қоғам алдындағы беделін арттырып, ата-аналардың сенімін күшейтеді.

Қазіргі кезеңде білім беру ұйымдарының имиджін басқару маңызды стратегиялық бағытқа айналып отыр. Ұйымның оң имиджі оның бәсекеге қабілеттілігіне, ата-аналардың таңдауына және педагог кадрларды тарту мүмкіндігіне әсер етеді. Сондықтан мектепке дейінгі ұйым басшысы ішкі және сыртқы коммуникацияларды тиімді ұйымдастырып, ұйым жетістіктерін ақпараттық кеңістікте жүйелі түрде насихаттауы қажет. Әлеуметтік желілер, ресми сайттар және цифрлық коммуникация құралдары ұйымның ашықтығын қамтамасыз ететін маңызды тетіктер болып табылады.

Мектепке дейінгі ұйымды басқарудағы заманауи үрдістердің бірі – корпоративтік мәдениетті қалыптастыру. Корпоративтік мәдениет ұйым қызметкерлерінің ортақ

құндылықтарын, кәсіби ұстанымдарын және мінез-құлық нормаларын біріктіреді. Күшті корпоративтік мәдениет ұжымның бірлігін нығайтып, қызметкерлердің ұйым мақсаттарына деген жауапкершілігін арттырады. Сонымен қатар ол ұйымның тұрақтылығы мен ұзақ мерзімді даму стратегиясының табысты жүзеге асуына ықпал етеді.

Қазіргі басқару тәжірибесінде қызметкерлердің кәсіби әл-ауқатына ерекше назар аударылуда. Педагогтердің эмоционалдық қажуы білім беру сапасына тікелей әсер ететін факторлардың бірі болып табылады. Сондықтан заманауи менеджмент жүйесінде педагогтердің психологиялық саулығын сақтау, кәсіби мотивациясын арттыру және жұмысқа қанағаттанушылық деңгейін көтеру мәселелері маңызды орын алады. Қолайлы психологиялық ахуал қалыптастыру ұйымдағы кадр тұрақтылығын қамтамасыз етудің тиімді жолдарының бірі болып саналады.

Мектепке дейінгі ұйымдардың қызметін жетілдіруде сапаны ішкі бағалау жүйесі ерекше рөл атқарады. Ішкі мониторинг ұйым жұмысының күшті және әлсіз тұстарын анықтауға мүмкіндік береді. Бұл жүйе балалардың даму көрсеткіштерін, педагогтердің кәсіби жетістіктерін, ата-аналардың пікірлерін және білім беру ортасының сапасын кешенді түрде бағалауға негізделеді. Алынған нәтижелер ұйымның стратегиялық шешімдерін ғылыми негізде қабылдауға көмектеседі.

Білім беру ұйымдарын басқарудағы халықаралық тәжірибе көрсеткендей, тиімді менеджменттің маңызды белгілерінің бірі – серіктестік басқару моделі болып табылады. Бұл модельде басқару процесіне педагогтер, ата-аналар, әлеуметтік серіктестер және жергілікті қауымдастық өкілдері тартылады. Мұндай өзара әрекеттестік ұйым қызметінің ашықтығын қамтамасыз етіп қана қоймай, білім беру сапасын арттыруға бағытталған ортақ жауапкершілікті қалыптастырады.

Қазіргі жағдайда мектепке дейінгі ұйымдарды басқару цифрлық экожүйе қағидаттарына негізделе бастады. Цифрлық экожүйе барлық басқару процестерінің өзара байланысын қамтамасыз ететін тұтас ақпараттық кеңістік болып табылады. Электрондық құжат айналымы, цифрлық мониторинг, онлайн-коммуникация және білім беру аналитикасы ұйым қызметінің тиімділігін арттырып, басқару шешімдерінің жеделдігін қамтамасыз етеді. Болашақта мұндай жүйелер жасанды интеллект технологияларымен толықтырылып, білім беру менеджментінің жаңа деңгейін қалыптастырады.

Заманауи менеджменттің негізгі мақсаты тек ұйымның ағымдағы қызметін қамтамасыз ету ғана емес, оның болашақтағы даму перспективаларын қалыптастыру болып табылады. Сондықтан мектепке дейінгі ұйым меңгерушісі өзгерістерді басқару, инновацияларды енгізу, адами капиталды дамыту және стратегиялық жоспарлау бағыттарында жоғары кәсіби құзыреттілікке ие болуы қажет. Осындай кешенді басқару тәсілі ғана мектепке дейінгі ұйымның тұрақты дамуын қамтамасыз етіп, балаларға сапалы білім мен тәрбие беру міндеттерін тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Осылайша, мектепке дейінгі ұйымды дамытудағы заманауи менеджмент технологиялары білім беру сапасын арттырудың, ұйымның бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етудің және тұрақты дамуға қол жеткізудің маңызды құралы болып табылады. Қазіргі меңгеруші инновациялық ойлайтын, стратегиялық көзқарасы қалыптасқан, цифрлық технологияларды меңгерген және көшбасшылық қасиеттері жоғары кәсіби менеджер болуы тиіс. Осындай басқару моделі ғана мектепке дейінгі ұйымдардың заманауи қоғам талаптарына тиімді бейімделуіне мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Поташник М.М. Управление современной образовательной организацией. – Москва: Академия, 2023. – 368 с.

2. Шамова Т.И., Третьяков П.И. Менеджмент в образовании. – Москва: Просвещение, 2022. – 352 с.

3. Симонов В.П. Педагогический менеджмент. – Москва: Юрайт, 2024. – 315 с.

Құдайбергенов Жалғас Құдайбергенұлы
Домбыра класының оқытушысы
Р.Бағланова атындағы №2 Балалар музыка мектебі
Астана қаласы

«КҮЙДІҢ ҚҰДІРЕТІ МЕН КӨРКЕМДІК ЕРЕКШЕЛІГІ»

Қазақ халқының сан ғасырлық тарихында күй өнері ерекше орын алады. Күй – халқымыздың рухани әлемін, тарихи тағдырын, өмірлік тәжірибесін және ұлттық болмысын бейнелейтін асыл мұра. Ол ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан мәдени қазына ғана емес, халықтың жан дүниесін танытатын көркем өнер түрі. Күй арқылы қазақ халқы өзінің қуанышы мен қайғысын, арман-мүддесін, ерлік пен елдікке қатысты ой-толғамдарын жеткізіп отырған.

Күйдің шығу тарихы қазақ халқының көне дәуірлерімен сабақтас. Ертеде халық арасында болған маңызды оқиғалар, тарихи кезеңдер, батырлардың ерлігі, туған жердің көркем табиғаты күй тілімен суреттелген. Сондықтан күйді халқымыз «тілсіз сөйлейтін тарих» деп бағалаған. Күйді тыңдаған адам белгілі бір оқиғаны көз алдына елестетіп, шығарманың мазмұнын терең сезіне алады.

Күйдің құдіреті – оның адам жанына ерекше әсер етуінде. Кейде сөзбен жеткізу қиын сезімдерді күй әуені арқылы жеткізуге болады. Мұңды күйлер адамды терең ойға жетелесе, жігерлі күйлер рухтандырып, күш-қуат береді. Қазақ халқы музыканың тәрбиелік күшін ерте түсінген. Сондықтан күй тек өнер туындысы ғана емес, рухани тәрбие құралы ретінде де үлкен мәнге ие болған.

Қазақ күй өнерінің дамуына көптеген дарынды күйшілер үлес қосты. Олардың қатарында Құрманғазы Сағырбайұлы, Дәулеткерей Шығайұлы, Тәттімбет Қазанғапұлы, Ықылас Дүкенұлы сияқты өнер майталмандары бар. Олардың шығармалары ұлттық музыка өнерінің алтын қорына енген. Әр күйші өз шығармалары арқылы халықтың тұрмыс-тіршілігін, дүниетанымын және заман тынысын бейнелей білді.

Күйдің көркемдік ерекшелігі оның музыкалық тілі мен орындаушылық шеберлігінде жатыр. Әр күйдің өзіндік әуені, ырғақтық құрылымы және орындау тәсілі болады. Күйші шығарманы орындау барысында әрбір дыбысты ерекше мәнермен жеткізіп, тыңдаушының жүрегіне жол табады. Домбыраның қос ішегінен төгілген сан алуан әуен табиғат құбылыстарын, жануарлардың қимылын, адамның көңіл күйін немесе тарихи оқиғаларды бейнелей алады.

Қазақ күйшілік дәстүрі негізінен төкпе және шертпе мектептеріне бөлінеді. Төкпе күйлер Батыс Қазақстан өңірінде кең таралған және екпінді, жігерлі орындауымен ерекшеленеді. Ал шертпе күйлер Арқа, Жетісу өңірлерінде дамып, сыршылдық пен нәзік сезімге толы әуезімен танылған. Бұл мектептердің әрқайсысы қазақ музыкасының байлығы мен жан-жақтылығын көрсетеді.

Күй өнері ұлттық құндылықтарды сақтауда маңызды рөл атқарады. Ол жас ұрпақты отансүйгіштікке, адамгершілікке, өнерді құрметтеуге тәрбиелейді. Күйді тыңдау адамның эстетикалық талғамын қалыптастырып, рухани дүниесін байытады. Бүгінде күй өнері тек Қазақстанда ғана емес, әлемдік мәдениет кеңістігінде де жоғары бағаланып келеді.

Күй – қазақ халқының рухани өмірінің ажырамас бөлігі. Оның құдіреті халықтың тарихын, тағдырын және жан әлемін үн арқылы жеткізе алуында болса, көркемдік ерекшелігі терең мазмұны мен әсерлі әуенінде жатыр. Күй өнері ғасырлар бойы халқымыздың мәдени жадын сақтап, ұлттық болмыстың жарқын көрінісі ретінде бүгінгі күнге дейін жетті. Сондықтан күй мұрасын зерттеу, насихаттау және келешек ұрпаққа жеткізу – мәдениетімізді сақтаудың маңызды міндеттерінің бірі.

Балтабаева Замира Сабытқызы
Математика пәні оқытушысы
«Түркістан Ахмет Ясауи» кәсіби коллдежі
Түркістан қаласы

АЛҒАШҚЫ ФУНКЦИЯ ЖӘНЕ АНЫҚТАЛМАҒАН ИНТЕГРАЛДЫҢ ЭКОНОМИКАДАҒЫ ҚОЛДАНЫЛУЫ

Қазіргі таңда математика, әсіресе математикалық талдау, экономика ғылымында маңызды рөл атқарады. Экономикалық процестерді талдау, болжау және тиімді шешім қабылдау үшін функциялар, туынды және интеграл сияқты ұғымдар кеңінен қолданылады. Солардың ішінде алғашқы функция мен анықталмаған интеграл ерекше орын алады. Бұл ұғымдар өзгеріс қарқыны арқылы жинақталған нәтижені табуға мүмкіндік береді. Сондықтан олардың теориялық негіздерін түсіну және экономикадағы қолданылуын меңгеру маңызды болып табылады.

Кез-келген X жиынында өзгеретін x үшін $F'(x) = f(x)$ теңдігі орындалса, онда берілген жиында $f(x)$ функциясы үшін $F(x)$ функциясы ***алғашқы функция*** деп аталады.

Анықталмаған интеграл

Барлық алғашқы функциялардың жиыны **анықталмаған интеграл** деп аталады және былай белгіленеді: $\int \boldsymbol{f(x)dx = F(x) + C}$

$f(x)$ функциясының барлық алғашқы функцияларының жиынтығы $F(x) + C$ берілген $f(x)$ функциясының анықталмаған интегралы деп аталады.

Белгіленуі: $\int f(x)dx$,

мұндағы $f(x) -$ интеграл таңбасының астындағы функция,

$f(x)dx -$ интеграл таңбасының астындағы өрнек,

$x -$ интегралдау айнымалысы,

$\int -$интеграл белгісі.

С-тұрақты (интегралдау тұрақтысы)

Анықтама бойынша $\int f(x)dx = F(x) + C$, мұндағы С тұрақтысының орнына кез келген санды алуға болады, яғни оның мәні анықталмаған. Сондықтан $\int f(x)dx$ анықталмаған интеграл болып есептеледі.

Анықталмаған интегралдың мәнін табу операциясын функцияны интегралдау дейді.

- Алғашқы функция — туындының кері процесі
- Анықталмаған интеграл — барлық алғашқы функциялардың жиыны
- Интегралдау кезінде міндетті түрде С тұрақтысы қосылады

Экономикадағы қолданылуы

1.Теория

Алғашқы функция $F'(x) = f(x)$

$F(x)$-функциясының $f(x)$-ке алғашқы функциясы.

Анықталмаған интеграл $\int f(x)dx = F(x) + C$

С-тұрақты шама (бастапқы шарт)

Мағынасы

$f(x)$-өзгеріс (қарқын)

$F(x)$-жалпы нәтиже (жиналған әсер)

2.Экономикадағы қолданылуы

1.Табыс

Табыс өсімінің жылдамдығы (өзгеріс қарқыны) $f(x)$ → Интеграл (жинақтау) $\int f(x)dx$ → Жалпы табыс (толық нәтиже) $F(x) + C$

2.Шығын

Шекті шығын (marginal cost) MC=$C'(x)$ → Интеграл (жинақтау) $\int MCdx$ → Жалпы табыс (total cost) $C(x) + C_0$

3.Нарық:Сұраныс пен ұсыныс

Баға өзгерісінің әсері (сұраныс\ұсыныс) → Интеграл (жинақтау) → Тұтынушы ұтысы өндіруші ұтысы (пайда)

$\int$ = "жинақталған әсер "

Өзгеріс (қарқын) → $\int$ Интеграл (жинақтау) → толық нәтиже (жалпы әсер)

3.Жаңашыл идея

«Интеграл-уақыт бойынша жинақталған әсер»

Көптеген экономикалық әсерлер бірден емес,уақыт өте жиналады.

Реклама әсері

Бірден нәтиже бермейді,бірақ уақыт өте тұтынушы санасын өзгертеді.

Баға өзгерісі

Баға бірден емес,біртіндеп өзгереді,нарық оған бейімделеді.

Егер туынды экономикадағы өзгерісті көрсетсе,онда интеграл-сол өзгерістердің толық тарихы.

Қорытынды

Алғашқы функция мен анықталмаған интеграл — бір-бірімен тығыз байланысты ұғымдар. Алғашқы функция туындының кері процесін білдіреді, ал анықталмаған интеграл — берілген функцияның барлық алғашқы функцияларының жиыны болып табылады. Интегралдау барысында әрқашан тұрақты С қосылады, себебі алғашқы функциялар бір-бірінен тек тұрақтылығымен айырмашылығы бар.

Экономикада бұл ұғымдардың маңызы өте зор. Себебі олар өзгеріс қарқыны арқылы жалпы нәтижені анықтауға мүмкіндік береді. Мысалы, шекті шығын арқылы жалпы шығынды, шекті табыс арқылы жалпы табысты, ал шекті пайда арқылы жалпы пайданы табуға болады. Осылайша, анықталмаған интеграл экономикалық процестерді терең түсінуге, есептеулерді дәл жүргізуге және тиімді шешім қабылдауға көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Сыздықов Б. *Экономистерге арналған математика*. Алматы.
2. Нұрғалиев Р. *Экономикадағы математикалық әдістер*. Алматы.
3. Қалиев С. *Жоғары математика негіздері*. Алматы.

Манжан Ақжайсан Жұматайқызы
Физика пән оқытушысы
«Түркістан Ахмет Ясауи» кәсіби коллдежі
Түркістан қаласы

«ТАБИҒАТТЫ БАСҚАРУДАҒЫ ФИЗИКАНЫҢ РӨЛІ: ЖАСАНДЫ ЖАҢБЫР»

Кіріспе

Қазіргі таңда әлемдегі ең өзекті мәселелердің бірі – климаттың өзгеруі мен су тапшылығы. Жауын-шашын мөлшерінің азаюы көптеген елдерде құрғақшылыққа, ауыл шаруашылығы өнімдерінің төмендеуіне және экологиялық мәселелерге алып келуде. Осындай жағдайда ғалымдар табиғат құбылыстарына әсер ету арқылы мәселені шешудің жаңа жолдарын іздеуде. Соның бірі – жасанды жаңбыр технологиясы.

Жасанды жаңбыр – атмосфера физикасына негізделген заманауи ғылыми технология. Бұл әдіс арнайы химиялық заттар арқылы бұлттарға әсер етіп, жауын-шашын тудыруға мүмкіндік береді. Бүгінгі күні бұл технология әлемнің көптеген елдерінде қолданылып келеді.

Жасанды жаңбыр – бұлттардың құрамына арнайы реагенттер шашу арқылы жаңбыр немесе қар жаудыру процесі. Ғылыми тілде бұл әдіс «бұлттарды себу» («cloud seeding») деп аталады.

Технологияның негізгі мақсаты:

- құрғақшылықтың алдын алу;
- су қорларын толықтыру;
- ауыл шаруашылығын дамыту;
- орман өрттерін азайту;
- экологиялық жағдайды жақсарту.

Бұл әдіс табиғаттағы атмосфералық процестерді басқарудың маңызды жетістіктерінің бірі болып саналады.

Жасанды жаңбыр технологиясының ашылуы

Жасанды жаңбыр технологиясы XX ғасырдың ортасында пайда болды. 1946 жылы американдық ғалымдар Винсент Шефер мен Ирвинг Ленгмюр алғашқы тәжірибелер жүргізді. Олар бұлттарға құрғақ мұз шашу арқылы жасанды қар жаудыруға қол жеткізді.

Кейін зерттеулер барысында күміс йодиді бұлт ішіндегі су буларына тиімді әсер ететіні анықталды. Осыдан кейін көптеген мемлекеттер атмосфераға әсер ету технологияларын зерттей бастады.

Бұл жаңалық ғылым мен техниканың үлкен жетістігі ретінде бағаланып, атмосфера физикасының дамуына жаңа бағыт әкелді.

Жасанды жаңбырдың физикалық негіздері

Жасанды жаңбыр атмосфера физикасының заңдарына негізделеді. Атмосферада үнемі су булары болады. Температура төмендеген кезде су булары конденсацияланып, ұсақ су тамшыларына айналады. Бұл процесс физикадағы булану және конденсация құбылыстары арқылы түсіндіріледі.

Бұлттардың құрамында өте майда су тамшылары мен мұз кристалдары болады. Егер бұл бөлшектер іріленсе, ауырлық күшінің әсерінен жерге жаңбыр түрінде түседі.

Жасанды жаңбыр жасау кезінде ұшақтар немесе арнайы зымырандар арқылы бұлттарға:

- күміс йодиді;
- құрғақ мұз;
- ас тұзы;
- сұйық азот шашылады.

Бұл заттар конденсация процесін жылдамдатып, су тамшыларының үлкеюіне әсер етеді.

Сонымен қатар жасанды жаңбыр жасау кезінде:

- ауа температурасы;
- атмосфералық қысым;
- ауаның ылғалдылығы;
- желдің бағыты мен жылдамдығы сияқты физикалық шамалар маңызды рөл атқарады.

Сондықтан бұл технология физика ғылымымен, әсіресе атмосфералық физикамен тығыз байланысты.

Қазіргі таңда Қытай, АҚШ, Ресей және Біріккен Араб Әмірліктері жасанды жаңбыр технологиясын кеңінен қолданады.

Мысалы, Қытай маңызды мерекелер мен халықаралық іс-шаралар кезінде ауа райын бақылау үшін бұл технологияны пайдаланады. Ал Біріккен Араб Әмірліктері шөлейт климат жағдайында су тапшылығын азайту мақсатында жасанды жаңбыр әдістерін жиі қолданады.

Қазақстан үшін маңызы

Қазақстанның кейбір өңірлерінде құрғақшылық жиі байқалады. Әсіресе ауыл шаруашылығымен айналысатын аймақтарда су тапшылығы үлкен мәселе болып отыр.

Сондықтан болашақта жасанды жаңбыр технологиясын дамыту еліміздің экологиялық және экономикалық жағдайына оң әсер етуі мүмкін.

2026 жылы Түркістан облысында жауын-шашынды жасанды түрде көбейту технологиясы ресми түрде іске қосылды. Бұл жоба Қазақстандағы атмосфера физикасына негізделген алғашқы ірі тәжірибелік жобалардың бірі болып саналады.

Жобаның негізгі мақсаты – қуаңшылықтың әсерін азайту, су қоймаларын толықтыру және ауыл шаруашылығын сумен қамтамасыз ету. Мамандар арнайы ұшақтар арқылы бұлттардың құрамына табиғи реагенттер шашып, конденсация процесін күшейтеді.

Бұл технологияны жүзеге асыру кезінде атмосфералық қысым, ауа температурасы, ылғалдылық және бұлттардың қозғалысы сияқты физикалық құбылыстар есепке алынады. Сондықтан жасанды жаңбыр жасау атмосфера физикасымен тікелей байланысты.

Түркістандағы бұл жоба Қазақстан ғылымы мен технологиясының дамуына жаңа мүмкіндік беріп, болашақта еліміздегі су тапшылығы мәселесін шешуге көмектесуі мүмкін.

Қорытынды

Жасанды жаңбыр – атмосфера физикасына негізделген заманауи технологиялардың бірі. Ол табиғат құбылыстарын ғылыми тұрғыдан басқаруға мүмкіндік береді. Бұл технология су тапшылығы мен құрғақшылық мәселесін шешуде маңызды рөл атқара алады.

Жасанды жаңбыр жасау барысында физика заңдары, әсіресе булану, конденсация және атмосфералық процестер кеңінен қолданылады. Сондықтан бұл тақырып физика ғылымымен тікелей байланысты.

Болашақта ғылым мен технология дамыған сайын жасанды жаңбыр әдістері де жетілдіріліп, адамзат игілігіне кеңінен қолданылуы мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Атмосфера физикасы оқулығы
2. Экология және климат өзгерісі туралы ғылыми мақалалар
3. NASA ғылыми материалдары
4. Физика энциклопедиясы
5. Интернет ресурстары

Баймуратова Жанна Бекетаевна
Заместитель директора по УР
КГП на ПХВ Профессионально-технический колледж акимата г.Астаны

ИНТЕГРАЦИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОДГОТОВКУ РАБОЧИХ КАДРОВ НОВОГО ПОКОЛЕНИЯ В КАЗАХСТАНЕ: ПРАКТИЧЕСКИЙ ОПЫТ ГКП на ПХВ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО КОЛЛЕДЖА Г. АСТАНЫ

Аннотация. В статье рассматриваются актуальные вопросы интеграции цифровых технологий в систему технического и профессионального образования Республики Казахстан в условиях Года искусственного интеллекта. Представлен практический опыт внедрения цифровых инструментов в образовательный процесс. Описаны возможности применения технологий искусственного интеллекта при подготовке специалистов нового поколения, ориентированных на требования современной цифровой экономики.

Ключевые слова: цифровизация, техническое и профессиональное образование, искусственный интеллект, колледж, цифровые компетенции, рабочие кадры, Год ИИ, Казахстан.

Введение

Современный этап развития экономики Казахстана характеризуется активной цифровой трансформацией всех сфер деятельности. В условиях стремительного развития технологий, автоматизации производственных процессов и внедрения искусственного интеллекта возрастает потребность в специалистах, обладающих не только профессиональными знаниями, но и современными цифровыми компетенциями.

Подготовка рабочих кадров нового поколения является одним из приоритетных направлений государственной образовательной политики. Особую значимость данная задача приобретает в рамках объявленного в Казахстане Года искусственного интеллекта, который направлен на развитие цифровой культуры, формирование новых компетенций и повышение конкурентоспособности человеческого капитала страны.

Цифровая трансформация колледжей — это более чем интеграция технологий. Это серьезное изменение образовательной среды, формата и подхода к обучению. Успешное внедрение цифровых технологий требует тщательной стратегии, которая охватывает все аспекты образовательного процесса. Помогающие технологии не только обеспечивают доступ к информации, но и ставят перед колледжами новые цели и вызовы, которые необходимо

преодолевать в будущем. «Цифровая трансформация — это не просто внедрение новых технологий, это, прежде всего, изменение подходов к обучению, управлению и исследовательской деятельности. Мы стремимся создать колледж будущего, где передовые технологии будут служить инструментом для повышения качества образования и достижения новых научных высот». Сегодня колледжи Казахстана становятся центрами подготовки специалистов для экономики будущего. В образовательный процесс активно внедряются:

- цифровые образовательные платформы;
- облачные технологии;
- электронные учебные ресурсы;
- технологии дистанционного и смешанного обучения;
- виртуальные лаборатории и симуляторы;
- инструменты искусственного интеллекта.

Использование цифровых технологий позволяет повысить качество подготовки специалистов, расширить возможности индивидуального обучения и обеспечить соответствие образовательных программ современным требованиям работодателей.

Искусственный интеллект как фактор модернизации образования

Год искусственного интеллекта в Казахстане открывает новые возможности для системы технического и профессионального образования. Искусственный интеллект постепенно становится неотъемлемой частью образовательной среды колледжей.

Современные ИИ-инструменты позволяют:

- автоматизировать подготовку учебных материалов;
- создавать тестовые задания различного уровня сложности;
- разрабатывать индивидуальные образовательные маршруты;
- анализировать учебные достижения студентов;
- повышать качество обратной связи между преподавателем и обучающимися;
- развивать навыки самостоятельной работы и исследовательской деятельности.

Использование генеративного искусственного интеллекта способствует формированию у студентов навыков работы с современными цифровыми технологиями, которые становятся востребованными практически во всех сферах профессиональной деятельности.

В ГКП на ПХВ «Профессионально-технический колледж» акимата г. Астаны реализуются такие рабочие профессии, как сварочное дело, электрооборудование, техник-механик, техник-строитель, кондитер и повар, каждая из которых требует внедрения специализированных цифровых технологий.

Для профессии «Сварочное дело» цифровые технологии, такие как 3Dмоделирование и виртуальные тренажёры, необходимы для безопасного освоения практических навыков и повышения точности выполнения сварочных работ. Это позволяет студентам отрабатывать сложные операции без риска для здоровья и оборудования.

В специальности «Электрооборудование» внедрение программируемых контроллеров (PLC), систем SCADA и технологий «умного дома» необходимо для подготовки специалистов, способных работать с автоматизированными системами управления, широко используемыми в промышленности.

Для направления «Техник-механик» цифровые технологии, включая CAD-системы и системы диагностики оборудования (MDSM), необходимы для проектирования, обслуживания и ремонта техники. Они позволяют повысить точность расчетов и эффективность производственных процессов.

В профессии «Техник-строитель» использование BIM-технологий, программ проектирования и цифровых сметных систем необходимо для создания современных строительных проектов. Это обеспечивает более точное планирование, снижение затрат и повышение качества строительства.

Для профессий «Кондитер» и «Повар» цифровизация проявляется через использование

систем учета и управления (iiko, R-Keeper), программ расчета себестоимости и онлайн-сервисов заказов. Это необходимо для повышения эффективности работы предприятий общественного питания и адаптации к современным условиям рынка. Кроме того, для всех рабочих профессий важно формирование базовых цифровых компетенций, таких как работа с офисными программами, образовательными платформами (LMS), а также знание основ кибербезопасности. Эти навыки являются универсальными и необходимы в любой сфере деятельности.

Таким образом, обновление рабочих учебных планов для рабочих профессий является важным условием подготовки конкурентоспособных специалистов. Внедрение цифровых технологий позволяет повысить качество образования, обеспечить соответствие требованиям рынка труда и способствует развитию цифровой экономики Казахстана. Таким образом, рисунок демонстрирует, что современные рабочие профессии тесно связаны с цифровыми технологиями и требуют соответствующей подготовки специалистов.

В рамках Года искусственного интеллекта в колледже планируется расширение направлений работы по развитию ИИ-компетенций обучающихся, проведение мастер-классов, конкурсов цифровых проектов, участие студентов в хакатонах и научно-практических конференциях.

Роль преподавателя в условиях цифровой трансформации

Современный педагог колледжа выступает не только носителем знаний, но и наставником, организатором образовательной среды и проводником цифровой культуры.

Использование цифровых технологий позволяет преподавателям:

- повышать эффективность учебных занятий;
- применять персонализированный подход к обучению;
- организовывать проектную деятельность студентов;
- развивать критическое мышление и функциональную грамотность обучающихся;
- формировать навыки безопасного и ответственного использования искусственного интеллекта.

Важным условием успешной цифровой трансформации является постоянное повышение квалификации педагогов и освоение ими современных образовательных технологий.

Заключение

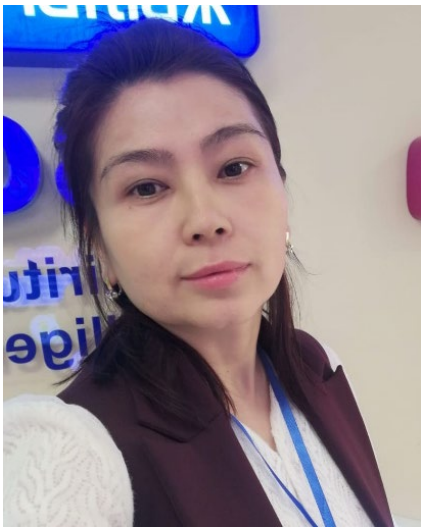
Интеграция цифровых технологий в систему технического и профессионального образования Казахстана является необходимым условием подготовки конкурентоспособных рабочих кадров нового поколения. В условиях Года искусственного интеллекта особую актуальность приобретает формирование у студентов цифровых и ИИ-компетенций, востребованных в экономике будущего.

Практический опыт Профессионального технического колледжа города Астаны показывает, что использование современных цифровых инструментов способствует повышению качества образования, развитию профессиональных навыков обучающихся и созданию условий для подготовки специалистов, способных успешно адаптироваться к вызовам цифровой эпохи.

Список литературы

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании».
2. Концепция развития искусственного интеллекта в Республике Казахстан.
3. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан.
4. Атлас новых профессий и компетенций Казахстана.
5. Материалы Министерства просвещения Республики Казахстан по развитию системы технического и профессионального образования.
6. Стратегические документы по цифровизации и развитию человеческого капитала Республики Казахстан.

Карибаева Гулнар Абдирбековна
Физика пәні мұғалімі
№140 жалпы орта білім беретін мектеп, педагог-зерттеуші
Шымкент қаласы

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ АРҚЫЛЫ ФИЗИКАЛЫҚ ҚҰБЫЛЫСТАРДЫ БЕЙНЕЛЕУ

Аңдатпа. Мақалада заманауи білім беру процесінде жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын қолдану арқылы физикалық құбылыстар мен демонстрацияларды визуализациялау (бейнелеу) мәселелері қарастырылған. Физика сабақтарында күрделі эксперименттерді ЖИ алгоритмдері көмегімен модельдеудің тиімділігі мен маңызы негізделген. Мұнда ЖИ құралдарының оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудағы, абстрактілі физикалық ұғымдарды көрнекі етудегі рөлін талдайды. Зерттеу барысында физикалық процестерді виртуалды бейнелеудің әдістемелік ерекшеліктері айқындалып, білім беру сапасын арттыруға бағытталған практикалық ұсыныстар берілген.

Түйін сөздер: жасанды интеллект, физикалық демонстрация, визуализация, компьютерлік модельдеу, білім беру технологиялары, виртуалды эксперимент.

Қазіргі ақпараттық қоғамда білім берудің жаңа талаптары қалыптасып, мұғалімнің кәсіби қызметіне заманауи технологияларды тиімді енгізу қажеттілігі артып келеді. Соның ішінде жасанды интеллект (ЖИ) – педагогикалық тәжірибені түбегейлі жаңартуға мүмкіндік беретін инновациялық құралдардың бірі. Әсіресе физика пәнінде құбылыстарды көзбен көріп, процестерді динамикалық түрде түсіну маңызды болғандықтан, ЖИ арқылы визуализация жасау оқыту сапасын арттыруда ерекше рөл атқарады. Физикалық құбылыстар көбінесе абстрактілі, көзге көрінбейтін немесе өте жылдам/өте баяу жүретін процестерден тұрады. Сондықтан оларды тек формулалармен ғана емес, көрнекі түрде бейнелеу — білім беру мен ғылыми зерттеулер үшін аса маңызды.Бұл мақалада жасанды интеллекттің физикалық құбылыстарды бейнелеудегі рөлі, қолданылатын технологиялар, нақты мысалдар, артықшылықтары мен болашағы қарастырылады. ЖИ көмегімен жасалған визуалды материалдар оқушылардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, күрделі теориялық ұғымдарды нақты мысалдар арқылы түсінуге жағдай жасайды, білімнің терең әрі ұзақ сақталуына ықпал етеді.

Дайын платформалардағы симмуляциялардан бөлек мұғалім қарапайым құбылыстарды жасанды интеллект арқылы өзі дайындауға да болады.Мысалы 7 сыныптың «Архимед күші.

Денелердің жүзу шарттары» тақырыбына арналған мына құбылыстың жасалу жолын қарастырайық.

Қолданылатын жасанды интеллект сервистері:ChatGPT, Canva, ElevenLabs, PixVerse

Жұмыс барысы

1. GhatGPT платформасына «**Сұйықта дененің батуын және қалқып шығуын бақылау**» тәжірибесіне prompt жаздыру.Мысалы

«Жарқын, тартымды фоны бар (көк, сары, қызғылт, ақ) заманауи студиядағы ғылыми эксперименттің ультра шынайы бейнесі. Жұмсақ студия жарығы, әдемі жарықтар. Камера Ultra slow-motion режимінде тегіс және өте баяу қозғалады.

1. Экранда таза, мөлдір сумен толтырылған биік шыны стақан көрсетілген. Жарық әйнекте әдемі сынады. Камера баяу жақындап келеді.

2. Шикі жұмыртқасы бар қол кадрға өте баяу енеді. Жұмыртқа суға ақырын батырылады. Табиғи дыбыс естіледі-жұмсақ "плоп". Ультра баяулау кезінде жұмыртқа түбіне тегіс батып кетеді, суда жеңіл бұрылыстар көрінеді.

3. Кейін қол қайтадан пайда болады, баяу қозғалады. Қолында табиғи ақ тұз бар қасық. Қол стаканға тұзды салады. Тұз кристалдары құлап, ультра баяу қозғалыста ериді, әдемі баяу спиральдар мен бөлшектердің микро қозғалыстарын жасайды. Тұзды суға тағы салады.Судың тығыздығы артып жұмыртқа баяу жоғары көтеріледі.»

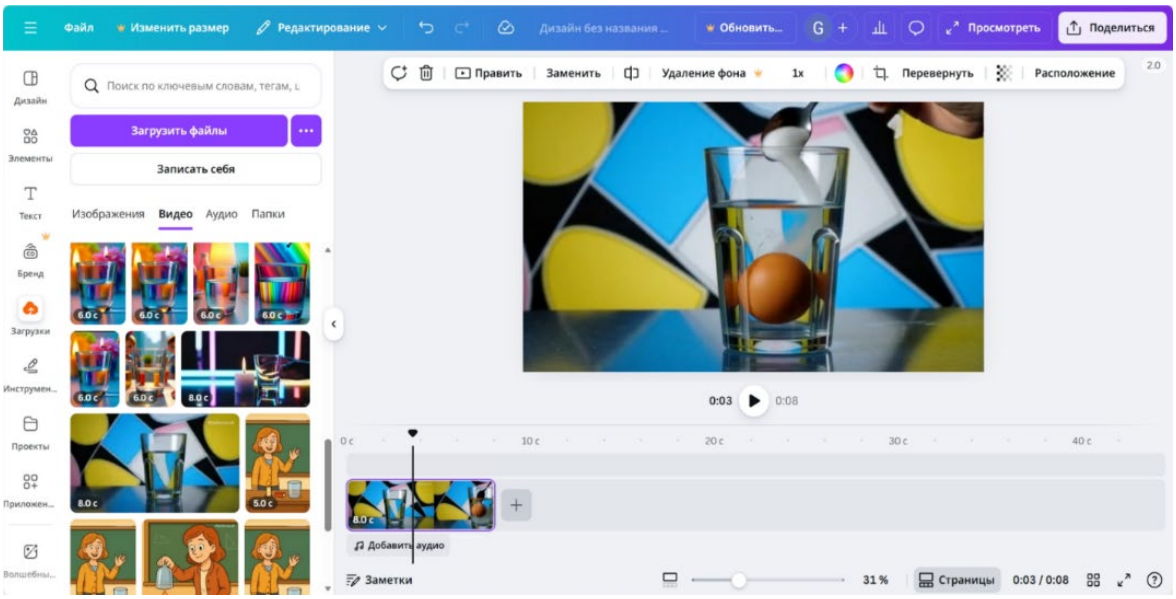
2. Дайын болған prompt-ты PixVerse платформасында *видео* терезесіне орналастыру және *создать* батырмасын басу. Видео дайын болады. Ол видеоны (скачать) жүктеп алу.

3. Canva платформасына кіру ,сол жақтағы менюдан видео , *альбомная* немесе *мобильное видео* (қажетті шаблонды) дегенді таңдау.

4.Жаңа терезе ашылады, сол жақтағы мәзірден з*агрузки* видеоны таңдау.

Алдын ала өткізіп алған видеоны тартып алу.

5. Оң жақтағы ашылған терезеге видеоны тінтуірмен сүйреп *добавить видио* жолағына орналастыру.

6. ElevenLab сервисінен аудио дыбысты дайындап алу. Elevenlab – *текст в речь* таңдау.

Ашылған оң жақтағы терезеге аудио дыбысқа қажетті сөздерді жазу. Мысалы,

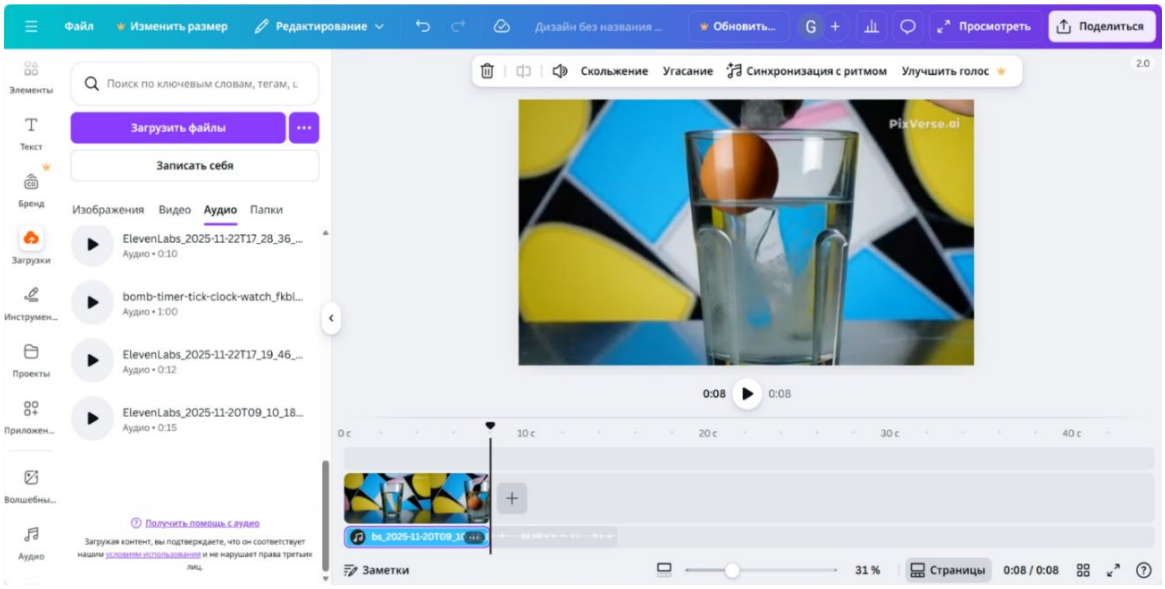
«Бұл тәжірибеде жұмыртқаның суда қалай қозғалатынын бақылап көрейік.Жұмыртқаны суға салған кезде ол түбіне батады.Суға тұз саламыз,енді жұмырқа жайлап жоғары көтеріледі және қалқып шығады.Неге? Құбылысты түсіндіріңдер.»

7. *Генерировать речь* басу. Аудио дыбыс дайын болады. Дыбысты өзгеруге болады. Аудио дыбысты жүктеп алу үшін белгісін басу.

Сұраққа жауап беретін дыбысты да осы тәртіппен жазып аламыз. Аудионы жүктеу дегенді басып өткізіп алу.

8. Canva платформасында *загрузки-аудионы басу* және жүктеп алынған аудио дыбысты тартып алу.

9. Қажетті аудио дыбысты тінтуірмен сүйреп добавить аудио жолағына орналастыру.

10.Сол жақ мәзірде *текст* түймесін басып қажетті сөздерді видео бетіне жазу. Мысалы «Құбылысты түсіндіріңдер» деген мәтінді жазуға болады.

11.Оң жақ жоғары бұрышта орналасқан *поделиться-скачать* батырмасын басу, дайын болған видеоны жүктеп алу.

Есептер де оқушыларға түсінікті және қызықты болу үшін жасанды интеллектіні пайдаланып құбылысты бейнелеуге болады. Мысалы төмендегі есепті қарастырайық.

Қайық өзен ағысымен А пунктінен В пунктіне 5 сағатта барып, В пунктінен А пунктіне 7 сағатта қайта оралды. Өзен ағысының жылдамдығы 2 км/сағ болса, онда қайықтың меншікті жылдамдығын табыңыз.

Қолданылатын жасанды интеллект сервистері:ChatGPT, Canva, ElevenLabs, Groc

Жұмыс барысы:

1. GhatGPT сервисінен есептің шартына байланысты prompt жаздыру.Мысалы

Моторлы қайық өзен ағысымен А пунктінен В пунктіне барып, В пунктінен А пунктіне қайта оралды.Әдемі табиғат және өзен ағысынын бейнелеп бер.

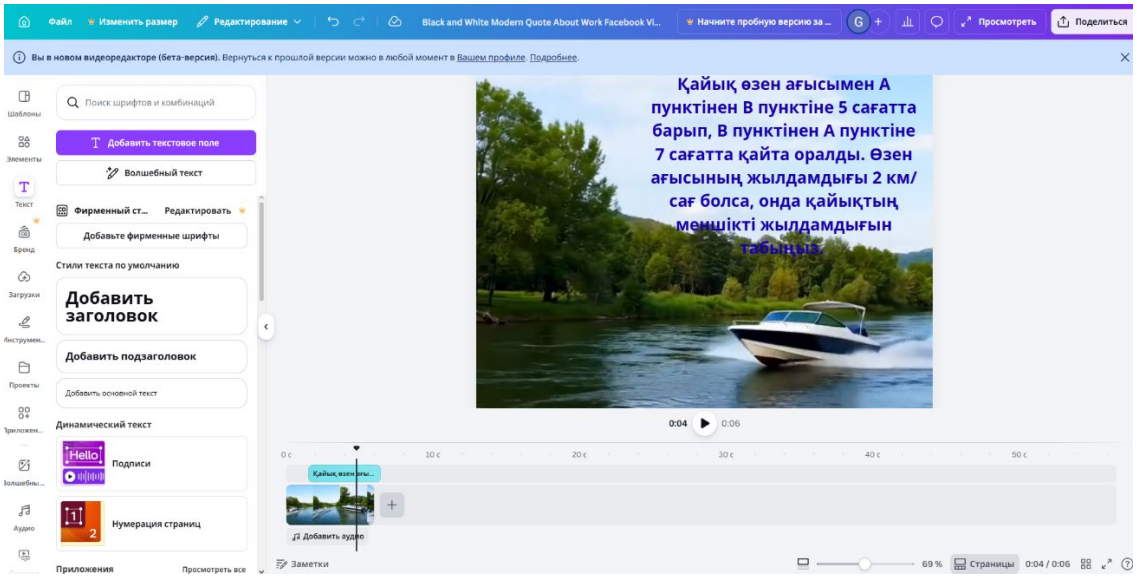
2. Groc платформасында Imagine мәзірін басып ортада орналасқан видео терезесіне дайын prompt-ты орналастыру және генерациялау белгісін басу. Видео генерация жүреді.

3.Видео дайын болады. Ол видеоны (скачать) жүктеп алу.

4. Canva платформасына кіру ,сол жақтағы мәзірден видео альбомная немесе мобильное дегенді (қажетті шаблонды) таңдау.

5. Жаңа терезе ашылады, сол жақтағы мәзірден загрузки сөзін басып видеоны таңдау.Алдын ала жүктеп алған видеоны тартып алу.

6. Оң жақтағы ашылған терезеге видеоны орналастыру. Видеоны баяу қозғалту үшін оң жақ жоғарыда *скорость 1X* деген белгіні басып жылдамдығын азайтуға болады.

7. ElevenLab сервисінен аудио дыбысты дайындап алу. Elevenlab – текст в речь мәзірін басу.

Ашылған оң жақтағы терезеге аудио дыбысқа қажетті сөздерді жазу. Есептің шартын жазу.

Қайық өзен ағысымен А пунктінен В пунктіне 5 сағатта барып, В пунктінен А пунктіне 7 сағатта қайта оралды. Өзен ағысының жылдамдығы 2 км/сағ болса, онда қайықтың меншікті жылдамдығын табыңыз.

8. Генерировать речь басу. Дайын болған аудио дыбысты жүктеп алу. Дыбысты өзгеруге болады.

Сұраққа жауап беретін дыбысты да осы тәртіппен жазып аламыз. Дайын болған аудио дыбысты жүктеп алу.

9. Canva платформасында сол жақ мәзірден Загрузки-Аудионы басу және өткізіп алған аудио дыбысты тартып алу.

10. Қажетті аудио дыбысты тінтуірмен сүйреп **добавить аудио** жолағына орналастыру.

11.Сол жақ мәзірде *текстті* басып қажетті сөздерді видео бетіне жазу. Мысалы, видео соңында есептің жауабын немесе шығарылу жолын жазу.

12.Оң жақ жоғары бұрышта орналасқан поделиться-скачать батырмасын басу және дайын болған видеоны жүктеп алу.

ЖИ арқылы құбылысты бейнелеудің артықшылықтары

✓ Қауіпсіздік. Жоғары кернеу, қыздыру, химиялық реакциялар сияқты қауіпті процестерді қауіпсіз модельдеу мүмкіндігі.

✓ Қолжетімділік.Интернеті бар кез келген оқушы орындай алады.

✓ Экономикалық тиімділік.Қымбат жабдық сатып алудың қажеті жоқ.

✓ Оқу мотивациясын арттыру.Көрнекілік – есте сақтауды арттырады.

✓ Көп рет қайталау мүмкіндігі.Бұл — эксперименттік есептерді жақсы меңгеруге көмектеседі.

Шектеулері мен шешімдері

✓ Толық практикалық дағдыларды алмастырмайды.Шынайы құралдармен жұмыс бөлек үйретілуі керек.

✓ Техникалық тәуелділік.Компьютер, планшет және интернет қажет.

✓ Мұғалімдердің дайындығы. ЖИ қолдану үшін арнайы курстар қажет.

Қорытынды

ЖИ-ты қолдану арқылы мектеп оқушыларына жеке оқыту траекторияларын құруға, эксперимент параметрлерін икемді реттеуге, үлкен көлемдегі деректерді жылдам өңдеуге және автоматтандырылған бағалау жүйесін қолдануға жол ашылады. Бұл оқыту процесінің тиімділігін арттырып қана қоймай, мұғалімнің жүктемесін де жеңілдетеді. Сонымен қатар, ЖИ-платформалары оқушылардың зерттеу мәдениетін дамытып, абстрактілі ұғымдарды көрнекі түрде көрсету арқылы білім алу мотивациясын күшейтеді. Дегенмен, бұл тәсілді енгізуде бірқатар кедергілер де кездеседі: техникалық талаптардың жоғары болуы, мұғалімдер мен оқушылардың ЖИ системаларына бейімделу қажеттілігі және ЖИ-туындыларынан алынған деректердің сенімділігі мәселесі.

Ғылыми-зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жасанды интеллект арқылы виртуалды эксперименттер физика сабағының сапасын елеулі түрде жақсарта алады: олар оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, ғылыми-зерттеу дағдыларын дамытады. Ол қазіргі білім беру контекстінде физиканы оқытудың инновациялық жолын ұсынады, әрі болашақта ЖИ технологияларын одан әрі интеграциялау физика пәнінің оқыту әдістемесін терең және тиімді жаңғыртуға мүмкіндік береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1.Ахметов Б. С (2020). Жасанды интеллект жүйелері. Алматы: Дәуір. (Қазақ тіліндегі негізгі түсініктер мен алгоритмдер үшін).

2.Стюарт Рассел, Питер Норвиг (2020). Искусственный интеллект: современный подход. (ЖИ-дің физикалық агенттермен әрекеттесу принципі)

3. Назарбаев Зияткерлік мектептері. «Цифрлық білім беру» әдістемелік нұсқаулығы, 2022.

Ермекбай Аршагүл
Математика пәні мұғалімі
Павлодар облысының білім беру басқармасы, Ақсу қаласы білім беру бөлімінің
"Қалқаман ауылының орта мектебі" КММ

ФУНКЦИОНАЛДЫҚҚА БАҒЫТТАЛҒАН МАТЕМАТИКА

Аннотация: мақалада функционалдық бағыттағы математикалық оқытудың тиімділігі, практикалық қолдану жолдары, топтық және интегративтік әдістер, цифрлық құралдарды пайдалану, бағалау принциптері мен шығармашылық тапсырмалардың рөлі қарастырылады. Функционалдық математика оқушының өмірлік дағдыларын, сыни және аналитикалық ойлау қабілетін дамытуға бағытталған.

Кілт сөздер: функционалдық математика, проблемалық оқыту, топтық жұмыс, интегративтік тәсіл, цифрлық құралдар, шығармашылық тапсырмалар, өмірлік дағдылар, бағалау, сыни ойлау, аналитикалық ойлау.

Қазіргі білім беру жүйесінде функционалдық математика ұғымы – тек қатаң есептер мен формулаларды меңгеруге емес, оқушының ойлау қабілетін, өмірлік дағдыларын және логикалық талдау мүмкіндіктерін дамытуға бағытталған оқу үрдісін білдіреді. Функционалдық математика сабақтары оқушыларға математикалық білімді нақты өмірлік жағдайларда қолдану арқылы түсінуге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл бастауыш сыныптардан бастап мектеп қабырғасында жүйелі түрде енгізілгенде, оқушының аналитикалық және

критикалық ойлау қабілеті қалыптасады. Мұғалімнің басты міндеті – математикалық ұғымдарды күнделікті өмірмен байланыстыра отырып, практикалық мәнін көрсету.

Функционалдық бағыттағы математикалық оқытудың негізгі принциптерінің бірі – мәселені шешу дағдыларын дамыту. Оқушыға есеп берілген кезде ол тек формулаға сүйенбей, мәселені талдап, стратегия құруға үйренеді. Бұл тәсіл әрбір тапсырманың тек жауапты емес, шешу жолын да бағалауды қамтиды. Мысалы, пайыз есептерін оқыту барысында оқушы тек сандық есептерді шығарып қана қоймай, ол есептің өмірдегі қолдану саласын – жеңілдіктерді есептеу, банк пайыздарын түсіну немесе статистикалық мәліметтерді талдау арқылы игереді. Мұғалім әр тапсырманы өмірлік контекстпен байланыстыра отырып, оқушының функционалдық ойлауын қалыптастырады.

Келесі маңызды аспект – сыни ойлауды дамыту. Функционалдық математика сабақтарында оқушыға бірнеше шешу жолын ұсыну арқылы таңдау жасауға үйретеді. Бұл стратегия логикалық байланыстарды, алгоритмдік ойлау қабілетін және гипотезаларды тексеру дағдыларын жетілдіреді. Мұғалім тапсырмаларды талдау барысында әр шешімнің артықшылығы мен кемшілігін көрсету арқылы оқушының ойлау процессін тереңдетеді. Сонымен қатар, бұл тәсіл оқушыларды шығармашылық тұрғыдан ойлауға, өз нұсқасын ұсынуға итермелейді.

Функционалдық математикада практикалық тәжірибе мен ойын элементтері сабаққа ерекше мән береді. Қолданбалы есептер, топтық жобалық тапсырмалар және рөлдік ойындар арқылы оқушы математикалық білімді іс жүзінде қолдануға үйренеді. Мысалы, сынып ішінде шағын кәсіпкерлік жобалар жүргізу, бюджет құру немесе маршрутты жоспарлау арқылы математикалық есептеу дағдылары жетілдіріледі. Мұндай тәсіл оқушыға тек теориялық білімді емес, нақты өмірде қажетті функционалдық дағдыларды игеруге мүмкіндік береді.

Бағалау жүйесі де функционалдық математикаға бейімделуі тиіс. Мұғалім оқушының тек дұрыс жауап бергеніне емес, мәселені шешу жолына, логикалық дәлелдеуге, аналитикалық ойлау қабілетіне баға беруі керек. Бұл тәсіл оқушыларға өз қателігін түсінуге, оны түзетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, топтық және бірлескен жобалар арқылы әр оқушының жеке үлесі анықталып, нәтижеге жету жолында ынтымақтастық дағдылары дамиды.

Функционалдық математика сабақтарында цифрлық технологияларды пайдалану оқу үрдісін одан әрі тиімді етеді. Интерактивті тақталар, математикалық модельдеу бағдарламалары, онлайн симуляциялар және графикалық редакторлар арқылы оқушылар теориялық білімді визуалды түрде көріп, түсінеді. Мұғалім цифрлық ресурстарды сабақ жоспарына енгізгенде, математикалық түсініктерді тереңдетуге және оқушының жеке темпінде оқуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл тәсіл сыныптағы әртүрлі деңгейдегі оқушылардың білімін тең дәрежеде дамытуға мүмкіндік береді.

Функционалдық математика тек жеке пәндік білімге емес, оқу пәндерінің интеграциясына да бағытталған. Мысалы, географиядан алынған статистикалық мәліметтерді, физикадағы қозғалыс формулаларын немесе экономикадан алынған есептерді математикалық тұрғыда талдау оқушының көп салалы ойлау қабілетін қалыптастырады. Мұғалім әр пәннің арасындағы байланыстарды көрсету арқылы оқушыны өмірлік маңызды шешім қабылдауға дайындайды.

Функционалдық бағыттағы математикалық оқыту кезінде оқушының өмірлік дағдыларын дамытуға ерекше назар аудару қажет. Оқушы тек формулаларды жаттап қана қоймай, математикалық түсініктерді күнделікті өмірде қолдануды үйренуі тиіс. Бұл мақсатта проблемалық оқыту әдісі тиімді: мұғалім нақты өмірлік жағдайдан мәселе қояды, оқушы оны талдап, бірнеше шешу жолын ұсынады, шешімін дәлелдейді. Мысалы, дүкенде сатып алу кезінде бюджет есептеу, маршрут жоспарын құру немесе табиғаттағы мәліметтерді графикке түсіру арқылы математикалық ойлау дағдылары жетілдіріледі.

Функционалдық математикада топтық жұмыс әдісі оқушының әлеуметтік және коммуникативтік қабілетін дамытуға көмектеседі. Оқушылар әр тапсырманы топпен шешу арқылы бір-біріне түсіндіреді, бірлескен шешімдер іздейді және нәтижеге бірге жетеді.

Мұндай әдіс оқушының сыни ойлауын, логикалық байланыстарды түсінуін, сондай-ақ жауапкершілік сезімін арттырады. Әр топтағы оқушының үлесі анықталып, бағалау кезінде тек нәтижеге емес, шешім процесіне де мән беріледі.

Қосымша түрде, технологиялық құралдарды қолдану функционалдық математиканы оқытудың тиімділігін арттырады. Интерактивті симуляциялар, графикалық редакторлар, математикалық модельдеу бағдарламалары арқылы оқушылар формулалардың жұмысын визуалды түрде көріп, түсінеді. Мұндай тәсіл әр деңгейдегі оқушының жеке темпінде оқуға мүмкіндік береді, күрделі ұғымдарды жеңіл меңгеруге ықпал етеді. Сонымен қатар, онлайн ресурстар мен бейнематериалдар арқылы әр бала өз білімін өз бетімен толықтыра алады.

Функционалдық математиканы бағалау жүйесі де ерекше мәнге ие. Бағалау тек дұрыс шешім үшін емес, мәселені шешу жолына, логикалық дәлелдеуге, альтернативті шешімдерді қарастыруға негізделуі керек. Мұндай тәсіл оқушының қателіктерінен сабақ алуға және өз бетінше ойлауға үйренуін қамтамасыз етеді. Педагогикалық бақылау мен кері байланыс оқушыны шығармашылық тұрғыда ойлауға ынталандырады.

Интегративтік тәсіл функционалдық математикада маңызды рөл атқарады. Басқа пәндерден алынған мәліметтерді математикалық тұрғыда талдау оқушының көп салалы ойлау қабілетін дамытады. Мысалы, физикадағы қозғалыс заңдары, географиядағы статистикалық мәліметтер немесе экономикадағы бюджеттік есептер математикалық есептеу арқылы түсіндіріледі. Бұл тәсіл оқушыны практикалық мәселелерді шешуге дайындайды және теория мен практиканы байланыстырады.

Функционалдық математиканы оқытуда шығармашылық тапсырмаларды қолдану оқушыны аналитикалық ойлауға ғана емес, интуициясын және шешім қабылдау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Мысалы, оқушыларға нақты өмірлік жағдай бойынша өз есептік моделін құру немесе графикалық шешім шығару ұсынылады. Бұл тәсіл оқушыны өз бетімен зерттеуге, талдауға және шешім қабылдауға үйретеді.

Осылайша, функционалдық бағыттағы математикалық оқыту – оқушыны өмірге дайындайтын кешенді процесс. Математикалық білімді тек сандық есептер арқылы емес, өмірлік контекстпен байланыстырылған тапсырмалар арқылы меңгеру оқушының аналитикалық ойлауын, сыни талдау қабілетін, шығармашылық ойлауын және өз білімін практикада қолдану мүмкіндігін қалыптастырады. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі, сабақ жоспарлау шеберлігі және инновациялық әдістерді қолдануы сабақтың тиімділігін арттырып, әр оқушының функционалдық математикалық ойлауын дамытуға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Асанова Г.Ж.. Функционалдық математикалық оқыту әдістемесі. – Алматы: Білім, 2021.
2. Құсайынов Ж.Б.. Математика пәнін оқытудың заманауи әдістері. – Астана: Қаржы, 2020.
3. Tomlinson C.A. How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms. – Alexandria, VA: ASCD, 2017.
4. Boaler J. Mathematical Mindsets. – San Francisco: Jossey-Bass, 2016.
5. Florian L., Black-Hawkins K. Exploring Inclusive Pedagogy. – London: Routledge, 2011.

Байғазанов Фархат Қамбарханович
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
«Үштөбе негізгі орта мектебі» КММ
Шығыс Қазақстан облысы, Үлкен Нарын ауданы

ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ МЕН ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ БАЙЛАНЫСЫ

Қазақ халқының сан ғасырлық тарихында ұрпақ тәрбиесіне ерекше мән берілген. Халқымыз «Бірінші байлық – денсаулық» деп, адамның тән саулығын өмірдегі ең қымбат құндылықтардың бірі ретінде бағалаған. Денсаулығы мықты, денесі шымыр, рухы биік ұрпақ қана елдің болашағын жарқын ете алады. Сондықтан қазақ халқы балаларды жастайынан еңбекке, төзімділікке, батылдыққа жәнеептілікке баулудың түрлі жолдарын қарастырған. Солардың ішіндегі ең тиімді әрі тәрбиелік маңызы зор құралдардың бірі – ұлттық ойындар.

Ұлттық ойындар – халқымыздың мәдени мұрасы, салт-дәстүрінің ажырамас бөлігі. Олар ғасырлар бойы халықтың тұрмыс-тіршілігімен бірге жасасып, ұрпақтан ұрпаққа мирас болып жеткен. Қазақтың әрбір ұлттық ойынының астарында тәрбиелік мән, өмірлік тәжірибе және дене тәрбиесінің элементтері жатыр. Сондықтан ұлттық ойындарды дене тәрбиесінің қайнар көзі деуге болады.

Бүгінгі таңда дене тәрбиесі адамның денсаулығын нығайтудың, қозғалыс белсенділігін арттырудың және салауатты өмір салтын қалыптастырудың маңызды бағыты болып табылады. Ал ұлттық ойындар осы міндеттерді жүзеге асыруға үлкен үлес қосады. Сондықтан дене тәрбиесі мен ұлттық ойындардың байланысын зерттеу – өзекті мәселе.

Дене тәрбиесі – адамның денсаулығын нығайтуға, дене қабілеттерін дамытуға және салауатты өмір салтын қалыптастыруға бағытталған тәрбиенің маңызды саласы. Дене тәрбиесінің негізгі мақсаты – дені сау, жан-жақты дамыған, еңбекке қабілетті тұлға тәрбиелеу. Дене тәрбиесі арқылы адамның бұлшық еттері жетіліп, жүрек-қан тамырлары жүйесі нығаяды, тыныс алу мүшелерінің қызметі жақсарады. Сонымен қатар адамның жылдамдық, күш, икемділік, төзімділік жәнеептілік сияқты қасиеттері дамиды. Ұлы ойшылдар мен ағартушылар да дене тәрбиесінің маңызын ерекше атап өткен. Адамның рухани дамуы мен физикалық дамуы бір-бірімен тығыз байланысты. Денесі сау адамның ойлау қабілеті жоғары, еңбек өнімділігі мол және өмірге құштарлығы күшті болады

.Қазіргі қоғамда технологиялардың дамуына байланысты жастар арасында қозғалыс белсенділігі азайып келеді. Ұялы телефон, компьютер және интернетке тәуелділік денсаулыққа кері әсерін тигізуде. Осындай жағдайда ұлттық ойындарды дене тәрбиесі сабақтарына енгізу жастардың қозғалыс белсенділігін арттырудың тиімді жолдарының бірі болып табылады. Ұлттық ойындар – халқымыздың тұрмысынан, кәсібінен және өмір сүру салтынан туындаған мәдени құндылықтар. Қазақ халқы көшпелі өмір сүргендіктен, ойындардың көпшілігі ат үстінде ойналған немесе күш-қайратты, ептілікті қажет еткен. Ұлттық ойындар балаларды жас кезінен бастап өмірдің түрлі қиындықтарына төтеп беруге үйреткен. Олар арқылы жастар батылдыққа, шапшаңдыққа, ұйымшылдыққа және тапқырлыққа тәрбиеленген. Қазақ халқы ойындарды тек көңіл көтеру үшін емес, тәрбие құралы ретінде пайдаланған. Әрбір ойынның өзіндік мақсаты болған. Мысалы, мергендікке үйретететін ойындар дәлдікке баулыса, күш сынасатын ойындар қайсарлық пен төзімділікті қалыптастырған. Ұлттық ойындар жас ерекшеліктеріне қарай бөлінген. Балаларға арналған ойындар олардың ойлау қабілетін, зейінін және қозғалыс дағдыларын дамытса, ересектер ойнайтын ойындар күш пен ептілікті шыңдауға бағытталған. Сондықтан ұлттық ойындарды халық педагогикасының сарқылмас қазынасы деп атауға болады. Дене тәрбиесі мен ұлттық ойындар бір-бірімен тығыз байланысты. Өйткені ұлттық ойындардың негізгі мақсатының бірі – адамның физикалық қасиеттерін дамыту. Ұлттық ойындар барысында қатысушылар үнемі қозғалыста болады. Олар жүгіреді, секіреді, тартысады, жарысады және түрлі дене

жаттығуларын орындайды. Мұның барлығы дене тәрбиесінің негізгі элементтері болып табылады. Мысалы, Арқан тарту ойыны қол мен аяқ бұлшықеттерін дамытып, күш пен төзімділікті арттырады. Бұл ойын адамның ерік-жігерін нығайтып, ұжымдық әрекетке үйретеді. Асық ату ойыны көз мөлшерін анықтауға, дәлдікке және шапшаң шешім қабылдауға баулиды. Сонымен бірге саусақтардың икемділігін арттырып, зейінді шоғырландыру қабілетін дамытады. Көкпар ойыны жігіттердің батылдығын, күшін және төзімділігін шыңдайды. Ат үстінде шапшаң қимылдау арқылы адамныңептілігі мен үйлесімді қозғалысы қалыптасады. Бәйге жарысында шабандоздар ұзақ қашықтыққа шабу арқылы төзімділік пен шыдамдылыққа тәрбиеленеді. Осылайша ұлттық ойындар адамның дене дайындығын жетілдіріп қана қоймай, оның мінез-құлқын қалыптастыруға да ықпал етеді. Қазіргі жастар тәрбиесінде ұлттық ойындардың орны ерекше. Өйткені олар жас ұрпақтың бойында ұлттық құндылықтарды қалыптастырады. Ұлттық ойындар арқылы балалар ата-баба дәстүрімен танысып, өз халқының мәдениетін құрметтеуге үйренеді. Ұлттық ойындар жастарды достыққа, өзара сыйластыққа және әділдікке тәрбиелейді. Ойын барысында әр адам белгіленген ережелерді сақтауға міндетті болады. Бұл олардың жауапкершілік сезімін арттырады.Сонымен қатар ұлттық ойындар жастардың бос уақытын тиімді ұйымдастыруға көмектеседі. Спортпен және ұлттық ойындармен айналысатын жастар зиянды әдеттерден аулақ болып, салауатты өмір салтын ұстанады. Қазақ халқы «Жігітке жеті өнер де аз» деп бекер айтпаған. Ұлттық ойындар жас ұрпақтың жан-жақты дамуына жағдай жасап, олардың рухани және физикалық тұрғыдан жетілуіне ықпал етеді. Ұлттық ойындардың тағы бір ерекшелігі – олардың ұлт бірлігін нығайтуы. Түрлі мерекелер мен той-думандарда ұйымдастырылатын ойындар халықты бір ортаға жинап, татулық пен ынтымақты арттырады. Бүгінде ұлттық ойындарды мектеп бағдарламасына кеңінен енгізу маңызды мәселелердің бірі болып отыр. Дене шынықтыру сабақтарында ұлттық ойындарды пайдалану оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Мысалы, асық ату, арқан тарту, ақсүйек, тоғызқұмалақ сияқты ұлттық ойындарды сабақ барысында қолдану оқушылардың белсенділігін күшейтеді. Олар ойын арқылы дене жаттығуларын орындап қана қоймай, ұлттық мәдениет туралы білімдерін де толықтырады. Ұлттық ойындардың тағы бір артықшылығы – олар арнайы қымбат құрал-жабдықтарды қажет етпейді. Сондықтан оларды мектепте де, аулада да, түрлі спорттық іс-шараларда да оңай ұйымдастыруға болады. Мектепте ұлттық ойындарды жүйелі түрде өткізу оқушылардың денсаулығын жақсартып, дене дайындығын арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар олар оқушылардың ұлттық сана-сезімін қалыптастырып, отансүйгіштік қасиеттерін дамытады.

Қорыта айтқанда, дене тәрбиесі мен ұлттық ойындар – бір-бірімен тығыз байланысты ұғымдар. Ұлттық ойындар адамның денсаулығын нығайтып, күш-қуатын арттыруға,ептілігі мен төзімділігін дамытуға үлкен әсер етеді. Сонымен бірге олар жастарды батылдыққа, ұйымшылдыққа, әділдікке және отансүйгіштікке тәрбиелейді. Ұлттық ойындар – халқымыздың баға жетпес мәдени мұрасы. Олар тек спорттық жарыс немесе ойын-сауық құралы ғана емес, ұлттық рухты көтеретін, тәрбиелік мәні зор құндылықтар болып табылады. Сондықтан ұлттық ойындарды сақтау, дамыту және келер ұрпаққа жеткізу – әрбір азаматтың парызы. Еліміздің болашағы – дені сау, рухы мықты жастардың қолында. Ал мұндай ұрпақты тәрбиелеуде дене тәрбиесі мен ұлттық ойындардың атқаратын рөлі ерекше. Халық даналығында айтылғандай, «Тәні саудың – жаны сау». Сондықтан ұлттық ойындарды дәріптеп, оларды күнделікті өмірде кеңінен қолдану – салауатты ұлт қалыптастырудың маңызды қадамы.

Ерболды Аймарал
Директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары
«Ақмола облысы білім басқармасының Целиноград ауданы бойынша білім бөлімі
Нұресіл ауылының жалпы орта білім беретін мектебі» КММ

БІЛІМ БЕРУ САПАСЫН ЖЕТІЛДІРУ – ОҚУ ІСІ ЖӨНІНДЕГІ ОРЫНБАСАР ҚЫЗМЕТІНІҢ БАСЫМ МІНДЕТІ

Аңдатпа. Мақалада білім беру сапасын жетілдірудегі директордың оқу ісі жөніндегі орынбасарының рөлі мен қызметінің негізгі бағыттары қарастырылады. Білім сапасын арттырудың ғылыми-педагогикалық негіздері талданып, оқу үдерісін тиімді ұйымдастыру, педагогтердің кәсіби құзыреттілігін дамыту, мониторинг пен талдау жұмыстарын жүйелі жүргізудің маңыздылығы айқындалады. Сонымен қатар білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында стратегиялық жоспарлау, инновациялық технологияларды енгізу, деректерге негізделген басқару және инклюзивті білім беру қағидаттарын жүзеге асыру мәселелері қарастырылады. Зерттеу нәтижелері оқу ісі жөніндегі орынбасардың кәсіби қызметін тиімді ұйымдастыру білім беру ұйымындағы оқу-тәрбие үдерісінің сапасын арттырудың маңызды факторы екенін көрсетеді.

Түйінді сөздер: білім беру сапасы, оқу ісі жөніндегі орынбасар, педагогикалық менеджмент, оқу үдерісі, мониторинг, талдау, кәсіби құзыреттілік, білім беру мазмұнын жаңарту, инновациялық технологиялар, стратегиялық жоспарлау, бағалау жүйесі, педагогикалық көшбасшылық.

Білім сапасын арттыру мәселесі қазіргі білім беру жүйесінің басты стратегиялық бағыттарының бірі болып табылады, өйткені жаһандану жағдайында қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуы тікелей адами капиталдың сапасына тәуелді болып отыр. Осы тұрғыдан алғанда, мектепішілік басқару құрылымында директордың оқу жұмысы жөніндегі орынбасарының қызметі ерекше мәнге ие, себебі ол оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастырудың негізгі үйлестірушісі ретінде әрекет етеді және білім сапасын қамтамасыз етуге бағытталған жүйелі жұмыстың өзегін құрайды. Білім сапасы тек білім алушылардың академиялық жетістіктерімен ғана емес, олардың функционалдық сауаттылығымен, сыни ойлау қабілетімен, өмірлік дағдыларымен өлшенетін күрделі көпқырлы ұғым болғандықтан, оны арттыру үдерісі де кешенді басқарушылық тәсілді талап етеді. Оқу жұмысы жөніндегі орынбасар осы күрделі үдерісті ғылыми негізде ұйымдастыра отырып, педагогикалық ұжымның қызметін үйлестіреді және оқу үдерісінің сапасын арттыруға бағытталған тиімді шешімдер қабылдайды. Бұл қызмет тек әкімшілік басқарумен шектелмей, педагогикалық көшбасшылықты, стратегиялық ойлауды және инновациялық көзқарасты талап етеді. Орынбасардың кәсіби қызметі білім беру мазмұнын жаңарту, оқу бағдарламаларын тиімді іске асыру, мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін арттыру сияқты маңызды бағыттарды қамтиды. Мұндай жағдайда басқару үдерісінің сапасы білім сапасына тікелей әсер ететін факторға айналады. Сондықтан оқу жұмысы жөніндегі орынбасардың қызметін ғылыми тұрғыда ұйымдастыру білім беру ұйымының жалпы нәтижелілігін арттырудың маңызды шарты болып табылады.

Білім сапасын арттырудағы негізгі факторлардың бірі – оқу үдерісін ғылыми негізде жоспарлау және ұйымдастыру, бұл міндет оқу жұмысы жөніндегі орынбасардың кәсіби құзыреттілігінің деңгейімен тығыз байланысты. Оқу жоспарын әзірлеу барысында білім алушылардың жас ерекшеліктері, пәндердің мазмұны, оқу жүктемесінің тиімді бөлінуі сияқты аспектілер ескерілуі тиіс, өйткені бұл факторлар оқу нәтижелеріне тікелей ықпал етеді. Сонымен қатар оқу үдерісін ұйымдастыруда инновациялық педагогикалық технологияларды енгізу ерекше маңызға ие, себебі олар білім алушылардың танымдық белсенділігін арттырып,

оқу мотивациясын күшейтеді. Оқу жұмысы жөніндегі орынбасар осы технологияларды тиімді қолдану үшін мұғалімдерге әдістемелік қолдау көрсетіп, олардың кәсіби дамуына жағдай жасайды. Бұл ретте педагогтардың тәжірибе алмасу алаңдарын ұйымдастыру, коучингтер мен семинарлар өткізу маңызды рөл атқарады. Сонымен бірге оқу үдерісін ұйымдастыруда білім беру нәтижелерін бағалаудың заманауи әдістерін қолдану қажет, өйткені олар білім сапасын нақты әрі объективті анықтауға мүмкіндік береді. Оқу жұмысы жөніндегі орынбасар бағалау жүйесін жетілдіру арқылы білім алушылардың жетістіктерін жүйелі түрде бақылап, олардың оқу траекториясын түзетуге ықпал етеді. Мұндай кешенді тәсіл білім сапасын арттырудың тиімділігін қамтамасыз етеді.

Педагогикалық ұжымның кәсіби әлеуетін арттыру білім сапасын қамтамасыз етудің негізгі шарттарының бірі болып табылады, сондықтан оқу жұмысы жөніндегі орынбасар бұл бағытта жүйелі жұмыс жүргізуі қажет. Мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігі олардың пәндік білім деңгейімен ғана емес, оқыту әдістемесін меңгеруімен, оқушылармен тиімді қарым-қатынас орната білуімен және инновациялық технологияларды қолдану қабілетімен анықталады. Осыған байланысты оқу жұмысы жөніндегі орынбасар мұғалімдердің кәсіби дамуын жоспарлап, олардың біліктілігін арттыруға бағытталған іс-шараларды ұйымдастырады. Бұл үдерісте тәжірибелі педагогтардың тәжірибесін тарату, жас мамандарға тәлімгерлік көрсету, шығармашылық топтар құру сияқты әдістер кеңінен қолданылады. Сонымен бірге педагогтардың кәсіби жетістіктерін бағалау және ынталандыру жүйесін қалыптастыру маңызды болып табылады, өйткені бұл олардың жұмысқа деген жауапкершілігін арттырады. Оқу жұмысы жөніндегі орынбасар педагогикалық ұжымда ынтымақтастық атмосферасын қалыптастырып, кәсіби даму мәдениетін дамытуға ықпал етеді. Мұндай жағдайда мұғалімдердің кәсіби өсуі білім сапасының артуына тікелей әсер етеді.

Білім сапасын арттыру үдерісінде мониторинг пен талдау жұмыстары тек бақылау функциясымен шектелмей, білім беру жүйесінің ішкі даму механизмдерін айқындайтын стратегиялық құрал ретінде қарастырылады, өйткені деректерге негізделген басқару қағидаты қазіргі білім беру кеңістігінде шешуші мәнге ие болып отыр. Оқу жұмысы жөніндегі орынбасар осы бағытта сандық және сапалық көрсеткіштерді ұштастыра отырып, білім алушылардың оқу жетістіктерін тек тіркеумен ғана шектелмей, олардың оқу әрекетінің себеп-салдарлық байланыстарын анықтауға бағытталған кешенді талдау жүргізеді. Мұндай талдау барысында білім алушылардың пәндер бойынша үлгерімімен қатар, олардың оқу мотивациясы, танымдық белсенділігі, өзіндік жұмысты орындау деңгейі сияқты факторлар да ескеріледі, бұл өз кезегінде оқу нәтижелерін терең түсінуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар мониторинг үдерісі уақытша кезеңдер бойынша салыстырмалы сипатта ұйымдастырылып, білім алушылардың даму траекториясы ұзақ мерзімді перспективада қарастырылады. Бұл тәсіл білім беру үдерісіндегі кездейсоқ нәтижелер мен жүйелі үрдістерді ажыратуға жағдай жасап, басқарушылық шешімдердің дәлдігін арттырады. Оқу жұмысы жөніндегі орынбасар жинақталған деректерді визуализациялау құралдарын пайдалана отырып, педагогикалық кеңестерде талқылауға ұсынады, бұл ұжымдық талдау мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді. Нәтижесінде мұғалімдер өз тәжірибесін рефлексиялап, оқыту әдістерін жетілдіруге бағытталған нақты қадамдар жасай алады. Мониторинг нәтижелерінің ашықтығы мен қолжетімділігі педагогикалық ұжымда жауапкершілік деңгейін арттырып, әрбір мұғалімнің жеке нәтижеге ғана емес, жалпы білім сапасына қосқан үлесін бағалауға мүмкіндік береді. Мұндай жағдайда талдау жұмыстары тек есеп беру құралы емес, үздіксіз кәсіби дамудың негізіне айналады. Осылайша жүйелі ұйымдастырылған мониторинг білім беру сапасын арттырудың ішкі резервтерін ашуға бағытталған тиімді басқарушылық тетік ретінде көрінеді.

Мониторинг пен талдау жұмыстарын тиімді жүзеге асыру үшін оқу жұмысы жөніндегі орынбасар ақпараттық-коммуникациялық технологияларды белсенді түрде қолдануы тиіс, өйткені цифрлық құралдар деректерді өңдеудің жеделдігі мен дәлдігін қамтамасыз етеді. Бұл тұрғыда электрондық журналдар, білім беру платформалары, аналитикалық жүйелер арқылы алынған мәліметтер оқу үдерісінің барлық кезеңдерін қамтитын кешенді база қалыптастыруға

мүмкіндік береді. Осындай жүйеленген деректер қоры негізінде оқу жетістіктерінің тенденциялары анықталып, тәуекел топтарына жататын білім алушыларды ерте кезеңде айқындауға жағдай жасалады. Сонымен қатар оқу жұмысы жөніндегі орынбасар білім алушылардың жетістіктерін болжау мақсатында прогностикалық талдау әдістерін қолдана отырып, олардың болашақтағы нәтижелерін алдын ала анықтауға ұмтылады. Бұл өз кезегінде дер кезінде түзету жұмыстарын жүргізуге және оқыту стратегияларын қайта қарауға мүмкіндік береді. Талдау барысында пәндер арасындағы өзара байланыстар да қарастырылып, пәнаралық қиындықтардың себептері анықталады, бұл кешенді шешімдер қабылдауға негіз болады. Мұғалімдердің жұмыс нәтижелерін салыстырмалы талдау олардың кәсіби қызметіндегі күшті және әлсіз тұстарды айқындап, әдістемелік қолдауды нақты бағытта ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Оқу жұмысы жөніндегі орынбасар осындай талдау нәтижелерін негізге ала отырып, педагогтарға арналған жеке даму траекторияларын қалыптастырады. Бұл тәсіл мұғалімдердің кәсіби өсуін жекелендіруге және олардың әлеуетін толық ашуға жағдай жасайды. Нәтижесінде мониторинг пен талдау жұмыстары білім сапасын арттырудың тек құралдары ғана емес, білім беру ұйымының стратегиялық дамуын қамтамасыз ететін негізгі факторға айналады.

Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында оқу жұмысы жөніндегі орынбасардың қызметі тек ұйымдастырушылық сипатта қалып қоймай, білім беру философиясының өзгеруіне сәйкес жаңа мазмұндық бағыттарға бейімделуі қажет, өйткені қазіргі білім беру парадигмасы оқушыны білім алудың белсенді субъектісі ретінде қарастырады. Осыған байланысты оқу үдерісін жобалау барысында оқушылардың жеке білім алу қажеттіліктері мен қабілеттерін ескеретін икемді оқу ортасын қалыптастыру маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Оқу жұмысы жөніндегі орынбасар мұғалімдердің оқу тапсырмаларын құрастыруда жоғары деңгейлі ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған әдістерді қолдануын қадағалап, олардың мазмұндық сапасын арттыруға ықпал етеді. Сонымен қатар білім беру мазмұнының өмірмен байланысын күшейту мақсатында практикалық бағыттағы тапсырмалар мен жобалық жұмыстардың үлесін арттыру қажеттілігі туындайды. Бұл білім алушылардың алған білімін нақты жағдайларда қолдану қабілетін дамытуға мүмкіндік береді. Оқу жұмысы жөніндегі орынбасар оқу үдерісінде кері байланысты ұйымдастырудың тиімді тәсілдерін енгізу арқылы оқушылардың оқу нәтижелерін үздіксіз жетілдіруге жағдай жасайды. Мұндай жағдайда бағалау үдерісі тек қорытынды нәтиже ретінде емес, оқытуды жетілдіру құралы ретінде қарастырылады. Сонымен бірге оқу мазмұнын жаңарту мұғалімдердің әдістемелік мәдениетін арттыруды талап етеді, өйткені жаңа мазмұнды тиімді меңгерту үшін дәстүрлі әдістер жеткіліксіз болуы мүмкін. Оқу жұмысы жөніндегі орынбасар осы бағытта мұғалімдердің шығармашылық ізденісін қолдап, олардың инновациялық бастамаларын ынталандырады. Нәтижесінде білім беру мазмұнын жаңарту үдерісі жүйелі сипат алып, білім сапасының артуына нақты әсер етеді.

Жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында оқу жұмысы жөніндегі орынбасардың қызметі стратегиялық жоспарлау мен нәтижеге бағдарланған басқару қағидаттарына негізделуі тиіс, өйткені білім беру ұйымының табысты дамуы алдын ала айқындалған мақсаттар мен көрсеткіштерге байланысты болады. Бұл тұрғыда оқу үдерісінің әрбір кезеңі нақты нәтижелермен өлшеніп, олардың орындалу деңгейі тұрақты түрде бағаланып отырады. Оқу жұмысы жөніндегі орынбасар білім беру нәтижелерін халықаралық стандарттармен салыстыра отырып, мектептің даму бағытын айқындайды және оны жүзеге асыруға бағытталған нақты іс-шаралар жоспарын әзірлейді. Сонымен қатар білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында ата-аналармен және қоғаммен өзара әрекеттестікті күшейту қажеттілігі туындайды, өйткені білім сапасы тек мектептің ішкі ресурстарына ғана емес, сыртқы әлеуметтік ортаға да тәуелді. Оқу жұмысы жөніндегі орынбасар осы бағытта ата-аналар қауымдастығымен тиімді коммуникация орнатып, олардың білім беру үдерісіне белсенді қатысуына жағдай жасайды. Бұл өз кезегінде оқушылардың оқу жетістіктеріне оң әсер етеді. Сонымен бірге оқу үдерісін ұйымдастыруда инклюзивті білім беру қағидаттарын ескеру

маңызды болып табылады, өйткені әрбір оқушының сапалы білім алуға құқығы қамтамасыз етілуі тиіс. Оқу жұмысы жөніндегі орынбасар осы бағытта тең білім беру мүмкіндіктерін қалыптастыруға бағытталған жұмыстарды үйлестіреді. Мұндай кешенді және жүйелі қызмет білім беру мазмұнын жаңартудың тиімді жүзеге асуына мүмкіндік береді. Нәтижесінде білім беру ұйымы заманауи талаптарға жауап беретін, сапалы білім беруді қамтамасыз ететін ашық және икемді жүйеге айналады.

Қорыта айтқанда, білім сапасын арттыру директордың оқу жұмысы жөніндегі орынбасары қызметінің басты бағыты ретінде қарастырылып, оның кәсіби құзыреттілігі мен басқарушылық қабілеттері білім беру ұйымының нәтижелілігіне тікелей әсер етеді. Оқу үдерісін тиімді ұйымдастыру, педагогикалық ұжымның кәсіби әлеуетін арттыру, мониторинг пен талдау жұмыстарын жүйелі жүргізу білім сапасын қамтамасыз етудің негізгі факторлары болып табылады. Оқу жұмысы жөніндегі орынбасардың қызметі ғылыми негізделген, жүйелі және мақсатты түрде ұйымдастырылған жағдайда ғана білім беру нәтижелері жоғары деңгейге көтеріледі. Бұл өз кезегінде қоғамның сапалы білімге деген сұранысын қанағаттандыруға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ильясова, Г. О. Оқыту сапасын арттыруда білімді бақылау мен бағалаудың маңызы / Г. О. Ильясова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2020. — № 7 (297). — С. 335-337.
2. Прмаханова, А. Х. Оқу-тәрбие процесіне шағын зерттеу жүргізу арқылы білім беру сапасын басқаруды жетілдіру / А. Х. Прмаханова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2020. — № 9.1 (299.1). — С. 27-28.
3. Болотов В.А., Вальдман И.А., Ковалева Г.С., Пинская М.А. Система оценки качества образования: современное состояние и перспективы развития. – М.: Университетская книга, 2019. – 240 с.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ – ПРИОРИТЕТНАЯ ЗАДАЧА ЗАМЕСТИТЕЛЯ ДИРЕКТОРА ПО УЧЕБНОЙ РАБОТЕ

Аннотация. В статье рассматриваются роль и основные направления деятельности заместителя директора по учебной работе в совершенствовании качества образования. Анализируются научно-педагогические основы повышения качества образования, раскрывается значимость эффективной организации учебного процесса, развития профессиональной компетентности педагогов, а также систематического проведения мониторинга и аналитической работы. Кроме того, рассматриваются вопросы стратегического планирования, внедрения инновационных технологий, управления на основе данных и реализации принципов инклюзивного образования в условиях обновления содержания образования. Результаты исследования показывают, что эффективная организация профессиональной деятельности заместителя директора по учебной работе является важным фактором повышения качества учебно-воспитательного процесса в образовательной организации.

Ключевые слова: качество образования, заместитель директора по учебной работе, педагогический менеджмент, учебный процесс, мониторинг, анализ, профессиональная компетентность, обновление содержания образования, инновационные технологии, стратегическое планирование, система оценивания, педагогическое лидерство.

Сайлхаан Айдос
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Павлодар облысының білім беру басқармасы, Ақсу қаласы білім беру бөлімінің
"Қалқаман ауылының орта мектебі" КММ

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ҮЛГЕРІМІ ТӨМЕН ОҚУШЫЛАРМЕН ЖҰМЫС ЖҮРГІЗУДІҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Аннотация: мақалада ағылшын тілі сабағында үлгерімі төмен оқушылармен жұмыс жасаудың тиімді әдістері қарастырылады. Зерттеу барысында когнитивтік жүктемені басқару, метатанымдық дағдыларды дамыту, спиральді оқыту, инклюзивті тәсілдер, цифрлық технологияларды қолдану және эмоционалдық қолдаудың маңыздылығы ғылыми тұрғыда талданады. Автор баяу оқушылардың оқу үдерісін оңтайландыруға бағытталған педагогикалық стратегияларды ұсынады.

Кілт сөздер: баяу оқушылар, ағылшын тілі, дифференциация, метатаным, когнитивтік жүктеме, инклюзивті білім беру, мотивация, тілдік дағдылар, оқыту әдістері, педагогикалық қолдау.

Қазіргі білім беру жүйесінде әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескеру – сапалы білім берудің басты қағидаларының бірі болып табылады. Әсіресе шет тілін оқыту барысында оқушылардың қабылдау жылдамдығы, есте сақтау қабілеті, тілдік дағдыларды меңгеру қарқыны әртүрлі болатыны айқын байқалады. Осы тұрғыдан алғанда баяу оқушылармен жүйелі әрі мақсатты жұмыс жүргізу – ағылшын тілі мұғалімінің кәсіби шеберлігін талап ететін маңызды бағыттардың бірі.

Баяу оқушылар – бұл оқу материалын меңгеру қарқыны төмен, жаңа ақпаратты қабылдау мен өңдеуде қосымша уақыт пен қолдауды қажет ететін оқушылар тобы. Олар көбінесе жаңа сөздерді есте сақтауда, грамматикалық құрылымдарды түсінуде және ауызша сөйлеуде қиындықтарға тап болады. Алайда бұл олардың қабілетсіздігін білдірмейді, керісінше, оқыту әдістерінің бейімделуін қажет ететінін көрсетеді. Сондықтан мұғалімнің негізгі міндеті – осындай оқушыларға қолайлы оқу ортасын құру және олардың әлеуетін ашуға бағытталған тиімді әдістерді қолдану.

Ағылшын тілін оқытуда баяу оқушылармен жұмыстың тиімділігі ең алдымен дифференциация және даралау қағидаларына негізделеді. Сабақ барысында тапсырмаларды күрделілік деңгейіне қарай саралау, әр оқушының мүмкіндігіне сай жүктеме беру маңызды. Мысалы, бір топ оқушыларға мәтінді толық аудару тапсырылса, баяу оқушыларға негізгі мазмұнын түсіну немесе тірек сөздер арқылы сөйлем құрастыру ұсынылады. Бұл әдіс оқушылардың өзіне деген сенімін арттырып, оқу мотивациясын күшейтеді.

Баяу оқушылармен жұмыста визуалды және аудиовизуалды құралдарды қолдану ерекше нәтиже береді. Суреттер, бейнематериалдар, инфографикалар және интерактивті тақта арқылы ұсынылған ақпарат оқушының есте сақтау қабілетін арттырады және материалды жеңіл қабылдауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, тыңдалым дағдыларын дамыту үшін қысқа әрі түсінікті аудиожазбаларды бірнеше рет тыңдату әдісі тиімді болып табылады.

Тіл үйретуде ойын технологияларын пайдалану да баяу оқушылар үшін өте маңызды. Ойын барысында оқушы өзін еркін сезінеді, қателесуден қорықпайды және белсенді қатысады. Рөлдік ойындар, сөздік ойындар, карточкалармен жұмыс, «matching» және «guessing» сияқты әдістер оқушылардың қызығушылығын арттырып, тілдік дағдыларын табиғи жолмен дамытуға ықпал етеді.

Қайталау – баяу оқушылармен жұмыстың негізгі элементтерінің бірі. Жаңа материалды бірнеше рет әртүрлі формада қайталау (ауызша, жазбаша, ойын арқылы) оқушылардың білімін

бекітуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар «step-by-step» (қадамдық) оқыту әдісі арқылы күрделі тапсырмаларды шағын бөліктерге бөліп ұсыну оқушының түсінуін жеңілдетеді.

Баяу оқушылар үшін қолайлы психологиялық орта қалыптастыру аса маңызды. Мұғалім тарапынан қолдау, мадақтау, жетістіктерін атап өту оқушының өзіне деген сенімін арттырады. Сын айту немесе салыстырудан гөрі, жетістікке бағытталған кері байланыс беру тиімдірек. Бұл оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын сақтауға және белсенділігін арттыруға ықпал етеді.

Ағылшын тілі сабағында баяу оқушылармен жұмыста жұптық және топтық жұмыстарды дұрыс ұйымдастыру да маңызды. Мұндай жағдайда баяу оқушылар белсенді оқушылармен бірге жұмыс істей отырып, үлгі алады, тілдік ортаға бейімделеді. Алайда топтарды құру кезінде әр оқушының рөлі нақты анықталып, барлығының қатысуына жағдай жасалуы тиіс.

Қазіргі таңда цифрлық технологиялар баяу оқушылармен жұмыс жасауда үлкен мүмкіндік береді. Түрлі мобильді қосымшалар, онлайн платформалар (Quizlet, Kahoot, Duolingo) арқылы сөздік қорды дамыту, грамматиканы бекіту, тыңдалым дағдыларын жетілдіру тиімді жүзеге асырылады. Бұл құралдар оқушының өз бетінше жұмыс жасауына мүмкіндік беріп, оқу процесін қызықты әрі қолжетімді етеді.

Баяу оқушылармен жұмыста ата-анамен байланыс орнату да маңызды факторлардың бірі болып табылады. Мұғалім ата-анаға баланың ерекшеліктерін түсіндіріп, үй жағдайында қандай қолдау көрсету керектігі жөнінде кеңес беруі тиіс. Мұндай ынтымақтастық оқушының оқу жетістіктерін арттыруға оң әсер етеді. Сонымен қатар формативті бағалау әдістерін қолдану баяу оқушылардың оқу жетістіктерін бақылауда тиімді болып табылады. Бағалау тек нәтиже емес, оқу процесінің бір бөлігі ретінде қарастырылып, оқушының ілгерілеуін көрсетуге бағытталуы тиіс. Қысқа кері байланыс, жетістік критерийлері, өзін-өзі бағалау элементтері оқушының оқуына жауапкершілікпен қарауына ықпал етеді.

Ағылшын тілі сабағында баяу оқушылармен жұмыс жүргізудің тиімділігін арттыру мақсатында когнитивтік жүктемені басқару мәселесіне ерекше назар аудару қажет. Когнитивтік жүктеме теориясына сәйкес, оқушының жұмыс жадында ақпаратты өңдеу мүмкіндігі шектеулі болғандықтан, оқу материалының құрылымы мен ұсынылу формасы ерекше маңызға ие. Баяу оқушылар үшін ақпаратты шағын бөліктерге бөліп беру, артық ақпараттан арылту, негізгі мазмұнды айқындау және көрнекілік арқылы қолдау көрсету олардың оқу үдерісін жеңілдетеді. Мұндай тәсіл оқушының зейінін шоғырландыруға, жаңа материалды жүйелі түрде қабылдауға және ұзақ мерзімді жадқа тиімді бекітуге мүмкіндік береді.

Метатанымдық дағдыларды дамыту баяу оқушылармен жұмыстың маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Метатаным – оқушының өз оқу үдерісін түсінуі, бақылауы және реттеуі. Ағылшын тілі сабағында мұғалім оқушыларды «мен қалай үйренемін?», «маған не қиын?», «қандай әдіс маған көмектеседі?» деген сұрақтарға жауап беруге үйретуі тиіс. Бұл тәсіл оқушының өзін-өзі реттеу қабілетін дамытып, оқу жауапкершілігін арттырады. Баяу оқушылар үшін арнайы оқу стратегияларын (мысалы, сөздерді ассоциация арқылы жаттау, тірек схемаларды пайдалану) үйрету олардың оқу тиімділігін айтарлықтай арттырады.

Тілдік дағдыларды қалыптастыруда спиральді оқыту принципін қолдану да ерекше маңызға ие. Бұл принцип бойынша оқу материалы белгілі бір уақыт аралығында қайталанып, әр кезеңде тереңдетіліп беріледі. Баяу оқушылар үшін бұл тәсіл өте тиімді, себебі олар бір тақырыпқа қайта оралып, оны жаңа деңгейде меңгеруге мүмкіндік алады. Мысалы, бастапқыда қарапайым сөз тіркестерін үйренген оқушы кейін сол құрылымдарды сөйлемде, одан әрі мәтінде қолдануды меңгереді. Бұл тәсіл білімнің біртіндеп қалыптасуын қамтамасыз етеді.

Инклюзивті білім беру жағдайында баяу оқушылармен жұмыс жүргізу ерекше әдістемелік икемділікті талап етеді. Мұғалім әр оқушының оқу стилін, психологиялық ерекшеліктерін, тілдік дайындық деңгейін ескере отырып, оқыту әдістерін бейімдеуі тиіс.

Сонымен қатар, оқу ортасының қолжетімділігі, тапсырмалардың түсініктілігі және бағалау жүйесінің икемділігі де маңызды рөл атқарады. Инклюзивті тәсіл оқушылардың тең мүмкіндіктерін қамтамасыз етіп, олардың әлеуметтенуіне оң әсер етеді.

Ағылшын тілі сабағында тілдік орта қалыптастыру баяу оқушылар үшін ерекше маңызға ие. Табиғи тілдік ортада оқушы тілдік бірліктерді механикалық түрде емес, мағыналық тұрғыда меңгереді. Мұғалім сабақ барысында ағылшын тілін мүмкіндігінше жиі қолдану, қарапайым әрі түсінікті сөйлеу, ым-ишара, визуалды қолдау арқылы түсіндіру сияқты әдістерді қолдануы тиіс. Бұл оқушының тілге үйренуін жеделдетіп, сөйлеу дағдысын дамытуға ықпал етеді.

Баяу оқушылармен жұмыста уақыт факторы да ерекше рөл атқарады. Оларға тапсырмаларды орындау үшін қосымша уақыт беру, жауап беруге асықтырмау, қателерді түзету кезінде уақыт беру – оқу сапасын арттыратын маңызды шарттар. Уақыт қысымы оқушының мазасыздануына, өзіне деген сенімсіздіктің қалыптасуына әкелуі мүмкін. Сондықтан мұғалім оқу қарқынын икемді түрде реттеуі қажет.

Эмоционалдық қолдау мен мотивацияны арттыру стратегиялары да баяу оқушылармен жұмыстың ажырамас бөлігі болып табылады. Ішкі мотивацияны қалыптастыру үшін оқушының қызығушылығына негізделген тапсырмалар беру, жетістіктерін жүйелі түрде атап өту, оқу үдерісін жағымды эмоциялармен байланыстыру маңызды. Сонымен қатар, жетістікке жету жағдайларын әдейі ұйымдастыру арқылы оқушының өзіндік тиімділік сезімін дамытуға болады.

Тілдік қателермен жұмыс істеу әдістемесі де ерекше назар аударуды қажет етеді. Баяу оқушылардың қателері – олардың даму процесінің табиғи бөлігі. Сондықтан мұғалім қателерді жазалау құралы ретінде емес, оқыту мүмкіндігі ретінде қарастыруы тиіс. Қателерді түзету барысында жұмсақ, қолдаушы стильді қолдану, дұрыс нұсқаны үлгі ретінде көрсету, өзін-өзі түзетуге мүмкіндік беру тиімді болып табылады.

Сараланған үй тапсырмаларын ұйымдастыру да маңызды бағыттардың бірі. Баяу оқушыларға үйде орындауға ыңғайлы, нақты әрі түсінікті тапсырмалар беру қажет. Сонымен қатар, ата-аналарға әдістемелік ұсыныстар беру арқылы үйдегі қолдауды күшейтуге болады. Бұл мектеп пен отбасы арасындағы байланысты нығайтып, оқушының оқу жетістіктеріне оң әсер етеді.

Қазіргі педагогикада рефлексия процесін ұйымдастыру ерекше маңызға ие. Сабақ соңында оқушылардан «не үйрендім?», «не қиын болды?», «қай тапсырма ұнады?» деген сұрақтарға жауап алу олардың оқу үдерісін түсінуіне көмектеседі. Баяу оқушылар үшін рефлексия олардың жетістіктерін сезінуге, өз мүмкіндіктерін бағалауға мүмкіндік береді.

Осылайша, ағылшын тілі сабағында баяу оқушылармен жұмыс жасау – мұғалімнен кәсіби шеберлік пен шығармашылықты талап ететін күрделі үдеріс. Тиімді әдістерді дұрыс таңдап, әр оқушының ерекшелігін ескере отырып ұйымдастырылған сабақ қана сапалы білім беруге мүмкіндік береді. Баяу оқушыларға қолдау көрсету арқылы біз олардың білім алу құқығын қамтамасыз етіп қана қоймай, тұлғалық дамуына да жол ашамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Выготский Л.С. Мышление и речь. – М.: Лабиринт, 1999. – 352 с.
2. Зимняя И.А. Педагогическая психология. – М.: Логос, 2004. – 384 с.
3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Смысл, 2005. – 352 с.
4. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иностранному говорению. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
5. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам. – М.: АСТ, 2008. – 239 с.
6. Harmer J. How to Teach English. – London: Longman, 2007. – 288 p.
7. Scrivener J. Learning Teaching. – Oxford: Macmillan, 2011. – 416 p.
8. Krashen S. Principles and Practice in Second Language Acquisition. – Ox

Әлмеш Сұлтан Кенжебекұлы
Ағылшын тілі мұғалімі
JOO HIGHSCHOOL ALMATY
Алматы қаласы

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА ИММЕРСИВТІ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫН ҚҰРУДАҒЫ VR ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Аннотация. Мақалада ағылшын тілін оқыту үдерісінде иммерсивті оқу ортасын қалыптастырудың өзекті мәселелері қарастырылады. Білім беру жүйесіндегі цифрлық трансформация жағдайында виртуалды шындық технологияларының педагогикалық әлеуеті ерекше назар аудартуда, себебі бұл технологиялар оқушыны тілдік ортаға жасанды түрде енгізу арқылы шынайы коммуникативтік тәжірибеге жақын жағдай жасай алады. Автор ағылшын тілін оқытуда VR технологияларын қолданудың теориялық негіздерін талдай отырып, иммерсивті білім беру ортасының мазмұндық, психологиялық және әдістемелік ерекшеліктерін сипаттайды. Мақалада виртуалды шындықтың тілдік құзыреттілікті дамытудағы рөлі, оқушының мотивациясын арттырудағы ықпалы және мәдениетаралық коммуникацияны қалыптастырудағы мүмкіндіктері ғылыми-публицистикалық тұрғыда қарастырылады. VR технологияларын оқу процесіне енгізу арқылы тіл үйренушінің танымдық белсенділігі артып, тілдік тәжірибесі кеңейетіні дәлелденеді. Автор иммерсивті ортада оқыту барысында оқушылардың сөйлеу, тыңдау және мәдениаралық түсінік дағдыларының табиғи түрде қалыптасатынын атап көрсетеді. Мақалада мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі мен цифрлық педагогикалық мәдениетінің маңыздылығы да ерекше көрсетіледі. Сонымен қатар білім беру ұйымдарында VR технологияларын тиімді енгізу үшін педагогикалық, техникалық және әдістемелік шарттарды қалыптастыру қажеттілігі негізделеді.

Кілт сөздер: виртуалды шындық, иммерсивті оқу ортасы, ағылшын тілін оқыту әдістемесі, цифрлық білім беру, коммуникативтік құзыреттілік, білім берудегі инновациялар, тілдік орта.

Қазіргі жаһандану жағдайында ағылшын тілі халықаралық коммуникацияның негізгі құралдарының біріне айналып отыр, ал бұл жағдай шет тілін оқыту әдістемесіне жаңа талаптар қояды. Білім беру кеңістігінде орын алып отырған цифрлық трансформация тілдік білім берудің мазмұны мен технологияларын түбегейлі жаңғыртуды қажет етеді. Осы тұрғыдан алғанда иммерсивті оқу ортасын қалыптастыру мәселесі ерекше өзектілікке ие болып отыр, себебі тіл үйрену тек грамматикалық ережелерді меңгерумен шектелмей, нақты тілдік ортаға ену арқылы жүзеге асатын күрделі когнитивтік әрі әлеуметтік үдеріс болып табылады. Дәстүрлі сабақ үлгілерінде оқушылар көбіне жасанды тілдік жағдайларда жаттығулар орындаумен шектеледі, нәтижесінде олардың коммуникативтік құзыреттілігі толық деңгейде қалыптаса бермейді. Бұл мәселені шешудің тиімді жолдарының бірі виртуалды шындық технологияларын пайдалану арқылы иммерсивті білім беру ортасын құру болып табылады. Виртуалды шындық технологиялары білім алушыны жасанды түрде модельденген кеңістікке енгізе отырып тілдік ортаның табиғи элементтерін барынша дәл бейнелеуге мүмкіндік береді. Мұндай ортада оқушы өзін нақты әлеуметтік жағдайдың қатысушысы ретінде сезінеді, бұл оның тілдік әрекетке белсенді араласуына ықпал етеді. Психолингвистикалық тұрғыдан қарастырғанда тіл үйрену барысында эмоциялық тәжірибе мен әлеуметтік өзара әрекет маңызды рөл атқарады, ал иммерсивті технологиялар дәл осы факторларды күшейтуге мүмкіндік береді. Сондықтан виртуалды шындық технологияларын ағылшын тілін оқытуда пайдалану заманауи педагогиканың перспективалық бағыттарының бірі ретінде қарастырылып отыр.

Иммерсивті оқу ортасы ұғымы білім алушыны толықтай оқу кеңістігіне енгізетін, оның танымдық әрекетін барлық сезім мүшелері арқылы іске қосатын көпқабатты педагогикалық жүйені білдіреді. Мұндай ортада оқушы тек ақпарат қабылдаушы емес, оқу процесінің белсенді қатысушысына айналады. Виртуалды шындық технологиялары осы жүйенің маңызды құралдарының бірі ретінде қарастырылып, білім беру мазмұнын көрнекі әрі интерактивті түрде ұсынуға жағдай жасайды. Иммерсивті білім беру ортасының басты ерекшелігі – білім алушының оқу материалымен эмоционалдық және тәжірибелік байланыс орнатуы. Мысалы ағылшын тілін үйренуші виртуалды қала көшесінде жүріп бағыт сұрау, әуежайда билет алу немесе дүкенде сатып алу сияқты шынайы өмірге жақын коммуникативтік жағдайларға қатыса алады. Мұндай тәжірибе тілдік бірліктерді тек есте сақтауға емес, оларды нақты жағдайда қолдануға үйретеді. Педагогикалық психологияда белгілі болғандай тәжірибе арқылы меңгерілген білім әлдеқайда тұрақты әрі мағыналы болады. Иммерсивті орта оқушының когнитивтік белсенділігін арттырып қана қоймай оның шығармашылық ойлауын дамытуға да ықпал етеді. Білім алушы өзін жаңа мәдени кеңістіктің бір бөлігі ретінде сезіне отырып тіл үйренудің әлеуметтік мәнін тереңірек түсінеді. Осындай жағдайларда тілдік құзыреттілік тек академиялық көрсеткіш ретінде емес, тұлғалық даму факторы ретінде қалыптасады.

Виртуалды шындық технологияларының педагогикалық әлеуетін талдау барысында олардың білім беру процесіне ықпал ететін бірнеше маңызды қырларын атап өту қажет. Біріншіден VR технологиялары оқушыны нақты тілдік ортаға жақын жағдайға енгізе отырып шынайы коммуникация тәжірибесін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Екіншіден бұл технологиялар күрделі әлеуметтік және мәдени контексттерді көрнекі түрде бейнелеу арқылы мәдениетаралық құзыреттілікті дамытуға ықпал етеді. Үшіншіден виртуалды кеңістік оқушылардың оқу мотивациясын айтарлықтай арттырады, себебі интерактивті орта олардың қызығушылығын оятып оқу процесін ойын элементтерімен байытады. Білім алушы өзін виртуалды әлемнің белсенді қатысушысы ретінде сезінген кезде оның тілдік әрекетке деген ішкі қажеттілігі күшейеді. Педагогикалық зерттеулер көрсеткендей эмоциялық тұрғыдан тартымды оқу ортасы білім сапасының артуына тікелей әсер етеді. Виртуалды шындық технологиялары арқылы ұйымдастырылған сабақтарда оқушылардың зейіні ұзақ уақыт сақталады және оқу материалы есте жақсы сақталады. Сонымен бірге VR технологиялары білім алушылардың дербес оқу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді, өйткені олар виртуалды ортада әртүрлі сценарийлерді өз бетінше зерттей алады. Мұндай тәжірибе оқушының жауапкершілік сезімін арттырып өзіндік білім алу мәдениетін қалыптастырады. Нәтижесінде тілдік білім беру процесі ақпаратты жеткізу формасынан тәжірибелік әрекетке негізделген динамикалық жүйеге айналады.

Ағылшын тілін оқытуда виртуалды шындық технологияларын тиімді пайдалану мұғалімнің кәсіби құзыреттілігімен тығыз байланысты. Заманауи педагог тек пәндік біліммен шектелмей цифрлық технологияларды оқу мақсаттарына сәйкес қолдана алатын шығармашыл тұлға болуы қажет. VR технологияларын оқу процесіне енгізу мұғалімнен жаңа әдістемелік шешімдер қабылдауды талап етеді, себебі дәстүрлі сабақ құрылымы иммерсивті орта жағдайында өзгеріске ұшырайды. Мұғалім виртуалды сценарийлерді сабақтың мақсатымен үйлестіре отырып оқушылардың коммуникативтік әрекетін ұйымдастырушы ретінде әрекет етеді. Бұл жағдайда педагогтың рөлі ақпарат жеткізушіден оқу процесінің модераторына және кеңесшісіне айналады. Мұғалім виртуалды ортада туындайтын тілдік жағдайларды талдап оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамытуға бағытталған тапсырмалар ұсынады. Мұндай сабақтарда топтық өзара әрекет ерекше мәнге ие болады, себебі оқушылар бірлескен виртуалды тәжірибе барысында пікір алмасып ортақ шешімдер қабылдайды. Педагогикалық тұрғыдан алғанда мұндай әрекет әлеуметтік конструктивизм қағидаларына сәйкес келеді. Оқушылар білімді бірлескен әрекет арқылы құрастырып тілдік тәжірибені өзара коммуникация барысында қалыптастырады. Бұл тәсіл оқытудың тұлғалық-бағдарлы моделін жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Білім беру ұйымдарында VR технологияларын енгізу белгілі бір педагогикалық және техникалық шарттарды талап етеді. Ең алдымен оқу бағдарламалары иммерсивті оқыту элементтерін қамтитындай етіп жаңартылуы қажет. Бұл тек жаңа технологияны қолдану емес, оқу мазмұнын қайта ойластыруды білдіреді. Иммерсивті сабақтар тілдік дағдыларды кешенді дамытуға бағытталуы тиіс. Виртуалды ортада тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу әрекеттері біртұтас коммуникативтік жүйе ретінде қарастырылады. Техникалық инфрақұрылым да маңызды рөл атқарады, өйткені VR құрылғыларының сапасы мен қолжетімділігі оқу тәжірибесінің тиімділігіне әсер етеді. Педагогикалық ұжымның цифрлық сауаттылығы да бұл процестің табысты жүзеге асуына ықпал ететін негізгі факторлардың бірі болып табылады. Мұғалімдер жаңа технологияларды қолданудың әдістемелік негіздерін меңгеруі тиіс. Бұл бағытта арнайы біліктілікті арттыру бағдарламаларын ұйымдастыру маңызды. Білім беру мекемелері инновациялық технологияларды енгізу барысында ғылыми зерттеулерге сүйенуі қажет. Тек ғылыми негізделген әдістемелік шешімдер ғана иммерсивті оқыту ортасының тиімділігін қамтамасыз ете алады.

Қорытындылай келе, виртуалды шындық технологиялары ағылшын тілін оқытуда иммерсивті оқу ортасын қалыптастырудың қуатты құралы ретінде қарастырылуы мүмкін. Бұл технологиялар білім алушыны тілдік және мәдени кеңістікке енгізе отырып оқу процесін жаңа сапалық деңгейге көтереді. Иммерсивті ортада оқушы тілдік білімді тек теориялық түрде емес тәжірибелік әрекет барысында меңгереді. Мұндай тәсіл коммуникативтік құзыреттілікті табиғи жолмен дамытуға мүмкіндік береді. VR технологиялары оқу мотивациясын арттырып білім алушының танымдық белсенділігін күшейтеді. Педагогикалық тұрғыдан алғанда бұл технологиялар оқытудың тұлғалық-бағдарлы және тәжірибелік моделін жүзеге асыруға жағдай жасайды. Білім беру жүйесінде инновациялық технологияларды енгізу мұғалімдердің кәсіби дамуын да ынталандырады. Қазіргі кезеңде цифрлық педагогика білім беру сапасын арттырудың негізгі факторларының біріне айналып отыр. Сондықтан ағылшын тілін оқытуда VR технологияларын жүйелі түрде қолдану заманауи білім беру стратегиясының маңызды бағыты болып саналады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Радионина Н.В. Виртуальная реальность в образовании: педагогический потенциал. – Москва: Юрайт, 2021.

2. Sherman W., Craig A. Understanding Virtual Reality: Interface, Application and Design. – San Francisco: Morgan Kaufmann, 2019.

3. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. – Москва: Педагогика, 2018.

4. Dede C. Immersive Interfaces for Engagement and Learning. – Science Journal of Education, 2020.

Дулатова Женискул Оразбековна
Бастауыш сынып мұғалімі
"№219 Ы.Алтынсарин атындағы орта мектебі" КММ
Қызылорда облысы, Шиелі ауданы

ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ДА МӘТІНМЕН ЖҰМЫС ЖҮРГІЗУ

Аннотация Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығын арттыру мәселесі мәтінмен жүйелі жұмыс жүргізу контексінде ғылыми-публицистикалық тұрғыдан қарастырылады. Бастауыш білім беру үдерісінде мәтінмен жұмыс жасаудың әдістемелік негіздері, оқушының функционалдық сауаттылығын дамытудағы рөлі, оқу әрекетін ұйымдастырудың тиімді тәсілдері жан-жақты талданады. Мәтінмен жұмыс арқылы оқушының сыни ойлауы, түсіну дағдысы, ақпаратты талдау және қолдану қабілеті дамитыны дәлелденеді. Мақалада қазіргі білім беру талаптарына сай педагогтың рөлі мен инновациялық әдістерді қолдану қажеттілігі айқындалады.

Кілт сөздер: оқу сауаттылығы, мәтінмен жұмыс, бастауыш білім, функционалдық сауаттылық, сыни ойлау, педагогикалық әдістеме, оқу дағдылары, мәтінді түсіну, білім сапасы.

Мәтінмен жұмыс жүргізу арқылы оқу сауаттылығын арттыру мәселесі қазіргі бастауыш білім беру жүйесінде ерекше өзектілікке ие болып отыр, өйткені жаһандану жағдайында ақпарат ағынының күрт көбеюі оқушыдан тек оқи білуді емес, оқығанын терең түсініп, саралап, өмірлік жағдаяттарда қолдана алуды талап етеді. Бастауыш сынып оқушысы үшін мәтін тек оқу материалы емес, ол таным көзі, ойлау әрекетін дамытушы құрал және тұлғалық қалыптасудың негізі болып табылады. Оқу сауаттылығы ұғымы мәтінді дұрыс оқумен шектелмей, оның мазмұнын түсіну, негізгі ойды анықтау, қорытынды жасау және алынған ақпаратты қолдану қабілеттерін қамтиды. Осы тұрғыдан алғанда, мәтінмен жүйелі жұмыс жүргізу оқушының когнитивтік дамуына тікелей әсер етеді. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мәтінді дұрыс таңдау, оны талдауға бағытталған сұрақтар жүйесін құрастыру және оқушының белсенділігін арттыру арқылы көрініс табады. Білім беру үдерісінде мәтінмен жұмыс жасау тек тіл пәндерінде ғана емес, барлық пәндерде интегративті сипат алуы тиіс. Себебі әр пәндік мәтін оқушының ғылыми дүниетанымын кеңейтеді және пәндер арасындағы байланысты түсінуге мүмкіндік береді. Оқу әрекетінде мәтінді талдау барысында оқушының ойлау операциялары біртіндеп күрделеніп, қарапайым түсінуден жоғары деңгейдегі интерпретацияға дейін жетеді. Бұл үдеріс педагог тарапынан жүйелі қолдауды қажет етеді, өйткені бастауыш сынып оқушысы үшін дербес талдау жасау дағдылары әлі толық қалыптаспаған болады. Сондықтан мәтінмен жұмыс оқыту үдерісінің өзегіне айналғанда ғана оқу сауаттылығының сапалы нәтижесіне қол жеткізуге болады.

Бастауыш сыныптарда мәтінмен жұмыс жүргізудің тиімділігі ең алдымен оқушының жас ерекшеліктерін ескеруге негізделеді, өйткені бұл кезеңде баланың қабылдау, есте сақтау және зейін тұрақтылығы әлі де қарқынды дамып отырады. Мұғалім мәтінді таңдауда оның мазмұнының қолжетімділігін, тәрбиелік мәнін және танымдық жүктемесін ескеруі қажет. Оқу сауаттылығын қалыптастыруда мәтінді тек оқыту емес, оны талдату, қайта әңгімелеу, негізгі ойды бөліп көрсету және сұрақ-жауап әдістерін қолдану маңызды рөл атқарады. Оқушы мәтінмен жұмыс барысында тек ақпарат алушы емес, сол ақпаратты өңдеуші субъект ретінде қалыптасуы тиіс. Бұл үдерісте диалогтік оқыту әдісі мен интерактивті тәсілдер ерекше маңызға ие болады. Мәтінді бөліктерге бөліп талдау оқушының құрылымдық ойлау қабілетін дамытады және себеп-салдарлық байланыстарды түсінуге мүмкіндік береді. Сонымен бірге тапсырмаларды деңгейлеп беру оқушылардың жеке қабілеттерін ескеруге

жағдай жасайды. Мұғалімнің бағыттаушы рөлі оқушының өз бетінше ой қорытуына кедергі келтірмей, керісінше оны ынталандыруға бағытталуы тиіс. Оқу сауаттылығының артуы тек мәтінді түсінумен шектелмей, оны өмірлік жағдайларда қолдана білумен өлшенеді. Осы себепті мәтін мазмұнын практикалық тапсырмалармен байланыстыру білім сапасын арттырудың маңызды шарты болып табылады.

Мәтінмен жұмыс жүргізу барысында сыни ойлауды дамыту оқу сауаттылығының негізгі компоненттерінің бірі ретінде қарастырылады, өйткені оқушы тек ақпаратты қабылдап қана қоймай, оны талдап, салыстырып, бағалай білуі қажет. Сыни ойлау дағдылары мәтін мазмұнына қатысты сұрақтар қою, болжам жасау және дәлел келтіру арқылы қалыптасады. Мұғалім оқушыларды мәтіндегі негізгі және қосымша ақпаратты ажыратуға үйреткен жағдайда олардың аналитикалық қабілеті артады. Бұл үдеріс оқушының логикалық ойлау жүйесін қалыптастырып, ақпаратпен жұмыс істеу мәдениетін дамытады. Оқу сауаттылығы жоғары оқушы мәтіннің астарлы мағынасын түсінуге, автордың ойын интерпретациялауға қабілетті болады. Сонымен қатар мәтінге байланысты пікір білдіру және өз көзқарасын дәлелдеу дағдылары да қалыптасады. Мұндай әрекеттер оқушының коммуникативтік құзыреттілігін күшейтеді. Сыни ойлау мәтінмен жұмыс барысында тұрақты түрде дамытылатын дағды болғандықтан, мұғалім әр сабақта проблемалық жағдайлар туындатуы тиіс. Бұл оқушыларды дайын ақпаратты қабылдаушы емес, оны қайта құрастырушы тұлға ретінде қалыптастырады. Нәтижесінде оқу сауаттылығы тек пәндік білім емес, өмірлік маңызды қабілет деңгейіне көтеріледі.

Қазіргі білім беру жүйесінде мәтінмен жұмыс жүргізудің инновациялық тәсілдерін қолдану оқу сауаттылығын арттырудың тиімді жолы болып табылады, себебі цифрлық технологиялар оқыту процесінің мазмұнын түбегейлі өзгертіп отыр. Интерактивті платформалар, мультимедиялық мәтіндер және цифрлық тапсырмалар оқушылардың қызығушылығын арттырып, оқу процесін жандандырады. Мұғалім мәтінмен жұмысты тек қағаз түрінде емес, электронды форматта да ұйымдастыруы тиіс. Бұл оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді. Оқу сауаттылығы цифрлық ортада мәтінді түсіну, талдау және қолдану қабілеттерімен тікелей байланысты бола бастады. Ойын технологиялары мен жобалық оқыту әдістері мәтінмен жұмысты шығармашылық деңгейге көтереді. Оқушылар топтық жұмыс барысында мәтінді талқылап, бір-бірінің пікірін тыңдау арқылы әлеуметтік дағдыларын дамытады. Мұндай тәсілдер оқу үдерісін белсенді етеді және білімді ұзақ мерзімді есте сақтауға мүмкіндік береді.

Мәтінмен жұмыс арқылы оқу сауаттылығын дамытуда педагогтың кәсіби құзыреттілігі ерекше маңызға ие, өйткені оқыту сапасы тікелей мұғалімнің әдістемелік дайындығына байланысты. Мұғалім мәтінді терең талдай отырып, оны оқушы деңгейіне бейімдей білуі қажет. Оқу үдерісінде әрбір тапсырма оқушыны ойлануға, салыстыруға және қорытынды жасауға жетелеуі тиіс. Педагог оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, сараланған оқыту принципін жүзеге асырады. Бұл әр оқушының оқу сауаттылығын өз деңгейінде дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар мұғалім үздіксіз кәсіби дамуға ұмтылып, жаңа әдістерді меңгеруі қажет. Оқу сауаттылығын қалыптастыру ұзақ мерзімді процесс болғандықтан, жүйелілік пен сабақтастық маңызды рөл атқарады. Мұғалімнің қолдауы оқушының өзіне деген сенімін арттырады және оқу мотивациясын күшейтеді. Нәтижесінде мәтінмен жұмыс тек оқу әрекеті емес, тұлғалық дамудың негізгі құралына айналады. Осылайша бастауыш білім беру жүйесінде оқу сауаттылығын арттыру мәтінмен тиімді жұмыс жүргізу арқылы жүзеге асатын кешенді педагогикалық үдеріс болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. – Москва: Педагогика, 1996. – 240 с.
2. Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты**. –** Астана, 2022. – 56 б.
3. Teaching Reading in Primary Education: A Global Perspective**. –** Paris: UNESCO, 2021.

Қасихан Маржан
Көркем еңбек пәні мұғалімі
Қойшыбек орта мектебі
Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Қойшыбек ауылы

ІЛМЕК БІЗ ЖӘНЕ ҚОЛ ИНЕМЕН КЕСТЕЛЕУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Аннотация. Бұл мақалада ілмек біз және қол инемен кестелеу технологиясының тарихи дамуы, оның сәндік-қолданбалы өнердегі орны, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы маңызы қарастырылады. Сонымен қатар, аталған қолөнер түрлерін технология сабақтарында қолданудың тиімді жолдары мен оқыту әдістері сипатталған. Ілмек бізбен тоқу және қол инемен кестелеу жұмыстары арқылы оқушылардың эстетикалық талғамы, еңбек дағдылары және ұлттық құндылықтарға деген қызығушылығы қалыптасатыны көрсетілген.

Түйін сөздер: ілмек біз, қол кесте, технология, қолөнер, шығармашылық, ұлттық құндылық, сәндік-қолданбалы өнер.

Кіріспе

Қазақ халқының мәдени мұрасында қолөнер ерекше орын алады. Ұлттық өнердің бір саласы болып табылатын кестелеу мен тоқу өнері ғасырлар бойы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келеді. Қазіргі білім беру жүйесінде бұл өнер түрлерін оқыту тек еңбек дағдыларын қалыптастырып қана қоймай, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың маңызды құралы болып табылады.

Ілмек бізбен тоқу және қол инемен кестелеу технологиясы технология пәнінің мазмұнын байытып, оқушылардың көркемдік талғамын қалыптастыруға ықпал етеді. Сонымен қатар, бұл жұмыстар оқушылардың ұқыптылық, төзімділік және жауапкершілік қасиеттерін тәрбиелейді.

Ілмек бізбен тоқу технологиясы

Ілмек біз – әртүрлі бұйымдарды тоқуға арналған қарапайым әрі тиімді құрал. Ілмек біз арқылы киім-кешек, сәндік бұйымдар, ойыншықтар, тұрмыстық заттар және интерьер элементтері дайындалады.

Ілмек бізбен тоқу барысында келесі негізгі әрекеттер орындалады:

- ауа ілмегін тоқу;
- бағаналарды орындау;
- өрнек құрастыру;
- бұйымды әрлеу және безендіру.

Бұл технология оқушылардың саусақ моторикасын жетілдіреді, кеңістіктік ойлауын дамытады және шығармашылық ізденістерге жетелейді. Сабақ барысында оқушылар өз жобаларын жасап, дайын өнім шығаруға мүмкіндік алады.

Қол инемен кестелеу технологиясы

Кестелеу – матаның бетіне жіп арқылы әртүрлі өрнектер түсіру өнері. Қазақ халқының тұрмысында кесте ұлттық киімдерді, үй жиһаздарын және тұрмыстық бұйымдарды әшекейлеуде кеңінен қолданылған.

Қол инемен кестелеудің негізгі түрлері:

- айқас кесте;
- баспа кесте;
- шым кесте;
- біз кесте;
- торлап кестелеу.

Кестелеу жұмыстары барысында оқушылар ұлттық ою-өрнектердің мағынасын меңгереді, түстерді үйлестіруді үйренеді және эстетикалық талғамдарын қалыптастырады.

Оқытудағы тиімді әдістер

Ілмек біз және қол инемен кестелеу технологиясын оқытуда заманауи педагогикалық әдістерді қолдану маңызды.

Жобалық оқыту әдісі

Оқушылар белгілі бір бұйымның эскизін әзірлеп, оны кезең-кезеңімен дайындайды. Бұл әдіс олардың зерттеу, жоспарлау және орындау дағдыларын дамытады.

Саралап оқыту

Оқушылардың қабілет деңгейіне сәйкес тапсырмалар беру арқылы әр білім алушының мүмкіндігін ескеруге болады.

Цифрлық технологияларды пайдалану

Бейнесабақтар, QR-кодтар, онлайн платформалар және жасанды интеллект құралдары арқылы тоқу мен кестелеудің жаңа үлгілерін көрсету оқушылардың қызығушылығын арттырады.

Шығармашылық шеберхана

Оқушылар өз идеяларын жүзеге асырып, авторлық жұмыстар дайындайды. Бұл олардың өзіндік көзқарасын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Практикалық маңызы

Ілмек біз және қол инемен кестелеу технологиясы оқушылардың:

- еңбек мәдениетін қалыптастыруға;
- шығармашылық қабілеттерін дамытуға;
- ұсақ моторикасын жетілдіруге;
- ұлттық мәдени мұраны құрметтеуге;
- кәсіптік бағдар алуына ықпал етеді.

Сонымен қатар, дайындалған бұйымдарды мектеп көрмелеріне, байқауларға және қайырымдылық жәрмеңкелеріне ұсынуға болады.

Қорытынды

Ілмек біз және қол инемен кестелеу технологиясы – оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытуға, еңбекке баулуға және ұлттық құндылықтарды дәріптеуге бағытталған тиімді құрал. Бұл технологияларды білім беру үдерісінде жүйелі қолдану арқылы оқушылардың көркемдік талғамы қалыптасып, қолөнерге деген қызығушылығы артады. Сондықтан технология сабақтарында дәстүрлі қолөнер элементтерін заманауи әдістермен ұштастыра оқыту бүгінгі күннің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беру стандарты. – Астана, 2023.
2. Әбдіғапбарова Ұ.М. *Қазақ халқының сәндік-қолданбалы өнері*. – Алматы: Рауан, 2019.
3. Қасиманов С. *Қазақ халқының қолөнері*. – Алматы: Қазақстан, 2018.
4. Технология пәнін оқыту әдістемесі. – Алматы, 2022.
5. Назарбаева З. *Қазақтың ұлттық кесте өнері*. – Алматы, 2020.

Мусина Кулшат Сыздыковна
Қазақ тілі және оқыту әдістемесі пәндерінің оқытушысы, педагог-шебер
М.О.Әуезов атындағы педагогикалық колледж
Абай облысы, Семей қаласы

ӘЗІЛХАН НҰРШАЙЫҚОВ ШЫҒАРМАЛАРЫ ТӘРБИЕСІ БАСТАУЫ

Жазушы Әзілхан Нұршайықов - қазақ қызының тәрбиесі, мінез-құлқы, жүріс-тұрысы, киім-киісі туралы ұдайы өз ойын айтып, қыз бала тәрбиесіне жанашырлық танытқан тұлға. Тәлімгер-жазушы өзінің шығармашылығында тәлім-тәрбиелік идеяларды заманның тарихи-саяси, идеологиялық ықпалдарымен ғана тудырмады, оған өмірлік тәжірибесін, халқының тәлімі мен мәдениетін арқау етіп, адамзатқа мәңгілік тақырыптарды шығармашылық нысанына айналдырды. Жазушы шығармаларындағы өнегелі идеяларының негізі жас кезінен халық ауыз әдебиетін жаттап өсуімен байланысты. Бұл - жастар үшін үлкен өнеге. Оның педагогикалық көзқарастарының пайда болуына педагогикалық оқу орнында оқуы ықпал еткені белгілі. Ол кісі Семейдің педагогикалық училищесінде (қазіргі педагогикалық колледж) 1939-1940 жылдары оқыған. Оқу орнындағы қазақ тілі мен әдебиеті кабинетіне 2003 жылы есімі берілгенде өзі қатысып, лентасын қиған, үлкен ризашылықпен біраз құнды жәдігерлерді сыйлаған еді. Кабинетте студенттердің кіші ғылыми зерттеу орталығы жұмыс жасайды. Олардың міндеті – жазушының шығармашылығын оқу, зерделеу, өз замандастарына насихаттау. Әзілхан Нұршайықовтың тағылымдық ой-пікірлерінің еңбекті сүю, еңбек арқылы құрметті болу идеясы бүгінгі күннің өзекті мәселесі.

Ұрпақ тәрбиесі - баршаның ісі. Еліміздің білім беру жүйесіне 2025 жылы енген «Адал азамат» біртұтас тәрбие бағдарламасында аталған құндылықтарды оқыту мен тәрбиелеу әрекетін жүзеге асыруда басшылыққа аламыз және пайдаланамыз. Мұнда қамтылған басымдықтар халқымыздың жас ұрпақты тәрбиелеудегі құнды ойлары мен тағылымды пікірлерінен бастау алады. Бағдарламаны талдау барысында «Тәрбие көру арқылы жүзеге асады. Мұны халықаралық зерттеулер де нақты дәлелдеп отыр. «Білім ордасы – үшінші ұстаз» деген тезис ғалымдар арқылы мойындалған. «Осы ұғымды негізге ала отырып, мектептің ішкі кеңістігі құндылықтарды айшықтайтын бейнелермен, пайдалы мәліметтермен, нақыл сөздермен безендіріледі. Бағдарлама бала тәрбиесіне жаңа серпін беріп, қоғамдағы тәрбиенің темірқазығы болуға бағытталған идеологиялық құжат ретінде қалыптасып келеді. Оның идеологиялық қуаты тек білім алушылармен ғана шектелмей, тұтас қоғамды қамтиды деп сенеміз», — деген оқу-ағарту вице-министрінің сөзі біздің де айтпақ ойымызға орайы келген пікір болды [1] .

«Тегіңді сақтаймын десең - ұлыңды тәрбиеле, ұлтыңды сақтаймын десең - қызыңды тәрбиеле» дегендей, ұлт тәрбиесінің негізі - қыз тәрбиесінде. Әзілхан Нұршайықовтың қазақ отбасындағы қыз бала тәрбиесі туралы нақыл сөздері бүгінгі күнде де маңыздылығымен өзекті.

Жазушының қыз бала тәрбиесі туралы айтқан ақыл, нақылдарының тәрбиелік мәні қашан да өміршең.

Тұлғаның табысты дамуының негізі жас кезінен қаланады. Қыздардың табиғатының нәзіктігі, жаратылысы, сезімталдығы тәрбиедегі ерекше шеберлікті қажет етеді. Әже болғанша қыздар 30 ға жуық этноәлеуметтік рөлдерді атқарады екен. Оның ішінде: құдаша, балдыз, жеңге, келін, құдағи т.б. Шын мәнісінде осы рөлдерге оларды даярлап, тәрбиелесе, ұлттың мәдениеті де, салт-дәстүрі де жоғалмайды.

Қазақ қыздарының әшекейлері де ойсыз, мәнсіз жасалмаған, тәрбиелік рөл ойнаған. Қазақ қызы шашын еш уақытта жаймаған, қос өрім тіпті бірнеше өріммен өріп, арқасына тастап қояды. Шашбау мен шолпыны бой түзеп, сән-салтанатпен жүру үшін қолданған. Сырғасы, шолпысы, шашбауы қатты сылдырлап, артық дыбыс шығармас үшін барынша

өздерін сабырлы ұстауға тырысқан. Кеудесіне тағылатын алқа, тұмарша, үкіаяқ қыздың әсемдікке құмарлығын, эстетикалық талғамының жоғарылығын қалыптастырды.

Жазушы тәрбиенің түрлі бағыттарына үлгі боларлық шығармалар жазды, оған басты тақырып – өзі қатысқан Ұлы Отан соғысы жылдарындағы қазақ батырларының ерлігі. «Невель түбінде» атты шығармасында Мәншүк Мәметованың ұлттық рухты бейнесін суреттеп, әңгіме барысындағы батыр қыздың тұжырымды ойлары мен өнегелі сөздерінен оның рухани тұлғасын бүгінгі ұрпаққа дәріптейді. Мәншүк Мәметова – отаншылдығымен де, патриоттығымен де тарихтан өз орнын алған қазақ қызы. Жазушы замандасы Мәншүкпен бірнеше рет кездесіп, оны ерлікке итермелеуші күш – оның рухани қасиеттері, ар-ожданын бағалай келе, адамгершілік жоқта, қаһармандық жоқта, ізгілік жоқта, ерлік те болмақ емес деп, ерлік істерін адами болмысымен байланыстырады.

«Жастарымыз отаншыл болсын. Отаншылдық – әр адамға керекті ең ұлы қасиет. Ал, отаншылдық өз үйіңнен басталады. Кімде кім ата-анасын ардақтаса, сол ата-анадан бірге туған бауырлармен тату болса, өзінің өскен ауыл, қаласын, туған ұлтын сыйлап, қадірлесе, сол адам отаншыл болады» - деп, тәрбиенің ұғымдарына нақты анықтама бере отырып, оның мағынасын адами мінез бен іс-әрекет, қарым-қатынас пен мәдениет, ұрпақтар сабақтастығы тұрғысынан да жан-жақты ашып көрсете біледі. Сол сияқты патриотизм ұғымын да батыр оқырманға түсінікті тілмен ашады: «...Елді, жерді, Отанды сүйетіндігіңді сөзбен емес, іспен дәлелде. Ата-анасын сыйлаған шәкірт, студент сабағын да жақсы оқиды, тәртібін де дұрыс ұстайды, шаруакер, адал, әділ болып өседі. Іс деген – осы, патриотизм осыдан басталады».

Қазақ мемлекеттік қыздар педагогика институтында студент-жастармен кезекті бір кездесуінде «Мен Сіздерге әке де, ұстаз да емеспін. Сіздермен сирек кездесуші сырттай сырласушы, алыстан ақыл айтушы көп жазушының бірі ғанамын» - деп зиялылық танытады.

Сондай-ақ, бір сұхбатында, «Қыздар-Ұлт анасы» деген баяндама жасап, онда «Қазақтың қызы ұлттың анасы болғандықтан, бар жақсы қасиетті бойына жинап өсуі керек» - дейді де «Қыз ең алдымен – ана тілінің көзі, бастауы, бұлағы. Ана тілі қызбен бірге туады, қызбен қоса жаралып, сонымен бірге өседі, өркендейді. Қыз ана тілінің анасы, академигі, қоғам қайраткері. Қоғамда әйел араласпайтын ешбір сала жоқ. Ол қоғамның ең тиянақты қызметкері, жаны, жүрегі. Әйелсіз ешбір қоғам алға баспайды. Бала да қоғамның жайқалған жемісі, ол жақсы жемісті өсіретін де – әйел! Міне, менің ойымша, қыз дегенің осы! Сондықтан, ұлт анасы, ұлт тәрбиешісі қыздарымыз аман болсын! Қай ғасырда да ұлттың тәрбиешісі бола білген қыздарымыз XXI ғасырда да осы қалпынан, осы тәрбиелілігінен айырылмасын» деген тілегін айтып, ұлт мұратын жоғары қоятынын, оның басы қыз бала тәрбиесіне негізделетінін атап өткен.

Жазушының қазақ қыздарына айтқан екі өсиеті бар. 1. «Қыздар! Жаңдарында жүрген жігіттерді ақылмен, әдептілікпен, сыпайы мінезбен, сүйкімді назбен тізгіндей біліңдер. Жігіт – жанында жүрсе жолдасың, жауға жұмсасаң – жолбарысың. Жігіт – ортада жүрсе орманың, шетке шықса – қорғаның» - деген нақыл сөзінде жігіттің қыз балаға бейәдеп сөз айтпауы, ерекше сый-құрметпен қорғауы, ар-намысын таптамауы да қызға байланысты екендігі айтылған. Егер қыздар қасында жүрген жігіттердің теріс әрекеттеріне ескерту жасамаса, талап қоймаса, жігіт қызды одан сайын басынады. Өйткені қыз жетектесе ілеспейтін, қыз қиылса көнбейтін жігіт жоқ бұл дүниеде. Өйткені ақыл анадан тарайды, адамгершілік әйелден басталады, қыздан – қылық, тәрбие, тәлім туындайды. Жігіт таңдағанда көңіліңнің қос қанаты ақыл мен сезімді тең ұстау керек. Қызға жақсы көрініп, айналадағы адамдарды сыйламайтын, өзімшіл, өркөкірек жігіттер өкінішке ұрындырады. 2. Қыздар! Егер сүйген жігіттеріңе сүйікті жар боламын десеңдер, еңбекшіл болыңдар! Егер ата- енеге қымбатты келін боламын десеңдер, еңбекшіл болыңдар! Егер ертең шәкірттеріңе үлгілі ұстаз боламын десеңдер, еңбекшіл болыңдар! Өздеріңді алақанға салып, әлпештеп отырған қоғамға адал перзент, асыл азамат боламын десеңдер, еңбекшіл болыңдар! Егер ертең, егде тартқанда, келісті ана, кемеңгер әже боламын десеңдер, еңбекшіл болыңдар! Еңбекшіл адам – ең ардақты адам.

«Қыздар! Ұйқышыл болмаңдар, ұмытшақ болмаңдар, ұрысқақ болмаңдар! Инабатты болыңдар, ілтипатты болыңдар, ұйымшыл болып өсіңдер» - деген нақыл сөзін қазіргі кездегі түнімен әлеуметтік желіде отырып, түске дейін ұйықтауды әдетке айналдырған кейбір қыздардың құлағына алтын сырға дейік. Уақытылы демалмағаннан кейін, жүйке жүйесі бұзылып, шаршаңқы, ұрысқақ болады. Сондықтан әлеуметтік желіні де қажетіне қарай пайдалана білу керек.

«Сұқ көзден сақтаныңдар.Орынсыз мақтаудын сақтаныңдар, абыройдан аттаудан сақтаныңдар! Пәк болыңдар! Пәк болу үшін сақ болыңдар». Қыз бала-болашақ ана. Бала тәрбиені де, үлгі өнегені де ата-анасына қарап алады. Ұлттың болашағын ойлайтын қыздар өздерінің бойларын Әзілхан атаның нақыл сөздеріне орай түзеп, принцип етіп өссе, онда болашақ ұрпақ та саналы, тәрбиелі болады. Ал егер саналы, мәдениетті, парасатты ұрпақ болатын болса, қазаққа тән бай мұра да сақталып, ел дамиды.

Қорытындылай келе, Әзілхан Нұршайықовтың «Ертең ұлттың ұрпағын тәрбиелейтін, қыздар, сендерсіңдер. Біздің ұлттық ұлылығымызды жойып, «Халық» деген қасиетті аттан айырып, әлде бір ұсақ ұлыс-аймаққа айналдырып жіберу де, қыздардың қолдарыңда. Ұлттық ұлы жауапкершілік өз мойындарыңда екенін ұмытпаңдар, қыздарым, қарақтарым, қалқаларым!» - деген сөзі тәрбие беру мен оқыту ісінде басты ұстаным болуға тиіс деп ойлаймын. Себебі, қазір электронды темекіге, энергетикалық сусындарға, жат әрекеттерге әуес, ерте жүктілік проблемасына ұшырап жатқан қыздардың саны көбейіп барады. Бұның барлығы қыз баланың отбасындағы, жүрген ортасындағы тәрбиесіне байланысты. Егер қыз баланың тәрбиесі дұрыс болса, ол ондай әрекеттерге бармайды. Одан болашақта дені сау, саналы ұрпақ тарайды. Ал егер қыздардың тәрбиесі осы қалыпта кете берсе, болашақта қандай ұрпақ дүниеге келетіндігі үлкен сұрақ және қорқынышты мәселе.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Адал азамат» біртұтас тәрбие бағдарламасы білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысының негізіне айналады. https://primeminister.kz/news/reviews/adal-azamat-birtutas-tarbie-bagdarlamasy-bilim-beru-uyymdaryndagy-tarbie-zhumysynyn-negizine-aynalady-29885

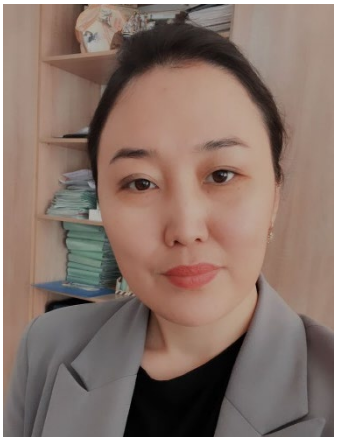
2.Әзілхан Нұршайықов-Қазақстанның халық жазушысы (nurshaikhov.kz)

3.https://adebiportal.kz/kz/authors/view/2431 ҚР Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты Әзілхан Нұршайықов

4.Әзілхан Нұршайықов - Уикипедия (wikipedia.org)

5. Отбасы хрестоматиясы “Әлдиден эпосқа дейін”. Алматы – 2021 – 298 б.

Тулегенова Динара Ахметкалиевна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог-модератор
№2 жалпы білім беретін мектеп-гимназия
Ақтөбе қаласы

ҚАШҚАРИЯ САПАРЫ. ҚАШҚАРИЯ САПАРЫНЫҢ ҚҰНДЫЛЫҒЫ

Бөлім:	**10. Саяхат және демалыс. Синтаксис**	
Педагогтің тегі, аты, әкесінің аты :	Тулегенова Динара Ахметкалиевна	
Күні:		
Сынып: 5	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Қашқария сапары. Қашқария сапарының құндылығы	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары:	5. 2. 3. 1 хаттың құрылымы мен ресімделуі арқылы жанрлық ерекшеліктерін ажырату 5. 3. 2. 1 жанрлық ерекшеліктеріне сай ресімделуі мен құрылымын сақтап, хат құрастырып жазу	
Сабақтың мақсаты	Хаттың құрылымы мен ресімделу ерекшеліктерін анықтап, жанрлық түрлерін ажыратады; Жанрлық ерекшеліктеріне сәйкес хаттың құрылымы мен ресімделу талаптарын сақтай отырып, хат құрастырып жазады.	
Құндылықтарға баулу	**Құндылық: бірлік және ынтымақ** -бірлескен іс-әрекет пен өзара іс-әрекет кезінде басқалардың пікірлері мен сезімдерін құрметтей білу; **Құндылық: әділдік және жауапкершілік** -оқу тапсырмасын орындауда табандылық таныту; - басқаға көмектесуге, мейірімділік танытуға дайын болу	

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі// уақыты	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Сабақтың басталуы 5 минут	Оқушылармен амандасу, қатысуын түгендеу. 1.Психологиялық ахуал қалыптастыру «Жақсылық тамшысы»	**Психологиялық ахуал** «Жақсылық тамшысы» Әр бала тамшыға өзі жасаған жақсы істерін немесе өзінің бойындағы жақсы қасиеттерін стикерге жазып жеткізеді. Іліп жатқанда әрқайсысы өзгелерге, айналасына өзі жасаған жақсылықтарын, қасиеттерін жария етеді.	**Ауызша мадақтау арқылы бағалау** *Жарайсың!* *Тамаша!* *Керемет!*	
Сабақтың ортасы 5 минут	**Тақырыптық ақпарат** **Хат** – пошта арқылы салынатын, мазмұны әртүрлі құжаттардың жалпы аты. Ол мекемелермен, жеке тұлғалармен хабар алысу құралы қызметін атқарады, әртүрлі			Қалыптасты рушы бағалауға арналған тапсырма

8 минут	мәліметтер жіберуге, оқиғалар туралы құлақтандыруға мүмкіндік береді. Хат мәселені басқа құралдар арқылы (жеке әңгіме, телефон арқылы сөйлесу) шешу мүмкін болмағанда қолданылады. Хаттың көптеген түрі бар: жауапты талап ететін өтініш, ұсыныс, шағым, сұрау салу хаттары т.б. Хабарлама, ақпарат, бас тарту, ескерту т.б. мазмұндағы жауапты талап етпейтін хаттар да кездеседі. Хат жазудың үлгісі: 1.Адресант сәлемдесу түрін анықтауы қажет.(хат жолдаушының жасын, әлеуметтік жағдайы мен қарым-қатынасын есепке алуы керек.) 2.Жазу барысында: а) хат жолдаушының өзіне, қызметіне қызығушылық тудыратын тәсілді анықтау. б) Мазмұнды баяндауды анықтау. в) Қорытынды жасау. г) Авторға тілек айту. д) керек болған жағдайда «P.S» белгілеу (посткритум-хатта үлгермеген хабарлаулар) е) хаттың безендірілу мәдениетіне көңіл аудару (күні, қолы, сауаттылығы, тазалығы, қағаздың сапасы). Бұл деңгей хат авторын, оның адресатқа деген көзқарасын анықтайды. **1-тапсырма** Мәтінді мұқият оқыңдар. Мәтіннің түрін анықтап, құрылымы мен рәсімделуі арқылы жанрлық ерекшелігін ажыратыңдар. ***Шоқанның Ф.М Достоевскийге хазған хаты*** Аса қадірлі Федор Михаилович! Сізге хат жазу мүмкіндігін пайдаланып қалуға асығып отырмын. Өзіңіз кеткеннен кейін, мен сіздің қалаңызда бір түн қонып, келесі күні таңертең жолға шықтым. Ол кеш мен үшін аса көңілсіз болды. Өзімнің соншама жақсы көріп қалған және өзіме де ілтипатты болған адамдармен қоштасу маған өте ауыр болды. Семейде бізбен бірге өткізген аз ғана күн маған ұнағаны сонша - енді, міне, сізбен тағы жүздесуді ғана ойлап жүрмін... Омбыға келгеннен кейін мен үшін бір көңілсіз жағдай болды – ең жақын досым Александр Николоевич Цуриковпен қоштасуға	Мәтінді мұқият оқиды. Мәтіннің түрін анықтап, құрылымы мен рәсімделуі арқылы жанрлық ерекшелігін ажыратады.	 «От шашу» әдісі арқылы бағалау Дескриптор Білім алушы -мәтіннің түрін анықтайды – 1 балл, -жанрлық ерекшелігін ажыратады – 1 балл, -құрылымын анықтайды, -ресімделуін анықтайды – 2 балл. Дескриптор Білім алушы - хаттың кіріспе бөлімінде ұстазымен амандық-саулық сұрасады – 1 балл;	лар жинағы 5-сынып

12 минут 10 минут Сабақтың соңы 5 минут	тура келді, ол енді сізге Семейге барады. Аса мейірбанды Федор Михаилович, мен сізге осы бір сүйкімді жанмен танысуды ұсынамын. ... Омбының өсек –аяңы бітпейтін дау-жанжалы жиіркенішті болғаны сонша – бл қаладан кетуге бел байладым. Бұл тураыл сіз не дейсіз? Қайткенім дұрыс, Федор Михаилович, маған кеңес беріңіз... Әзірге қош болыңыз, Федор Михаилович! Жақында бұдан да толығырақ әрі жан-жақты жазатын боламын. Жауабыңызды күтемін. Сіздің бас июші құлыңыз Шоқан Уәлиханов. **3-тапсырма** Шоқан Уәлихановтың өмір жолынан өзіңнің алған құндылықтарың жайында ұстазыңа хат жаз. (100-120 сөз). **6-тапсырма (оқулықтан)** Мәтінді мұқият оқыңдар. Оқылым мәтініндегі әр абзацты немесе сөйлемдерді белгілеңдер. Өз ойларыңды қорытындылаңдар. **Рефлексия** 	Мәтіннің түрі Жанрлық ерекшелігі Мәтіннің құрылымы: I. Кіріспе бөлім: II. Негізгі бөлім: III. Қорытынды бөлім Рәсімделуі «√» Бұрын нан білемін «-» Менің ойлаға нымақайшы, кереғар «+» Мен үшін жаңа ақпарат «?» Келісе алмай мын, білгім келеді.	Шоқан Уәлихановтың өмір жолынан өзінің алған құндылығы туралы ұстазына хат жазады. Мәтінді мұқият оқиды. Оқылым мәтініндегі әр абзацты немесе сөйлемдерді белгілейді. Өз ойын қорытындылайды.	- негізгі бөлімде Шоқан Уәлихановтың өмір жолынан алған құндылықтары жайлы әңгімелейді – 1 балл; - қорытынды бөлімде өзіне әсерін жеткізеді және қоштасады 1 балл; - хат соңында есімін және мерзімін көрсетеді – 1 балл. Дескриптор Білім алушы -сөйлемдерді белгілейді – 1 балл, -өз ойын қорытындылай Ды – 1 балл.	

Анашова Индира Дуйсентаевна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
«Кемел Ұрпақ Шымкент» мектебі
Шымкент қаласы

“ОҚЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ДАМЫТУ ҚАДАМДАРЫ”

Аңдатпа. Мақалада білім алушылардың оқылым дағдысын дамытуға бағытталған авторлық бағдарламаның мазмұны мен оны жүзеге асырудың тиімді жолдары қарастырылады. Қазіргі білім беру жүйесінде оқылым әрекеті оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың маңызды құралы болып табылады. Авторлық бағдарлама аясында оқылым дағдысын кезең-кезеңімен дамытуға мүмкіндік беретін әдістер мен стратегиялар ұсынылған.

Түйінді сөздер: оқылым, оқу сауаттылығы, авторлық бағдарлама, мәтінмен жұмыс, функционалдық сауаттылық, оқылым стратегиялары.

Кіріспе

Қазіргі білім беру кеңістігінде оқушылардың оқу сауаттылығын қалыптастыру маңызды мәселелердің біріне айналып отыр. Себебі ақпараттық қоғам жағдайында білім алушы тек мәтінді оқып қана қоймай, ондағы ақпаратты түсініп, талдап, бағалап және оны өмірлік тәжірибеде қолдана алуы қажет.

Оқылым – оқушының танымдық әрекетін қалыптастыратын күрделі үдеріс. Ол арқылы білім алушы жаңа ақпарат алады, сөздік қорын байытады, дүниетанымын кеңейтеді және сыни ойлау қабілетін дамытады. Осыған байланысты халықаралық PIRLS және PISA зерттеулерінде оқылым сауаттылығына ерекше мән беріледі. Аталған зерттеулердің нәтижелері мәтінмен жұмыс жасау дағдысы жоғары оқушылардың жалпы білім көрсеткіштері де жоғары болатынын дәлелдеп отыр.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқылым дағдысын дамыту тек мәтінді оқытумен шектелмеуі тиіс. Ол оқушылардың мәтінді түсіну, ақпаратты саралау, автор көзқарасын анықтау және өз пікірін дәлелдеу қабілеттерін қалыптастыруға бағытталуы қажет. Осы мақсатта әзірленген авторлық бағдарлама оқылым әрекетін жүйелі ұйымдастыру арқылы оқушылардың оқу сауаттылығын арттыруға мүмкіндік береді.

Ұсынылып отырған бағдарлама мәтінмен жұмыс жасаудың тиімді әдістерін біріктіре отырып, оқылым әрекетін кезең-кезеңімен дамытуға негізделген. Бағдарлама мазмұны оқушылардың жас ерекшеліктері мен танымдық мүмкіндіктерін ескере отырып құрастырылған.

Әдістеме

Авторлық бағдарлама оқылым әрекетін дамыту барысында жүйелілік пен сабақтастық қағидаттарына негізделеді. Бағдарлама бойынша жұмыс төрт негізгі кезең арқылы жүзеге асырылады.

Бірінші кезең – оқуға қызығушылық қалыптастыру. Бұл кезеңде оқушылардың тақырып туралы бастапқы білімдері анықталып, жаңа мәтінге деген қызығушылығы оятылды. Сабақтарда «Миға шабуыл», «Болжау», «Ассоциация», «Сұрақ қою» сияқты әдістер қолданылды. Мұндай жұмыстар оқушылардың мәтінді қабылдауға дайындық деңгейін арттырады.

Екінші кезең – мәтінді түсіну. Бұл кезеңде білім алушылар мәтіндегі негізгі және қосымша ақпараттарды анықтауға үйренеді. Оқушылар мәтіннің құрылымын талдап, негізгі ойды табуға, маңызды ақпараттарды ажыратуға бағытталған тапсырмалар орындайды.

Үшінші кезең – мәтінді талдау. Бұл кезеңде оқушылар ақпараттарды салыстырып, себеп-салдарлық байланыстарды анықтайды. Автор ұстанымын бағалайды және мәтін бойынша қорытынды жасайды. Мұндай жұмыстар сыни ойлау қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

Төртінші кезең – ақпаратты қолдану. Оқылған мәтін негізінде эссе жазу, пікір білдіру, презентация жасау және шығармашылық жұмыстар орындау жүзеге асырылады.

Бағдарламада оқылым әрекеті жазылым және айтылым дағдыларымен өзара байланыста қарастырылады. Себебі мәтінді түсіну деңгейі оқушының өз ойын жазбаша және ауызша жеткізу сапасына тікелей әсер етеді.

Практикада қолдану

Авторлық бағдарламаны жүзеге асыру барысында оқушылар әртүрлі мәтін түрлерімен жұмыс жасады. Атап айтқанда, көркем әдеби мәтіндер, ғылыми-көпшілік мақалалар, публицистикалық материалдар және ақпараттық мәтіндер қолданылды.

Тәжірибе көрсеткендей, мәтінмен жүйелі жұмыс жүргізу оқушылардың оқу белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Сабақтарда INSERT стратегиясы, «Түртіп алу», «Фишбоун», «ПОПС формуласы», «Жуан және жіңішке сұрақтар» әдістері қолданылды.

INSERT стратегиясы арқылы оқушылар мәтіндегі бұрыннан білетін және жаңа ақпараттарды ажыратып үйренді. Бұл әдіс мәтінді саналы қабылдауға ықпал етті.

«Фишбоун» әдісі оқушылардың мәтіндегі негізгі мәселені анықтап, себеп-салдарлық байланыстарды түсінуіне көмектесті. Ал «ПОПС формуласы» оқушылардың өз пікірін дәлелдеп айту қабілетін дамытуда тиімді болды.

Сабақ барысында мәтін бойынша түрлі деңгейдегі тапсырмалар ұсынылды. Мысалы, мәтін мазмұнын анықтау, негізгі ойды табу, ақпараттарды салыстыру, қорытынды жасау және өз көзқарасын білдіру тапсырмалары орындалды.

Жүргізілген жұмыстардың нәтижесінде оқушылардың мәтінді түсіну деңгейі жоғарылап, оқу қарқыны артты. Сонымен қатар олардың сөздік қоры кеңейіп, өз ойын жүйелі жеткізу дағдылары қалыптасты. Оқушылардың мәтін бойынша пікір айтуға деген қызығушылығы артқаны байқалды.

Бағдарламаны жүзеге асыру барысында оқушылардың оқу сауаттылығы көрсеткіштерінде оң өзгерістер байқалды. Олар мәтіндегі ақпаратты талдау, бағалау және өмірлік жағдаяттармен байланыстыру жұмыстарын анағұрлым тиімді орындай бастады.

Ұсыныстар

Оқылым дағдысын дамыту мақсатында мұғалімдерге төмендегідей ұсыныстар беріледі:

мәтіндерді оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес таңдау.

Оқылым алдындағы, оқылым кезіндегі және оқылымнан кейінгі жұмыстарды жүйелі ұйымдастыру.

Мәтін бойынша сыни ойлауға бағытталған тапсырмаларды көбірек қолдану.

Оқылым әрекетін жазылым және айтылым дағдыларымен байланыстыру

цифрлық ресурстар мен интерактивті платформаларды тиімді пайдалану.

Оқушылардың оқу мотивациясын арттыруға бағытталған шығармашылық жұмыстарды енгізу.

Қорытынды

Қазіргі білім беру жүйесінде оқылым дағдысын дамыту білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Оқылым әрекеті оқушының мәтінді түсінуімен ғана шектелмей, ақпаратты талдау, салыстыру, бағалау және оны өмірлік жағдаяттарда қолдану қабілеттерін дамытуға негіз болады.

Мақалада ұсынылған авторлық бағдарлама оқылым дағдысын кезең-кезеңімен дамытуға бағытталған жүйелі әдістемелік құрылымға негізделген. Бағдарламада оқуға қызығушылық қалыптастыру, мәтінді түсіну, ақпаратты талдау және оны тәжірибеде қолдану кезеңдері өзара сабақтастықта ұйымдастырылған. Бұл оқушылардың мәтінмен саналы жұмыс жасауына, негізгі ойды анықтауына және өз пікірін дәлелді жеткізуіне мүмкіндік береді.

Практикалық жұмыстардың нәтижелері оқушылардың оқу белсенділігінің артқанын, мәтінді түсіну және талдау деңгейінің жақсарғанын көрсетті. Сонымен қатар білім алушылардың сөздік қоры кеңейіп, сыни ойлау қабілеттері мен коммуникативтік дағдыларының дамуына оң әсер етті. Әсіресе мәтін бойынша қорытынды жасау, ақпараттарды салыстыру және өз көзқарасын білдіру бағытындағы жұмыстардың тиімділігі байқалды.

Қорыта айтқанда, оқылым дағдысын дамытуға арналған авторлық бағдарлама білім алушылардың оқу сауаттылығын арттыруға, функционалдық құзыреттілігін қалыптастыруға және олардың білімді өмірлік тәжірибеде қолдану қабілетін жетілдіруге мүмкіндік береді. Сондықтан аталған бағдарламаны қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында, қосымша курстарда және оқу сауаттылығын дамытуға бағытталған жұмыстарда тиімді пайдалануға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007.
2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана, 2022.
3. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы. – Астана, 2023.
4. Назарбаев Зияткерлік мектептері. «Қазақ тілі» пәнін оқыту әдістемесі. – Астана, 2021.
5. Әбілқасымова А.Е. Оқытудың педагогикалық технологиялары. – Алматы: Білім, 2020.
6. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. – Алматы: Эверо, 2019.
7. Жақыпов С.М. Оқыту психологиясы. – Алматы: Қазақ университеті, 2018.
8. PIRLS 2021 Assessment Framework. – Amsterdam: IEA, 2021.
9. OECD. PISA 2022 Assessment and Analytical Framework. – Paris: OECD Publishing, 2023.
10. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – Москва: Юрайт, 2020.
11. Байтұрсынұлы А. Тіл тағылымы. – Алматы: Ана тілі, 2019.
12. Сәтбекова Р. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. – Алматы: Дарын, 2020.

Дощанова Багыткуль Какимбековна
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
№2 Аманқарағай жалпы білім беретін мектебі
Қостанай облысы, Әулиекөл ауданы

"ЗЕРДЕЛІ МАТЕМАТИКА"

Аңдатпа. Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру басты міндеттердің біріне айналып отыр. Білім алушы тек теориялық білімді меңгеріп қана қоймай, оны күнделікті өмірде тиімді пайдалана алуы қажет. Осы талаптарды жүзеге асыруда бастауыш сыныптағы математика пәнінің орны ерекше. Математика оқушылардың логикалық ойлауын, талдау жасау қабілетін, зерттеушілік дағдыларын және шығармашылық белсенділігін дамытуға мүмкіндік береді. Мақалада бастауыш сынып математика сабақтарында зерделі математика тапсырмаларын қолданудың маңызы қарастырылып, олардың математикалық сауаттылықты қалыптастырудағы тиімділігі талданады. Сонымен қатар зерделі тапсырмалардың түрлері, оларды сабақ барысында қолдану жолдары және практикалық нәтижелері сипатталады.

Түйін сөздер: зерделі математика, математикалық сауаттылық, функционалдық сауаттылық, логикалық ойлау, зерттеушілік дағды, бастауыш білім беру, шығармашылық қабілет.

Кіріспе

Бүгінгі таңда әлемдік білім беру кеңістігінде оқыту үдерісінің басты мақсаты оқушыға белгілі бір көлемдегі білім берумен ғана шектелмейді. Қазіргі қоғам өзгермелі жағдайларда өмір сүріп, түрлі ақпараттар ағынымен жұмыс істей алатын, алған білімін тәжірибеде қолданатын және өздігінен шешім қабылдайтын тұлғаларды қажет етеді. Осыған байланысты білім беру ұйымдары алдында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру міндеті тұр.

Функционалдық сауаттылық – тұлғаның білімін өмірлік жағдаяттарда қолдана алу қабілеті. Бұл ұғым оқушының тек теориялық білім деңгейін ғана емес, сол білімді тәжірибеде пайдалану мүмкіндігін де қамтиды. Қазіргі заманғы білім сапасы оқушының қанша ақпарат білетіндігімен емес, оны қаншалықты тиімді пайдалана алатындығымен өлшенеді.

Бастауыш мектеп – оқушы тұлғасының қалыптасуындағы ең маңызды кезеңдердің бірі. Дәл осы кезеңде баланың дүниетанымы кеңейіп, ойлау қабілеті дамиды, оқу әрекетіне деген көзқарасы қалыптасады. Сондықтан бастауыш білім беру деңгейінде оқушылардың танымдық белсенділігін арттыратын, өздігінен ойлауына мүмкіндік беретін тапсырмаларды пайдалану ерекше маңызға ие.

Математика пәні оқушылардың интеллектуалдық қабілеттерін дамытуда ерекше орын алады. Математиканы оқу барысында оқушылар есептеу дағдыларын меңгерумен қатар салыстыруды, жүйелеуді, талдауды, дәлелдеуді және қорытынды жасауды үйренеді. Алайда тәжірибеде кейбір оқушылар есеп шығарудың дайын алгоритмін жаттап алғанымен, оны жаңа жағдайда қолдануда қиындықтарға тап болады. Бұл мәселе математиканы оқытуда жаңа тәсілдерді қолдануды талап етеді.

Осындай тиімді тәсілдердің бірі – зерделі математика тапсырмаларын пайдалану. Зерделі тапсырмалар оқушыны дайын білімді қабылдаушы емес, оны өздігінен ізденуші тұлға ретінде қалыптастыруға бағытталған. Олар оқушылардың логикалық ойлауын дамытып қана қоймай, мәселені жан-жақты қарастыруға, бірнеше шешім нұсқаларын ұсынуға және өз ойын дәлелдеуге үйретеді.

Зерделі математика тапсырмаларының мәні

Зерделі математика тапсырмалары – оқушылардың ойлау қабілетін дамытуға бағытталған арнайы тапсырмалар жүйесі. Мұндай тапсырмаларда бір ғана дұрыс жауапқа жету емес, сол жауапқа жету жолындағы ойлау үдерісі маңызды орын алады. Сондықтан зерделі тапсырмалар оқушылардың интеллектуалдық белсенділігін арттырудың тиімді құралы болып табылады.

Дәстүрлі есептер көбінесе белгілі бір ережені қолдануға негізделсе, зерделі тапсырмалар мәселені талдауды, салыстыруды, заңдылықтарды анықтауды және қорытынды жасауды талап етеді. Оқушылар тапсырманы орындау барысында түрлі болжамдар ұсынып, оларды тексереді, дәлелдейді және тиімді шешімге келеді.

Зерделі тапсырмалар оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырады. Балалар үшін дайын жауапты қабылдаудан гөрі өз бетімен жаңалық ашу әлдеқайда қызықты. Сондықтан мұндай тапсырмалар оқу мотивациясын күшейтіп, оқушының сабаққа белсенді қатысуына ықпал етеді. Сонымен қатар зерделі тапсырмалар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Олар мәселені әртүрлі қырынан қарастырып, стандартты емес шешімдер ұсынуға дағдыланады.

Зерделі тапсырмалардың оқушы дамуына әсері

Бастауыш сынып оқушылары үшін ойлау әрекетін дамыту маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Осы тұрғыдан алғанда зерделі математика тапсырмалары ерекше рөл атқарады.

Біріншіден, мұндай тапсырмалар оқушылардың логикалық ойлауын дамытады. Логикалық есептерді шешу барысында балалар себеп-салдарлық байланыстарды анықтауға, дәлелді қорытынды жасауға үйренеді.

Екіншіден, зерделі тапсырмалар оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін қалыптастырады. Олар мәселенің шешімін дайын күйінде алмайды, керісінше өздері ізденіп, түрлі нұсқаларды қарастырады. Бұл оқушылардың дербестігін арттырады.

Үшіншіден, оқушылардың математикалық тілде сөйлеу дағдылары жетіледі. Өз шешімдерін түсіндіру барысында олар математикалық терминдерді дұрыс қолдануға және ойын жүйелі жеткізуге үйренеді.

Төртіншіден, шығармашылық ойлау қабілеті дамиды. Оқушылар бір тапсырманың бірнеше шешімін табуға талпынып, жаңаша ойлауға бейімделеді.

Бесіншіден, өз күшіне деген сенімі артады. Тапсырманы өздігінен орындаған оқушы жетістікке жеткенін сезінеді және келесі жұмыстарға қызығушылықпен қатысады.

Сабақта қолдану тәжірибесі

Зерделі математика тапсырмаларын сабақтың әр кезеңінде қолдануға болады. Сабақтың басында логикалық сұрақтар немесе қызықты есептер беру оқушылардың назарын сабаққа аударып, олардың белсенділігін арттырады.

Жаңа тақырыпты түсіндіру барысында зерттеушілік тапсырмалар тиімді нәтиже береді. Оқушылар жаңа білімді дайын күйінде алмай, өз бетімен қорытынды жасауға мүмкіндік алады.

Бекіту кезеңінде шығармашылық және жағдаяттық есептер қолданылады. Мұндай тапсырмалар оқушылардың алған білімдерін өмірлік жағдайларда қолдануына мүмкіндік береді.

Практика барысында топтық және жұптық жұмыстар ұйымдастырудың тиімділігі байқалды. Бірлескен жұмыс кезінде оқушылар пікір алмасып, өз шешімдерін дәлелдеуге үйренеді. Сонымен қатар олар бір-бірінің ойын тыңдап, өзара сыйластық қарым-қатынас орнатады.

Зерделі тапсырмаларды жүйелі қолдану нәтижесінде оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артты, сабақтағы белсенділігі жоғарылады және өздігінен жұмыс жасау дағдылары қалыптасты.

Зерттеу нәтижелері

Практикалық бақылаулар зерделі математика тапсырмаларының оқушылардың математикалық сауаттылығын дамытуда тиімді құрал екенін көрсетті. Мұндай тапсырмалармен жүйелі жұмыс жүргізілген сыныптарда оқушылардың логикалық ойлау деңгейі жоғарылап, есептерді орындау сапасы жақсарды.

Оқушылардың тапсырмаларды орындау барысында өз пікірлерін дәлелдеу қабілеті қалыптасты. Олар есептің бірнеше шешу жолдарын ұсына бастады және өз жауаптарының дұрыстығын түсіндіруге үйренді. Сонымен қатар сабаққа қатысу белсенділігі артты. Бұрын пассивті болған оқушылар да зерделі тапсырмаларға қызығушылық танытып, жұмысқа белсенді араласты.

Бақылау нәтижелері көрсеткендей, зерделі тапсырмалар оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың жалпы оқу жетістіктеріне де оң әсер етеді.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, зерделі математика тапсырмалары бастауыш сынып оқушыларының математикалық сауаттылығын дамытудағы тиімді педагогикалық құралдардың бірі болып табылады. Олар оқушылардың логикалық ойлауын, зерттеушілік қабілеттерін, шығармашылық белсенділігін және өздігінен білім алу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Мұндай тапсырмаларды жүйелі және мақсатты түрде қолдану білім сапасының артуына, оқушылардың оқу мотивациясының күшеюіне және функционалдық сауаттылығының қалыптасуына ықпал етеді. Сондықтан бастауыш сынып математика сабақтарында зерделі тапсырмаларды кеңінен пайдалану бүгінгі білім беру талаптарына толық сәйкес келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2022.
2. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. – Астана, 2022.
3. Қараев Ж.А. Деңгейлеп оқыту технологиясы. – Алматы: Рауан, 2019.
4. Жұмабаева Б. Бастауыш мектепте математиканы оқыту әдістемесі. – Алматы: Білім, 2020.
5. Выготский Л.С. Ойлау және сөйлеу. – Мәскеу, 2018.
6. Давыдов В.В. Дамыта оқыту теориясы. – Мәскеу, 2019.

Тазабекова Жұлдызай Сыдыковна
Химия пәні мұғалімі
Түркістан облысының білім басқармасы Келес ауданының білім бөлімі
№33 «Жуантөбе» жалпы білім беретін мектебі коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ХИМИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ПЕН ЭКСПЕРИМЕНТТІК ЗЕРТТЕУЛЕРДІ КІРІКТІРУ ТӘЖІРИБЕСІ

Аңдатпа. Мақалада химия пәнін оқыту барысында жасанды интеллект құралдары мен эксперименттік зерттеулерді кіріктірудің педагогикалық мүмкіндіктері қарастырылады. Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың зерттеушілік құзыреттілігін дамыту, функционалдық және жаратылыстану-ғылыми сауаттылығын қалыптастыру маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Осы мақсатта жасанды интеллект технологияларын зертханалық жұмыстармен ұштастырудың тиімді жолдары талданады. Сонымен қатар химия сабақтарында цифрлық құралдарды пайдалану арқылы оқушылардың зерттеу дағдыларын дамыту тәжірибесі сипатталады. Зерттеу нәтижелері жасанды интеллект пен эксперименттік оқытуды үйлестіру білім сапасын арттыруға және оқушылардың пәнге қызығушылығын күшейтуге ықпал ететінін көрсетеді.

Түйінді сөздер: жасанды интеллект, химия, эксперименттік зерттеу, зерттеушілік құзыреттілік, STEM білім беру, цифрлық технологиялар.

Кіріспе

Қазіргі кезеңде білім беру жүйесінің цифрлық трансформациясы оқыту мазмұны мен әдістеріне елеулі өзгерістер енгізуде. Әлемдік тәжірибеде жасанды интеллект технологиялары білім беру сапасын арттырудың, оқытуды дараландырудың және білім алушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытудың тиімді құралы ретінде қарастырылуда. Әсіресе жаратылыстану бағытындағы пәндерді оқытуда цифрлық технологиялар мен эксперименттік зерттеулерді ұштастыру өзекті мәселелердің біріне айналды.

Химия пәні табиғат құбылыстарын ғылыми тұрғыдан түсіндіруге мүмкіндік беретін маңызды пәндердің бірі болып табылады. Алайда көптеген оқушылар үшін химиялық заңдылықтарды түсіну мен күрделі процестерді елестету қиындық туғызады. Сондықтан химияны оқыту барысында теориялық білімді тәжірибелік жұмыстармен байланыстыру ерекше маңызға ие.

Қазіргі уақытта химия сабақтарында виртуалды зертханалар, модельдеу бағдарламалары, интерактивті платформалар және жасанды интеллект құралдары кеңінен қолданыла бастады. Бұл технологиялар химиялық процестерді көрнекі көрсетуге,

тәжірибелердің нәтижелерін болжауға және оқушылардың зерттеушілік белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Мақаланың мақсаты – химия пәнін оқытуда жасанды интеллект құралдары мен эксперименттік зерттеулерді кіріктірудің тиімді тәжірибесін сипаттау және оның білім алушылардың зерттеушілік құзыреттілігін дамытудағы рөлін анықтау.

Мақаланың міндеттері:

– химия сабақтарында жасанды интеллект құралдарын қолданудың ерекшеліктерін талдау.

– эксперименттік зерттеулердің білім сапасына әсерін анықтау.

– зерттеушілік құзыреттілікті дамытуға бағытталған әдістерді сипаттау.

– практикалық тәжірибе негізінде тиімді ұсыныстар әзірлеу.

ӘДІСТЕМЕ

Қазіргі білім беру жүйесінде химия пәнін оқыту тек теориялық білім берумен шектелмей, оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыруға, зерттеушілік қабілеттерін дамытуға және тәжірибелік дағдыларын жетілдіруге бағытталуы тиіс. Осыған байланысты химия сабақтарында жасанды интеллект құралдарын эксперименттік зерттеулермен кіріктіру маңызды педагогикалық тәсілдердің біріне айналуда.

Жасанды интеллект технологиялары оқыту үдерісін дербестендіруге, күрделі химиялық құбылыстарды көрнекі түсіндіруге және оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Химия сабақтарында мұндай құралдарды пайдалану білім алушылардың ақпаратты қабылдауын жеңілдетіп қана қоймай, олардың ғылыми зерттеу жүргізу қабілеттерін қалыптастыруға ықпал етеді.

Зерттеушілік құзыреттілікті қалыптастыру бірнеше кезең бойынша жүзеге асырылады. Бірінші кезеңде оқушыларға зерттеу мәселесін анықтау және болжам жасау дағдылары үйретіледі. Бұл кезеңде жасанды интеллект құралдары арқылы ғылыми ақпараттарды іздеу, химиялық процестер туралы мәліметтерді талдау және зерттеу сұрақтарын құрастыру жұмыстары жүргізіледі.

Екінші кезеңде оқушылар тәжірибені жоспарлау және жүргізу дағдыларын меңгереді. Химиялық эксперименттерді ұйымдастыру барысында қауіпсіздік ережелері сақталып, тәжірибенің мақсаты мен күтілетін нәтижелері анықталады. Сонымен қатар виртуалды зертханалар мен цифрлық симуляциялар арқылы тәжірибе нәтижелерін алдын ала болжау мүмкіндігі қарастырылады.

Үшінші кезеңде алынған нәтижелерді өңдеу және талдау жұмыстары жүргізіледі. Бұл бағытта жасанды интеллект құралдары мәліметтерді жүйелеуге, диаграммалар құруға және нәтижелер арасындағы байланыстарды анықтауға көмектеседі. Оқушылар алынған деректерді салыстырып, ғылыми қорытынды жасауға үйренеді.

Химия сабақтарында қолданылатын тиімді әдістердің бірі – проблемалық оқыту технологиясы. Бұл әдіс арқылы оқушыларға нақты өмірмен байланысты химиялық мәселелер ұсынылады. Мысалы, су сапасын анықтау, қоршаған ортаның ластану себептерін зерттеу немесе тұрмыстық химиялық заттардың құрамын талдау сияқты тапсырмалар оқушылардың зерттеушілік белсенділігін арттырады.

Жобалық оқыту әдісі де зерттеушілік құзыреттілікті дамытуда маңызды орын алады. Жоба барысында оқушылар ғылыми мәселені анықтап, ақпарат жинақтайды, тәжірибе жүргізеді және нәтижелерді қорғайды. Мұндай жұмыстар олардың шығармашылық ойлауын, ғылыми тілде сөйлеу қабілетін және өздігінен білім алу дағдыларын қалыптастырады.

Химия пәнінде STEM элементтерін енгізу де ерекше тиімді нәтиже береді. STEM тәсілі ғылым, технология, инженерия және математиканы өзара байланыстыра отырып, нақты мәселелерді шешуге бағытталған. Жасанды интеллект құралдары STEM жобаларын жүзеге асыру барысында ақпараттық қолдау көрсетіп, оқушылардың зерттеу жұмыстарын жетілдіруге мүмкіндік береді.

ПРАКТИКАДА ҚОЛДАНУ

Ұсынылған әдістемені тәжірибеде қолдану Түркістан облысының білім басқармасы Келес ауданының білім бөліміне қарасты №33 «Жуантөбе» жалпы білім беретін мектебінде химия пәнін оқыту барысында жүзеге асырылды. Жұмыстың негізгі мақсаты – оқушылардың зерттеушілік құзыреттілігін дамыту, ғылыми сауаттылығын арттыру және химия пәніне деген қызығушылығын күшейту болды.

Практикалық жұмыстарды ұйымдастыру барысында дәстүрлі зертханалық тәжірибелер заманауи цифрлық технологиялармен толықтырылды. Сабақтарда жасанды интеллект негізіндегі ақпараттық ресурстар, виртуалды зертханалар және интерактивті модельдеу бағдарламалары пайдаланылды.

«Химиялық реакциялардың жүру жылдамдығына әсер ететін факторлар» тақырыбын оқыту кезінде оқушылар тәжірибе нәтижелерін бақылап қана қоймай, жасанды интеллект көмегімен реакциялардың жүру ерекшеліктерін талдады. Олар температураның, концентрацияның және катализаторлардың әсерін салыстырып, алынған мәліметтер негізінде қорытынды жасады. Мұндай жұмыстар зерттеу дағдыларын қалыптастырумен қатар деректерді талдау қабілетін дамытуға ықпал етті.

«Судың химиялық қасиеттері» тақырыбында оқушылар шағын зерттеу жұмыстарын жүргізді. Зерттеу барысында әртүрлі су үлгілерінің қасиеттері салыстырылып, олардың құрамындағы қоспалар туралы болжамдар жасалды. Оқушылар тәжірибе нәтижелерін кестелер мен диаграммалар түрінде рәсімдеп, ғылыми есеп дайындады.

Практикалық сабақтарда жобалық оқыту элементтері де қолданылды. Оқушылар «Экологиялық таза ауыз су», «Тұрмыстық химиялық заттардың қоршаған ортаға әсері», «Ауыл шаруашылығындағы химиялық заттарды тиімді пайдалану» сияқты тақырыптар бойынша зерттеу жобаларын орындады. Жобаларды әзірлеу барысында білім алушылар ғылыми ақпараттарды іздеп, оларды талдап, өз ұсыныстарын қорғады.

Жасанды интеллект құралдары оқушылардың ғылыми жұмыстарын жетілдіруде маңызды рөл атқарды. Білім алушылар ақпарат көздерін іздеу, мәтіндерді талдау, зерттеу сұрақтарын құрастыру және нәтижелерді өңдеу барысында цифрлық құралдардың мүмкіндіктерін пайдаланды.

Тәжірибе барысында оқушылардың пәнге деген қызығушылығының артқаны байқалды. Әсіресе күрделі тақырыптарды түсіндіру кезінде визуалды модельдер мен виртуалды тәжірибелерді қолдану оқу материалын қабылдауды жеңілдетті. Оқушылар тәжірибе нәтижелерін болжауға, өз гипотезаларын ұсынуға және оларды тәжірибе арқылы дәлелдеуге ұмтылды.

Практикалық жұмыстардың нәтижелерін талдау оқушылардың зерттеушілік белсенділігінің артқанын көрсетті. Олар ғылыми терминдерді дұрыс қолдануға, зерттеу жұмыстарын жоспарлауға және алынған нәтижелерді дәлелдеуге дағдыланды.

Жүргізілген жұмыстардың тағы бір маңызды нәтижесі – оқушылардың функционалдық сауаттылығының артуы болды. Олар химиялық білімді күнделікті өмірде кездесетін мәселелерді шешуде қолдануға үйренді. Бұл білімнің өмірмен байланысын түсінуге және пәннің практикалық маңызын сезінуге мүмкіндік берді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазіргі білім беру жүйесінде химия пәнін оқытуда жасанды интеллект құралдары мен эксперименттік зерттеулерді кіріктіру оқушылардың зерттеушілік құзыреттілігін қалыптастырудың маңызды бағыттарының біріне айналып отыр.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жасанды интеллект технологияларын зертханалық жұмыстармен үйлестіру оқушылардың химиялық құбылыстарды терең түсінуіне, ғылыми ақпараттарды талдауына және зерттеу жүргізу қабілеттерін жетілдіруге мүмкіндік береді.

Практикалық тәжірибе барысында эксперименттік зерттеулерді ұйымдастыру, жобалық жұмыстарды орындау және цифрлық ресурстарды пайдалану оқушылардың өздігінен білім

алу дағдыларын қалыптастырды. Олар ғылыми мәселені анықтауға, болжам жасауға, тәжірибе жүргізуге және алынған нәтижелерді негіздеп қорытынды шығаруға үйренді.

Қорытындылай келе, химия пәнін оқытуда жасанды интеллект құралдары мен эксперименттік зерттеулерді тиімді кіріктіру білім сапасын арттырудың, зерттеушілік мәдениетті қалыптастырудың және бәсекеге қабілетті тұлға тәрбиелеудің маңызды педагогикалық тетігі болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007.
2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. – Астана, 2022.
3. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Біртұтас тәрбие бағдарламасы. – Астана, 2023.
4. OECD. PISA 2022 Results. – Paris: OECD Publishing, 2023.
5. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. – Paris: UNESCO Publishing, 2021.
6. Hattie J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. – London: Routledge, 2019.

Таджиева Азиза Алихан кизи
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
№79 жалпы орта білім беретін мектебі
Шымкент қаласы, Қаратау ауданы

АҒЫЛШЫН ТІЛІНЕН ОЛИМПИАДАҒА ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЕМТИХАНДАРҒА ДАЙЫНДАУ ӘДІСТЕМЕСІ

Аңдатпа. Қазіргі білім беру кеңістігінде ағылшын тілін сапалы меңгерту және білім алушыларды халықаралық деңгейдегі олимпиадалар мен емтихандарға даярлау маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Мақалада ағылшын тілінен олимпиадалар мен халықаралық емтихандарға дайындықты ұйымдастырудың әдістемелік ерекшеліктері қарастырылады. Автор білім алушылардың тілдік құзыреттілігін дамытуға, академиялық сауаттылығын қалыптастыруға және халықаралық бағалау талаптарына бейімдеуге бағытталған тиімді әдістер мен технологияларды ұсынады.

Түйінді сөздер: олимпиадалық даярлық, халықаралық емтихан, ағылшын тілі, академиялық сауаттылық, тілдік құзыреттілік, инновациялық технологиялар.

Кіріспе

Қазіргі жаһандану жағдайында ағылшын тілі халықаралық қарым-қатынас тілі ретінде ерекше маңызға ие болып отыр. Әлемдік білім беру кеңістігіне ықпалдасу, халықаралық академиялық бағдарламаларға қатысу және кәсіби бәсекеге қабілеттілікті арттыру ағылшын тілін жоғары деңгейде меңгеруді талап етеді. Осыған байланысты білім алушыларды халықаралық олимпиадалар мен емтихандарға сапалы даярлау мәселесі өзекті бағыттардың біріне айналды.

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, олимпиадалар мен халықаралық емтихандар білім алушылардың тілдік білімін ғана емес, олардың аналитикалық ойлауын, сыни пайымдау қабілетін, зерттеушілік мәдениетін және академиялық сауаттылығын да бағалайды. Сондықтан мұндай дайындық жүйелі, мақсатты және ғылыми негізделген әдістемені қажет етеді.

Қазіргі таңда IELTS, TOEFL, Cambridge English сияқты халықаралық емтихандар әлемнің көптеген жоғары оқу орындары мен білім беру ұйымдары тарапынан мойындалған бағалау құралдары болып табылады. Сонымен қатар республикалық және халықаралық олимпиадалар оқушылардың білім деңгейін анықтаудың маңызды тетігі ретінде қарастырылады. Осыған байланысты ағылшын тілі пәні мұғалімдерінің алдында білім алушыларды аталған талаптарға сәйкес даярлау міндеті тұр.

Мақаланың мақсаты – ағылшын тілінен олимпиадалар мен халықаралық емтихандарға дайындықты ұйымдастырудың тиімді әдістемелік жолдарын көрсету және оларды оқу үдерісінде қолдану тәжірибесін талдау.

Мақаланың міндеттері:

– олимпиадалық даярлықтың ерекшеліктерін анықтау.

– халықаралық емтихандарға дайындықтың тиімді әдістерін сипаттау.

– инновациялық технологияларды қолдану мүмкіндіктерін талдау.

– практикалық тәжірибе негізінде ұсыныстар әзірлеу.

ӘДІСТЕМЕ

Ағылшын тілінен олимпиадалар мен халықаралық емтихандарға дайындық білім алушылардың тілдік құзыреттілігін кешенді дамытуға бағытталған жүйелі педагогикалық үдеріс болып табылады. Бұл үдерістің тиімділігі қолданылатын әдістердің мазмұнына, ұйымдастырылуына және білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру деңгейіне байланысты болады.

Дайындық жұмыстары ең алдымен диагностикалық бағалаудан басталады. Диагностикалық жұмыстар білім алушылардың лексикалық қорының деңгейін, грамматикалық сауаттылығын, оқылым, тыңдалым, жазылым және айтылым дағдыларының қалыптасу дәрежесін анықтауға мүмкіндік береді. Алынған нәтижелер негізінде әр білім алушыға жеке даму траекториясы белгіленіп, дайындық жұмыстарының мазмұны жоспарланады.

Олимпиадалық даярлықтың негізгі бағыттарының бірі – академиялық лексиканы жүйелі меңгерту. Халықаралық емтихандар мен олимпиадаларда күнделікті қарым-қатынасқа арналған сөздік қордан бөлек, ғылыми және академиялық сипаттағы лексика кеңінен қолданылады. Осыған байланысты сабақ барысында тақырыптық сөздіктермен жұмыс, сөзжасам тапсырмалары, академиялық мәтіндерді талдау және контекст арқылы сөз мағынасын анықтау әдістері қолданылады.

Грамматикалық даярлық халықаралық емтихандар мен олимпиадалардың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Сондықтан оқыту барысында күрделі грамматикалық құрылымдарды меңгертуге ерекше назар аударылады. Атап айтқанда, шақтар жүйесі, шартты сөйлемдер, етістің ырықсыз түрі, жанама сөйлеу, модаль етістіктер және күрделі синтаксистік құрылымдар бойынша жүйелі жұмыстар жүргізіледі. Грамматикалық білімді бекіту үшін тест тапсырмалары, ситуациялық жаттығулар және мәтіндік талдау әдістері пайдаланылады.

Оқылым дағдыларын дамыту халықаралық емтихандарға дайындықтың маңызды бағыты болып табылады. Осы мақсатта әртүрлі жанрдағы академиялық мәтіндер қолданылады. Білім алушылар мәтіннің негізгі идеясын анықтауға, ақпараттарды салыстыруға, қорытынды жасауға және автор позициясын талдауға үйренеді. Мұндай жұмыстар оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытып, күрделі мәтіндермен жұмыс жасау дағдыларын қалыптастырады.

Жазылым дағдыларын жетілдіру барысында эссе, пікір білдіру, аргументативті мәтін жазу және академиялық сипаттағы жұмыстарға басымдық беріледі. Білім алушылар өз көзқарасын дәлелдер арқылы негіздеуге, ақпаратты жүйелеуге және академиялық стиль талаптарын сақтауға үйренеді.

Айтылым дағдыларын дамыту мақсатында пікірталас, сұхбат, презентация және жұптық жұмыстар кеңінен қолданылады. Білім алушылар өз ойын еркін жеткізуге, сұрақтарға нақты жауап беруге және коммуникативтік жағдаяттарда ағылшын тілін тиімді пайдалануға машықтанады. Мұндай жұмыстар сөйлеу еркіндігін қалыптастырып, тілдік кедергілерді азайтады.

Қазіргі уақытта цифрлық білім беру ресурстары олимпиадалық даярлықтың ажырамас бөлігіне айналды. Quizizz, Kahoot, BBC Learning English, British Council және басқа да халықаралық платформалар білім алушылардың қызығушылығын арттырып, оқу материалдарын интерактивті түрде меңгеруге мүмкіндік береді.

ПРАКТИКАДА ҚОЛДАНУ

Ұсынылып отырған әдістемені тәжірибеде қолдану Шымкент қаласы білім басқармасының «№79 жалпы орта білім беретін мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің 9–11 сынып оқушылары арасында жүзеге асырылды. Жұмыстың негізгі мақсаты білім алушылардың ағылшын тілі бойынша олимпиадалық дайындық деңгейін арттыру, халықаралық емтихандардың талаптарына бейімдеу және тілдік құзыреттіліктерін кешенді дамыту болды.

Дайындық жұмыстарының алғашқы кезеңінде оқушылардың бастапқы білім деңгейін анықтау мақсатында диагностикалық тестілеу жүргізілді. Диагностика барысында оқушылардың сөздік қоры, грамматикалық сауаттылығы, мәтінді түсіну деңгейі, жазылым және айтылым дағдылары бағаланды. Нәтижесінде әр білім алушының күшті және әлсіз жақтары анықталып, жеке жұмыс жоспары құрылды.

Практикалық жұмыстардың маңызды бағыттарының бірі академиялық лексиканы дамыту болды. Сабақтарда халықаралық емтихандар мен олимпиадаларда жиі кездесетін академиялық сөздер мен сөз тіркестері жүйелі түрде меңгертілді. Оқушылар жаңа сөздерді жаттап қана қоймай, оларды мәтін құрастыруда, пікір білдіруде және эссе жазуда қолдануға үйренді.

Грамматикалық даярлық барысында халықаралық емтихандарда жиі кездесетін грамматикалық құрылымдарға басымдық берілді. Әсіресе шартты сөйлемдер, етістің ырықсыз түрі, жанама сөйлеу, модаль етістіктер және күрделі шақ формалары бойынша жүйелі жұмыстар ұйымдастырылды. Тапсырмалар қарапайым жаттығулармен шектелмей, нақты коммуникативтік жағдаяттар негізінде құрылды.

Оқылым дағдыларын дамыту мақсатында халықаралық деңгейдегі мәтіндер пайдаланылды. Оқушылар мәтіннің негізгі ойын анықтау, қажетті ақпаратты табу, ақпараттарды салыстыру және қорытынды жасау сияқты тапсырмаларды орындады. Әсіресе олимпиадалық деңгейдегі күрделі мәтіндермен жұмыс жасау оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін дамытуға оң әсер етті.

Жазылым бағыты бойынша білім алушылар әртүрлі форматтағы эсселер жазды. Opinion Essay, Discussion Essay және Argumentative Essay түрлері бойынша жұмыстар жүргізілді. Әр жазба жұмысы арнайы бағалау критерийлері негізінде талданып, оқушыларға кері байланыс берілді. Нәтижесінде олардың өз ойын жүйелі жеткізу, дәлел келтіру және академиялық стиль талаптарын сақтау дағдылары қалыптасты.

Айтылым дағдыларын жетілдіру барысында жұптық және топтық жұмыстар ұйымдастырылды. Оқушылар пікірталастарға қатысып, түрлі тақырыптар бойынша презентациялар дайындады. Сонымен қатар халықаралық емтихандардың Speaking бөліміне ұқсас сұрақтармен жұмыс жүргізілді. Мұндай жұмыстар оқушылардың сөйлеу еркіндігін арттырып, өз ойын сенімді түрде жеткізуіне мүмкіндік берді.

Практикалық жұмыстардың тиімділігін арттыру мақсатында цифрлық білім беру ресурстары кеңінен қолданылды. Quizizz, Kahoot, BBC Learning English және British Council платформалары оқу үдерісіне енгізілді. Онлайн тапсырмалар білім алушылардың қызығушылығын арттырып, оқу материалдарын интерактивті түрде меңгеруге жағдай жасады.

Дайындық барысында жасанды интеллект құралдарының мүмкіндіктері де пайдаланылды. Білім алушылар эссе құрылымын жетілдіру, жаңа лексиканы меңгеру және грамматикалық қателерді талдау мақсатында заманауи цифрлық сервистермен жұмыс жасады.

Жүргізілген жұмыстардың нәтижесінде оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артты, академиялық мәтіндермен жұмыс жасау сапасы жақсарды және халықаралық емтихан форматындағы тапсырмаларды орындау көрсеткіштері жоғарылады. Әсіресе сөздік қордың кеңеюі, жазылым сапасының артуы және сөйлеу белсенділігінің жоғарылауы айқын байқалды.

Практикалық тәжірибе көрсеткендей, олимпиадалар мен халықаралық емтихандарға дайындық барысында тілдік дағдыларды кешенді дамытуға бағытталған жүйелі жұмыс жоғары нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазіргі білім беру жүйесінде ағылшын тілінен олимпиадалар мен халықаралық емтихандарға сапалы дайындықты ұйымдастыру білім алушылардың академиялық және тілдік әлеуетін дамытудағы маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Бұл үдеріс тек пәндік білімді жетілдірумен шектелмей, оқушылардың сыни ойлауын, зерттеушілік мәдениетін, коммуникативтік дағдыларын және функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Зерттеу барысында олимпиадалар мен халықаралық емтихандарға дайындықтың тиімділігі жүйелі жоспарланған әдістемелік жұмыстарға, оқытудың заманауи технологияларын қолдануға және білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге тікелей байланысты екендігі анықталды. Лексикалық және грамматикалық дайындықты жетілдіру, оқылым, тыңдалым, жазылым және айтылым дағдыларын кешенді дамыту білім алушылардың жоғары нәтижелерге қол жеткізуіне негіз болады.

Практикалық тәжірибе көрсеткендей, халықаралық емтихан форматындағы тапсырмаларды жүйелі қолдану, олимпиадалық деңгейдегі мәтіндермен жұмыс жүргізу, цифрлық білім беру ресурстары мен жасанды интеллект құралдарын тиімді пайдалану оқушылардың оқу мотивациясын арттырып, олардың білім сапасына оң әсер етеді.

Қолданылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007.
2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. – Астана, 2022.
3. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR). – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020.
4. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. – 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
5. Thornbury S. How to Teach Vocabulary. – Harlow: Pearson Education Limited, 2017.
6. Ur P. A Course in English Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
7. Hughes A. Testing for Language Teachers. – 2nd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
8. IELTS Official Guide. – Cambridge: Cambridge University Press, 2022.

Калкабаева Карлыгаш Маратовна
Тарих пәнінің мұғалімі
"Малайсары орта мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Жетісу облысы Кербұлақ ауданы Малайсары станциясы

“ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫН ОҚЫТУДА ЦИФРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ПЛАТФОРМАЛАРЫН ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ”

Әдістемелік құрал

Аңдатпа. Бұл әдістемелік құрал Қазақстан тарихы пәнін оқытуда цифрлық білім беру платформаларын тиімді қолдану жолдарын қарастырады. Құралда оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру, тарихи ойлау қабілетін дамыту және цифрлық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған заманауи педагогикалық тәсілдер ұсынылған. Kahoot!, Quizizz, Padlet, Google Classroom сияқты цифрлық платформаларды сабақ барысында жүйелі пайдалану арқылы тарихи білімді интерактивті меңгеру, өзіндік оқу дағдыларын қалыптастыру және білім сапасын арттыру мәселелері қамтылған. Сонымен қатар әдістемелік құралда аралас оқыту технологиялары, онлайн бағалау құралдары, оқыту үдерісін дараландыру және оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуға арналған әдістер қарастырылған. Ұсынылған материалдар мұғалімдердің кәсіби тәжірибесінде қолдануға бағытталып, Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің «Адал азамат» біртұтас тәрбие бағдарламасының құндылықтарын жүзеге асыруға ықпал етеді.

Кілт сөздер: Қазақстан тарихы, цифрлық білім беру платформалары, цифрлық технологиялар, Kahoot!, Quizizz, Padlet, Google Classroom, тарихи ойлау, цифрлық сауаттылық, аралас оқыту, интерактивті оқыту, білім сапасы, онлайн бағалау, тарихи білім, «Адал азамат» бағдарламасы.

ТҮСІНДІРМЕ ЖАЗБА

Бұл әдістемелік құрал Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің **2025 жылғы 26 мамырдағы №123 бұйрығымен бекітілген «Адал азамат» біртұтас тәрбие бағдарламасына** сәйкес әзірленді. Аталған бағдарлама білім беру ұйымдарында тұлғаның рухани-адамгершілік дамуын, азаматтық жауапкершілігін, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды қалыптастыруды көздейді.

Ұсынылып отырған әдістемелік құрал осы талаптарды негізге ала отырып, Қазақстан тарихы пәнін оқыту барысында цифрлық білім беру платформаларын тиімді қолдану арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін, тарихи ойлау қабілетін және тұлғалық қасиеттерін дамытуға бағытталған.

Өзектілігі

Қазіргі білім беру жүйесінде негізгі мәселелердің бірі – оқушылардың оқу мотивациясының төмендеуі, тарихи материалды механикалық жаттауға бейімділігі және цифрлық ортада тиімді білім алу дағдыларының жеткіліксіздігі болып табылады. Сонымен қатар, оқушылардың сыни ойлау, ақпаратты талдау және оны практикада қолдану қабілеттерін дамыту қажеттілігі артып отыр.

Осы әдістемелік құрал аталған проблемаларды шешуге бағытталған, атап айтқанда:

- цифрлық технологияларды қолдану арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыру;
- тарихи білімді интерактивті түрде меңгеру;
- өзіндік білім алу дағдыларын қалыптастыру;
- тұлғаның «Адал азамат» құндылықтарына сай дамуына ықпал ету.

Бұл құрал көрсетілген мәселелерді толық емес, бірақ маңызды бөлігін шешуге мүмкіндік береді және білім беру процесінің тиімділігін арттыруға бағытталған.

Жұмыстың ғылыми-әдістемелік деңгейі

Ұсынылып отырған әдістемелік құрал **комбинаторлық деңгейге** жатады.

Себебі ол:

- дәстүрлі оқыту әдістерін;
- заманауи цифрлық технологияларды;
- интерактивті және белсенді оқыту тәсілдерін біріктіре отырып, жаңа педагогикалық жүйе құрайды.

Жаңашылдық және педагогикалық мақсаттылық

Әдістемелік құралдың жаңашылдығы келесі бағыттарда көрініс табады:

- цифрлық платформаларды (Kahoot!, Quizizz, Padlet, Google Classroom) жүйелі қолдану;
- тарихи білімді визуалды және интерактивті форматта беру;
- оқушылардың белсенді қатысуына негізделген сабақ құрылымы;
- онлайн бағалаудың тиімді формаларын енгізу.

Автордың үлесі:

- сабақ құрылымының жаңаша үлгісін ұсыну;
- цифрлық тапсырмалар жүйесін әзірлеу;
- тарихи ойлауды дамытуға бағытталған әдістерді біріктіру.

Бұл құрал дайын материалдарды жинақтау емес, авторлық өңдеуден өткен, тәжірибеге негізделген жүйе болып табылады.

Мақсаты мен міндеттері

Мақсаты:

Қазақстан тарихы пәнін оқытуда цифрлық білім беру платформаларын тиімді пайдалану арқылы оқушылардың тарихи ойлау қабілетін дамыту, білім сапасын арттыру және тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру.

Міндеттері:

- тарихи білімді меңгерту;
- цифрлық сауаттылықты дамыту;
- талдау, салыстыру, қорытынды жасау дағдыларын қалыптастыру;
- оқушыларды өздігінен білім алуға үйрету;
- «Адал азамат» құндылықтарын қалыптастыру.

Пәннің оқу жоспарындағы орны

Бұл әдістемелік құрал Қазақстан тарихы пәні бойынша 8-сынып оқу бағдарламасына сәйкес әзірленген. Пән жалпы орта білім беру жүйесінде маңызды орын алады және оқушылардың тарихи санасын қалыптастыруға бағытталған.

Теориялық маңыздылығы

Әдістемелік құралда:

- цифрлық оқытудың тиімді үлгілері;
- сабақ құрылымының жаңартылған жүйесі;

• тарихи білімді меңгертудің әдістері ұсынылған.
Бұл әзірлемелерді басқа пәндерде де қолдануға болады.
Практикалық маңыздылығы
Бұл құралдың практикалық құндылығы:
• мұғалімдерге дайын сабақ үлгілерін ұсынады;
• цифрлық платформаларды қолдануды жеңілдетеді;
• оқу процесін тиімді ұйымдастыруға көмектеседі.
Нәтижесінде:
• оқушылардың белсенділігі артады;
• білім сапасы жақсарады.
Күтілетін нәтижелер және оларды тексеру тәсілдері
Күтілетін нәтижелер:
• оқушылардың тарихи білім деңгейі артады;
• цифрлық сауаттылығы қалыптасады;
• талдау және ойлау қабілеті дамиды;
• оқу мотивациясы жоғарылайды.
Тексеру тәсілдері:
• тесттер;
• онлайн тапсырмалар;
• жобалық жұмыстар;
• өзін-өзі бағалау.
Бұл нәтижелер өлшенетін және бағаланатын көрсеткіштер арқылы анықталады.
Ерекшелігі
Әдістемелік құралдың басты ерекшелігі:
• цифрлық технологияларды жүйелі қолдану;
• оқушы белсенділігіне бағытталуы;
• теория мен практиканың үйлесімділігі;
• «Адал азамат» бағдарламасымен байланыстылығы.

Қазақстан тарихын оқытуда цифрлық білім беру технологияларын енгізу – білім беру мазмұнын жаңартудың маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Қазіргі ақпараттық қоғам жағдайында оқушылардың танымдық ерекшеліктері өзгеріп, олар ақпаратты жылдам қабылдайтын, визуалды және интерактивті форматтарды қажет ететін жаңа буын ретінде қалыптасуда [1, 25б.].

Осыған байланысты білім беру процесінде цифрлық ресурстарды (бейнесабақтар, интерактивті карталар, онлайн тесттер, виртуалды экскурсиялар) пайдалану тарихи білімді меңгертудің тиімділігін арттырады. Мәселен, интерактивті карталар тарихи оқиғалардың кеңістіктік орналасуын нақты түсінуге мүмкіндік берсе, бейнематериалдар тарихи процестерді көзбен көру арқылы қабылдауды жеңілдетеді және есте сақтауды жақсартады [2, 18б.].

Сонымен қатар, цифрлық платформалар оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыруда, білім деңгейін жедел тексеруде және тиімді кері байланыс орнатуда маңызды рөл атқарады. Бұл өз кезегінде оқушының оқу процесіне белсенді қатысуына және оқу нәтижелерінің сапасын арттыруға ықпал етеді [3, 42б.].

Цифрлық оқыту ортасының тағы бір маңызды ерекшелігі – оқытуды дараландыру (персонализациялау) мүмкіндігі. Әр оқушы өзінің деңгейіне сәйкес тапсырмаларды орындап, оқу қарқынын жеке реттей алады. Бұл білім алудағы теңсіздікті азайтып, әрбір оқушының қабілетіне қарай дамуына жағдай жасайды [4, 31б.].

Сонымен бірге, цифрлық технологиялар тарихи деректермен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Оқушылар түрлі дереккөздерді салыстырып, талдап, қорытынды жасау арқылы зерттеушілік қабілеттерін жетілдіреді. Бұл – қазіргі білім беру талаптарының бірі болып табылатын сыни ойлау дағдыларын қалыптастыруға негіз болады [5, 22б.].

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде аралас оқыту (blended learning) және қашықтан оқыту формалары кеңінен қолданылуда. Бұл тәсілдер дәстүрлі сабақтарды цифрлық технологиялармен ұштастырып, оқу процесін икемді әрі тиімді етеді. Мұндай форматта оқушы тек сыныпта ғана емес, үйде де білімін жалғастырып, оқу материалын қайталап, бекіте алады [6, 37б.].

Сонымен қатар, цифрлық платформаларды қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың цифрлық сауаттылығын қалыптастырады. Бұл қазіргі заман талабына сай маңызды құзыреттіліктердің бірі болып табылады [7, 29б.].

Қазақстан тарихы пәнін оқытуда цифрлық технологияларды қолдану арқылы сабақты тиімді ұйымдастыру – заманауи білім беру талаптарының бірі болып табылады. Қазіргі жағдайда оқыту процесін ұйымдастыруда **аралас оқыту (blended learning)** тәсілі кеңінен қолданылады. Бұл тәсіл дәстүрлі оқыту мен цифрлық ресурстарды үйлестіре отырып, оқушылардың білімді жан-жақты меңгеруіне мүмкіндік береді [4, 33б.].

Сабақты ұйымдастыру барысында мұғалім оқыту әдістерін дұрыс таңдап, оқу процесін құрылымдауы қажет. Цифрлық ортада сабақ келесі кезеңдер бойынша жүзеге асырылады:

1. **Қызығушылықты ояту кезеңі**

Бұл кезеңде оқушылардың назарын сабаққа аудару маңызды. Мұнда қысқа бейнероликтер, проблемалық сұрақтар, интерактивті тапсырмалар қолданылады. Мысалы, тарихи оқиғаға байланысты бейнематериал көрсету немесе сұрақ қою арқылы оқушылардың ойлау белсенділігі артады.

2. **Жаңа білімді меңгеру кезеңі**

Оқушылар жаңа тақырыпты мәтін, тарихи карта, бейнематериалдар арқылы меңгереді. Цифрлық платформалар арқылы ақпаратты визуалды түрде беру оқушылардың түсінуін жеңілдетеді және материалды терең қабылдауға мүмкіндік береді [5, 27б.].

3. **Бекіту кезеңі**

Бұл кезеңде оқушылар алған білімдерін практикада қолданады. Онлайн тесттер, сәйкестендіру тапсырмалары, интерактивті жаттығулар арқылы білім бекітіледі. Мұндай тапсырмалар оқушылардың білімін тексеріп қана қоймай, оны жүйелеуге көмектеседі.

4. **Бағалау кезеңі**

Оқушылардың білімін бағалау цифрлық платформалар арқылы жүзеге асырылады. Онлайн тесттер, викториналар және автоматты тексеру жүйелері мұғалімге уақыт үнемдеуге және нақты нәтиже алуға мүмкіндік береді.

5. **Рефлексия кезеңі**

Сабақ соңында оқушылар өз ойларын білдіріп, сабақ бойынша кері байланыс береді. Бұл кезеңде пікір жазу, өзін-өзі бағалау, қысқа жауаптар беру сияқты әдістер қолданылады.

Сонымен қатар, сабақ барысында оқушылардың жеке, жұптық және топтық жұмыс формалары үйлестіріліп қолданылады. Бұл олардың коммуникативтік дағдыларын дамытып, бірлескен әрекетке үйретеді [6, 41б.].

Қорытынды

Бұл әдістемелік құрал Қазақстан тарихын оқытуда цифрлық технологияларды тиімді қолдануға бағытталған. Зерттеу нәтижесінде цифрлық платформаларды жүйелі пайдалану оқушылардың оқу белсенділігін арттырып, білім сапасын жақсартатыны анықталды [16, 45б.].

Цифрлық білім беру ортасы тарихи материалды терең әрі сапалы меңгеруге мүмкіндік беріп, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Сонымен қатар, интерактивті тапсырмалар мен онлайн бағалау құралдары арқылы оқушылардың білімін жедел тексеруге және кері байланыс алуға жағдай жасалады.

Апробация нәтижелері көрсеткендей:

- оқушылардың пәнге деген қызығушылығы айтарлықтай артты;
- өздігінен білім алу және ақпаратпен жұмыс істеу дағдылары қалыптасты;
- тарихи оқиғаларды талдау, салыстыру және қорытынды жасау қабілеттері дамыды;
- цифрлық сауаттылық деңгейі жоғарылады;

• сабаққа қатысу белсенділігі артты.

Сонымен қатар, ұсынылған әдістеме мұғалімдерге оқу процесін тиімді ұйымдастыруға, уақытты үнемдеуге және білімді бағалаудың жаңа тәсілдерін қолдануға мүмкіндік береді. Бұл оқыту сапасының артуына және оқу нәтижелерінің жақсаруына ықпал етеді.

Әдістемелік құралдың практикалық маңыздылығы оның мектеп тәжірибесінде, онлайн және аралас оқыту форматында кеңінен қолдануға жарамдылығымен сипатталады. Ұсынылған тапсырмалар жүйесі мен цифрлық платформаларды қолдану тәсілдері әртүрлі деңгейдегі оқушылармен жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Алдағы уақытта бұл әдістемені жетілдіру бағыттары ретінде:

• жаңа цифрлық платформаларды енгізу;

• оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуға арналған тапсырмаларды көбейту;

• пәндер арасындағы интеграцияны күшейту ұсынылады.

Осылайша, цифрлық технологияларды тиімді қолдану Қазақстан тарихы пәнін оқытудың сапасын арттырып қана қоймай, оқушыларды заманауи талаптарға сай, бәсекеге қабілетті тұлға ретінде қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2020.
2. Тарихты оқыту әдістемесі. – Алматы: Мектеп, 2018.
3. Цифрлық білім беру технологиялары. – Алматы, 2021.
4. Blended learning негіздері. – Нұр-Сұлтан, 2019.
5. Педагогика. – Алматы, 2017.
6. Заманауи білім беру технологиялары. – Алматы, 2020.
7. Интерактивті оқыту әдістері. – Алматы, 2019.
8. Ақпараттық технологиялар негіздері. – Алматы, 2018.
9. Жас ерекшелік психологиясы. – Алматы, 2016.
10. Оқыту әдістемесі. – Алматы, 2017.
11. Электронды оқыту жүйесі. – Алматы, 2021.
12. Білім берудегі цифрландыру. – Нұр-Сұлтан, 2022.
13. Білімді бағалау жүйесі. – Алматы, 2019.
14. Критериалды бағалау әдістемесі. – Алматы, 2018.
15. Педагогикалық диагностика. – Алматы, 2020.
16. Заманауи сабақ технологиялары. – Алматы, 2021.

Аманжол Ақбота
Ағылшын тілі пәні мұғалімі, педагог-модератор
«Ақмола облысы білім басқармасының Шортанды ауданы бойынша білім бөлімі
Шортанды кентінің №3 жалпы орта білім беретін мектебі» КММ

DIGITAL GRAMMAR WORKSHEETS: ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ КӨМЕГІМЕН АҒЫЛШЫН ТІЛІ ГРАММАТИКАСЫН ВИЗУАЛДЫ ЖӘНЕ ИНТЕРАКТИВТІ МОДЕЛЬДЕУ

Аңдатпа: Мақалада ағылшын тілі грамматикасын оқытуда жасанды интеллект технологияларын қолданудың тиімділігі қарастырылады. «Digital Grammar Worksheets: Жасанды интеллект көмегімен ағылшын тілі грамматикасын визуалды және интерактивті модельдеу» авторлық курсының мазмұны сипатталып, ChatGPT, Canva AI, Gamma AI және басқа цифрлық құралдардың көмегімен грамматикалық құрылымдарды визуализациялау мен интерактивті тапсырмалар арқылы меңгертудің ерекшеліктері талданады. Зерттеу нәтижелері жасанды интеллект негізіндегі цифрлық жұмыс парақтарының оқушылардың грамматикалық сауаттылығын арттыруға, қызығушылығын оятуға және өздігінен білім алу дағдыларын дамытуға ықпал ететінін көрсетеді.

Түйін сөздер: жасанды интеллект, ағылшын тілі, грамматика, цифрлық жұмыс парағы, интерактивті оқыту, визуалды модельдеу, ChatGPT, Canva AI.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесіндегі негізгі міндеттердің бірі – оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту және оларды заманауи цифрлық ортада тиімді жұмыс жасауға бейімдеу. Ағылшын тілін оқытуда грамматикалық дағдылардың маңызы ерекше. Грамматика – тілдік қарым-қатынастың негізі болғандықтан, оны тиімді меңгеру оқушылардың тыңдалым, оқылым, жазылым және айтылым дағдыларының дамуына тікелей әсер етеді.

Алайда мектеп тәжірибесінде грамматикалық тақырыптарды оқыту барысында оқушылардың қызығушылығының төмендеуі жиі кездеседі. Себебі көптеген грамматикалық ережелер абстрактілі түрде түсіндіріліп, жаттығулар бірсарынды орындалады. Нәтижесінде оқушылар грамматиканы теория ретінде қабылдап, оны нақты тілдік ортада қолдануда қиындықтарға ұшырайды.

Осы мәселені шешудің тиімді жолдарының бірі – жасанды интеллект құралдарын пайдалану арқылы грамматикалық материалдарды визуалды және интерактивті форматта ұсыну. Заманауи AI технологиялары оқушыларға күрделі грамматикалық құрылымдарды жеңіл қабылдауға, оларды көрнекі түрде түсінуге және тәжірибе жүзінде қолдануға мүмкіндік береді.

Жасанды интеллект және грамматиканы оқыту

Жасанды интеллект білім беру процесін дараландыруға және оқытудың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. AI құралдары оқушының білім деңгейін ескере отырып, жеке тапсырмалар құрастыра алады, қателерді анықтап, жедел кері байланыс береді.

Грамматиканы оқытуда жасанды интеллекттің мүмкіндіктері:

- деңгейге сәйкес жаттығулар әзірлеу;
- грамматикалық құрылымдарды визуалды модельдеу;
- интерактивті тапсырмалар құрастыру;
- автоматты түрде кері байланыс беру;
- жеке оқу траекториясын қалыптастыру;
- ойын элементтері арқылы мотивацияны арттыру.

Мысалы, ChatGPT белгілі бір грамматикалық тақырыпқа бірнеше деңгейдегі тапсырмалар дайындап бере алады. Ал Canva AI немесе Gamma AI күрделі грамматикалық құрылымдарды инфографика, диаграмма және визуалды кестелер арқылы түсіндіруге мүмкіндік береді.

«Digital Grammar Worksheets» курсының ерекшелігі

«Digital Grammar Worksheets» курсы ағылшын тілінің негізгі грамматикалық тақырыптарын цифрлық жұмыс парақтары арқылы меңгертуге бағытталған.

Курстың мақсаты – жасанды интеллект құралдарын пайдалану арқылы оқушылардың грамматикалық сауаттылығын дамыту және грамматиканы оқыту процесін интерактивті әрі қызықты ету.

Курс келесі бөлімдерді қамтиды:

- Parts of Speech;
- Present Tenses;
- Past Tenses;
- Future Forms;
- Modal Verbs;
- Conditionals;
- Passive Voice;
- Reported Speech;
- Relative Clauses;
- Complex Sentences.

Әр тақырып бойынша оқушыларға арнайы цифрлық жұмыс парақтары ұсынылады. Бұл парақтарда визуалды схемалар, интерактивті тапсырмалар, QR-кодтар арқылы қолжетімді қосымша материалдар және AI негізінде құрылған жаттығулар беріледі.

Мысалы, «Present Perfect Tense» тақырыбын оқыту барысында жасанды интеллект арқылы уақыт сызығы (timeline), ереже картасы және өмірлік жағдаяттарға негізделген тапсырмалар жасалады. Бұл оқушыларға шақтың қолданылу ерекшеліктерін терең түсінуге мүмкіндік береді.

Курстың тәжірибелік тиімділігі

Курсты қолдану барысында оқушылардың грамматикалық материалды меңгеру деңгейінің жоғарылағаны байқалды. Визуалды материалдар мен интерактивті тапсырмалар оқушылардың назарын ұзақ уақыт сақтауға мүмкіндік берді.

Зерттеу нәтижелері бойынша:

- оқушылардың грамматикалық қателері азайды;
- ережелерді есте сақтау деңгейі артты;
- өздігінен жұмыс жасау белсенділігі өсті;
- цифрлық құралдарды пайдалану дағдылары қалыптасты;
- пәнге деген қызығушылық жоғарылады.

Әсіресе күрделі грамматикалық құрылымдарды визуалды модельдеу оқушылардың тақырыпты жылдам түсінуіне оң әсер етті.

Зерттеу нәтижелері және болашақ перспективалар

Білім беруді цифрландыру жағдайында жасанды интеллект құралдарын қолдану оқыту процесінің сапасын арттырудың маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Грамматиканы оқытуда визуалды және интерактивті тәсілдерді енгізу оқушылардың пәнге деген ынтасын күшейтіп, оқу нәтижелерін жақсартады.

«Digital Grammar Worksheets» курсы оқушыларға грамматиканы тек ереже ретінде емес, нақты тілдік құрал ретінде қабылдауға мүмкіндік береді. Олар грамматикалық құрылымдардың қолданылуын түрлі жағдаяттар арқылы көріп, тәжірибеде пайдаланады.

Болашақта жасанды интеллект негізіндегі цифрлық жұмыс парақтарын кеңейтіп, оларды мобильді платформалармен және білім беру жүйелерінің электрондық ресурстарымен интеграциялау мүмкіндігі жоғары. Бұл оқушылардың оқу процесін одан әрі жекелендіруге және тиімділігін арттыруға жағдай жасайды.

Қорытынды

Қазіргі заманғы білім беру жағдайында ағылшын тілі грамматикасын оқытудың дәстүрлі әдістерін цифрлық технологиялармен толықтыру қажеттілігі артып келеді. Жасанды интеллект құралдары күрделі грамматикалық құрылымдарды көрнекі және интерактивті түрде түсіндіруге мүмкіндік береді.

«Digital Grammar Worksheets: Жасанды интеллект көмегімен ағылшын тілі грамматикасын визуалды және интерактивті модельдеу» курсы оқушылардың грамматикалық сауаттылығын дамытуға, оқу мотивациясын арттыруға және цифрлық құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталған инновациялық жоба болып табылады.

Жасанды интеллект негізіндегі жұмыс парақтарын жүйелі қолдану ағылшын тілін оқыту сапасын арттырып, оқушылардың грамматикалық білімдерін практикалық тұрғыдан тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты.
2. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching*. – Pearson Education, 2015.
3. Murphy R. *English Grammar in Use*. – Cambridge University Press, 2019.
4. Richards J.C. *Approaches and Methods in Language Teaching*. – Cambridge University Press, 2018.
5. OpenAI. *Artificial Intelligence for Education*. – 2024.
6. Әлмұханова Г.Б. Шетел тілдерін оқытудың инновациялық технологиялары. – Алматы, 2022.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «KEMENGER», относящийся к индивидуальному предпринимателю «BAYANDY».

Журнал 2023 жылдың желтоқсан айынан бастап жарық көруде.
Басылым айда 4 рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 27 қазандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ35VPY00080588 берілген.

Журнал издается с декабря 2023 года.
Периодичность выпуска — 4 раза в месяц.
Журнал выдан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № KZ35VPY00080588 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 27 октября 2023 года.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды. Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические
ошибки несут авторы. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Басуға 11.06.2026 ж. қол қойылды.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Подписано в печать 11.06.2026 г.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «BAYANDY».

ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY

Ахмет Байтұрсынов

Ыбырай Алтынсарин

Мектептің жаны – мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектеп сондай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, ол мектептен балалар көбірек білім алып шықпақшы. Солай болған соң, ең әуелі мектепке керегі – білімді, педагогика, методикадан хабардар, жақсы оқыта білетін мұғалім.

Мен үшін жақсы мұғалім бәрінен де артық, өйткені мұғалім — мектептің жүрегі.

Жай мұғалім хабарлайды,

Жақсы мұғалім түсіндіреді,

Керемет мұғалім көрсетеді.

Ұлы мұғалім шабыттандырады.

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.